

การศึกษาผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน
องค์กรภาครัฐ และเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

A STUDY ON THE EFFECTS OF TOURISM AND PARTICIPATION
OF LOCAL PEOPLE GOVERNMENT AND NON-GOVERNMENT
ORGANIZATION ON SUSTAINABLE TOURISM MANAGEMENT
: A CASE STUDY IN BANG BAI MAI SUB-DISTRICT MUENG
DISTRICT SURAT THANI PROVINCE.

เทียนแก้ว เลียมสุวรรณ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การบริหาร และเอกชนในจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัด สุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลจากการท่องเที่ยวในมุมมองของประชาชน องค์การบริหาร และเอกชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์การบริหาร และเอกชน และเพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ วิธีการศึกษาค้นคว้าได้ ใช้วิธีการที่หลากหลายแต่เน้นการให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งใช้ในการ สัมภาษณ์ประชาชน และแนวคำถามซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และองค์การบริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ผลการศึกษาพบว่า ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่พบว่าส่วนใหญ่มีผลด้าน บวกทั้งในเรื่องเศรษฐกิจซึ่งการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างรายได้เสริมให้กับชาวบ้าน แม้ว่าจะ มีได้เป็นรายได้หลัก แต่ในอนาคตมีแนวโน้มของการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยว ในส่วนของ สิ่งแวดล้อม แม้ว่าผลที่ได้รับจากการขยายตัวของการท่องเที่ยวบ้าง แต่ยังถือว่าผลกระทบไม่มาก นัก แต่การท่องเที่ยวเป็นตัวช่วยทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจน ประชาชนเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรอื่นๆ

ในส่วนของ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ แม้ว่าจะ มีกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุน เช่น ชมรมคลองร้อยสาย สำนักงานการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ แต่ก็ยังประสบกับปัญหาการขาด การมีส่วนร่วมและขาดการสนับสนุนอย่างจริงจัง อีกทั้งยังมีความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ซึ่ง ส่งผลต่อความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบล ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้อง แสดงถึงความจริงใจในการมีส่วนร่วมจัดการการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อม

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยว ด้วยความจริงใจโดยเน้นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานซึ่งได้ริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น และควรร่วมกันประเมินผลและ แก้ไขปัญหา รวมทั้งศึกษาผลกระทบที่เกิดเพื่อพัฒนาให้การท่องเที่ยวของตำบลมีคุณภาพตาม มาตรฐานสากล

Abstract

This study on the effective of tourism and participation of local people, the government and non-government to manage tourism in stably: A case study of Tambon Bang Bai Mai, Amphor Muang, Surat-Thani province, had aims to study in the point of local people, the government and private individual and finding the trend in tourism management of Tambon Bang Bai Mai, Amphor Muang, Surat-Thani province. This study had instruments to research, emphasize Qualitative Research. Two instruments were utilized to correct the data. There are Interview Research type to interview local people and questions to use in interviewing deeply and Group Discussion type to use in community leader, entrepreneur and the government which is concern the tourism in Tambon Bang Bai Mai.

The study found that the effective of tourism in Tambon Bang Bai Mai is rather positive in economic. Tourism is a part of supportable income to local people in the area, although it is not their main income. There are trends to expanding the market of tourism in the future. In the environment, therefore had the effective from the expanding of tourism, but it is less effective. Tourism is a principal of cooperation in local people, the government and private individual. Then they are initiated to reserve the environment resource and any resources.

The part of participation in tourism management in Tambon Bang Bai Mai, there are participators to participate and support such as Klang Roysang circle, a tourism official, community leader, and local people in the area. But nevertheless found the problem as less participation and less support in seriously, including suspicion together. They affect to cooperate in tourism development. Thus, every segment should be participation of tourism seriously in directly and indirectly.

Trend of tourism management in all parts should be participated in tourism management in seriously, especially the participation of local people and official in initially. The reason is to reduce the contrasts. There are cooperating to evaluation and resolve any problems, including studying the affect in order to develop tourism of the area in international standardization.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
สารบัญ	จ
สารบัญแผนภูมิ ตาราง และภาพ	ท
บทที่ ๑	บทนำ
	๑
	๑
	๕
	๕
	๖
บทที่ ๒	ทบทวนวรรณกรรม
	๗
	๗
	๒๙
	๓๖
	๕๑
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย
	๖๙
	๖๙
	๗๐
	๗๐
	๗๑
	๗๒
	๗๒

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ ๔	บริบทชุมชน	๗๓
	ประวัติความเป็นมา	๗๓
	สภาพภูมิศาสตร์	๗๓
	ลักษณะทางประชากร	๗๕
	การเมืองการปกครอง	๗๖
	สภาพเศรษฐกิจ	๗๖
	สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ	๗๖
	การศึกษาและศาสนา	๗๗
	วัฒนธรรมประเพณี	๗๘
	แม่น้ำตาปี	๗๙
บทที่ ๕	ผลการวิจัย	๘๒
	ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่	๘๒
	รูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่	๙๕
	ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่	๑๐๖
	การมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชนใน จัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลบางไผ่	๑๑๖
	แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	๑๒๖

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ ๖	สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๒๙
	สรุปผลการศึกษา	๑๒๙
	ข้อเสนอแนะ	๑๓๓
บรรณานุกรม		๑๓๕
บุคลากร		๑๔๑
ภาคผนวก		๑๔๔
ภาคผนวก ก	แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม	๑๔๕
ภาคผนวก ข	แผนที่	๑๕๘

สารบัญแผนภูมิ ตาราง และภาพ

แผนภูมิ ตาราง และภาพ	ชื่อแผนภูมิ ตาราง และภาพ	หน้า
แผนภูมิที่ ๑.๑	จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว ปี ๑๙๙๕-๒๐๐๕	๒
ภาพที่ ๒.๑	ระบบการท่องเที่ยว	๒๘
ภาพที่ ๒.๒	แนวคิดความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม	๕๖
ภาพที่ ๕.๑	พืชเศรษฐกิจริมฝั่งคลอง	๘๓
ภาพที่ ๕.๒	ที่อยู่ของหิ่งห้อย	๘๔
ภาพที่ ๕.๓	รูปปั้นหลวงพ่อ้าวสุก	๘๕
ภาพที่ ๕.๔	รูปแบบบ้านโบราณ	๘๖
ภาพที่ ๕.๕	วิถีชีวิตริมฝั่งคลอง	๘๗
ภาพที่ ๕.๖	ศูนย์สาริตลิงเพื่อการเกษตร	๘๘
ภาพที่ ๕.๗	การสาริตการลิงเพื่อการเกษตร	๘๙
ภาพที่ ๕.๘	การสาริตการทำมาจาก	๘๙
ภาพที่ ๕.๙	ประโยชน์ของต้นจาก	๙๐
ภาพที่ ๕.๑๐	ผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ	๙๑
ภาพที่ ๕.๑๑	ลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาง ชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายในบาง	๙๒
ภาพที่ ๕.๑๒	บริเวณลานการเรียนรู้ของชมรมท่องเที่ยวคลองร้อย สายในบาง	๙๕
ภาพที่ ๕.๑๓	เรือนำเที่ยวของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย แม่น้ำตาปี	๙๖

สารบัญแผนภูมิ ตาราง และภาพ (ต่อ)

แผนภูมิ ตาราง และภาพ	ชื่อแผนภูมิ ตาราง และภาพ	หน้า
ภาพที่ ๕.๑๔	ทำเทียบเรือหน้าเที่ยว	๙๗
ภาพที่ ๕.๑๕	บรรยากาศการนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง	๙๗
ภาพที่ ๕.๑๖	ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว	๙๙
ภาพที่ ๕.๑๗	การใช้ความสามารถของลิง	๙๙
ภาพที่ ๕.๑๘	วัดบางใบไม้	๑๐๐
ภาพที่ ๕.๑๙	บริเวณสวนกล้วยไม้	๑๐๑
ภาพที่ ๕.๒๐	เรือของร้านอาหารสำหรับการล่องแม่น้ำตาปี	๑๐๒
ภาพที่ ๕.๒๑	การสัมผัสวิถีชีวิตกับการพักแบบโฮมสเตย์	๑๐๓
ภาพที่ ๕.๒๒	บริเวณกระซังเลี้ยงปลา	๑๐๔
ภาพที่ ๕.๒๓	โปรแกรมฝึกทำอาหารไทย	๑๐๕
ภาพที่ ๕.๒๔	รูปแบบการจัดโปรแกรมการรับประทานอาหารมือ กลางวันหรือเย็น	๑๐๖
ภาพที่ ๕.๒๕	ผลของการพัฒนาริมแม่น้ำตาปี	๑๑๕
ตารางที่ ๕.๑	ความถี่ และ ร้อยละ ของการมีส่วนร่วมในการจัดการการ ท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้	๑๑๗
ตารางที่ ๕.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปรความของ ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบล บางใบไม้	๑๑๘

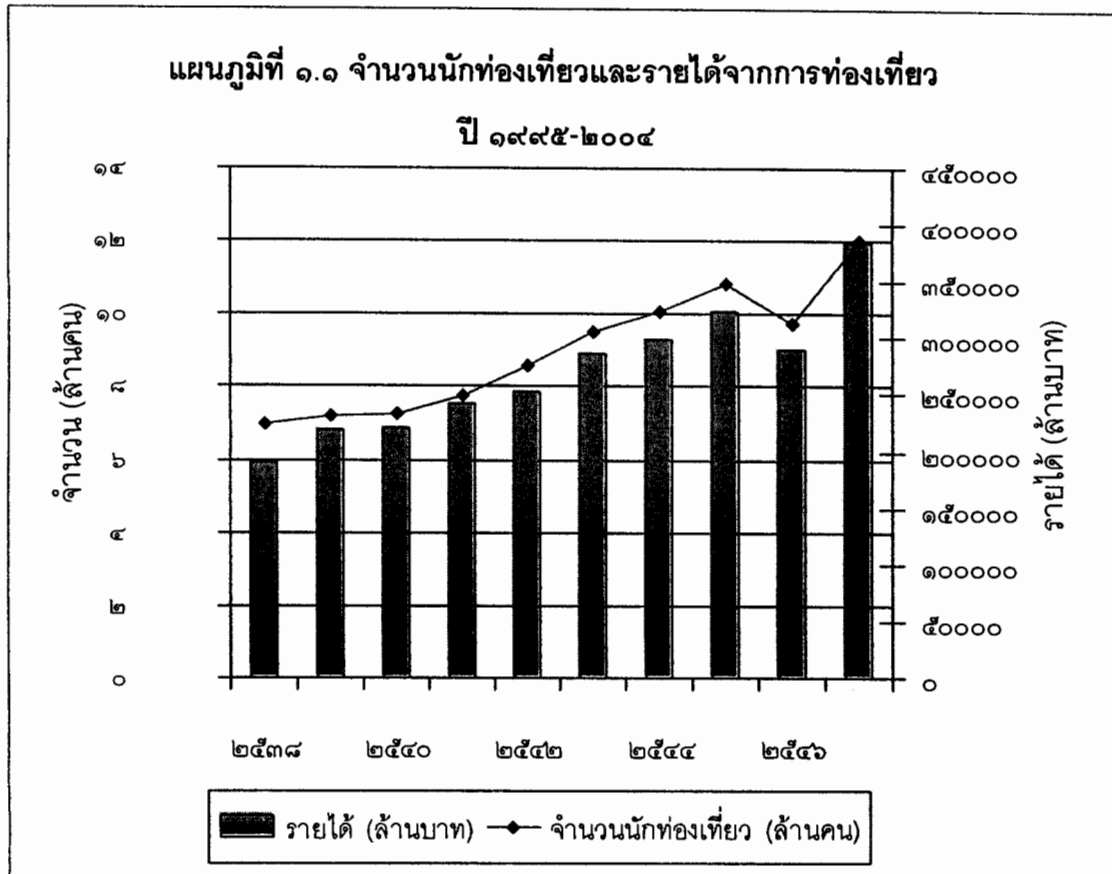
บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ได้ให้ความสำคัญกับตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ เพื่อเสริมสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งนำไปสู่ความทันสมัย และการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญขึ้น โดย การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้เป็นปัจจัยในการผลิตภาคอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า และเน้นการผลิตสินค้าเพื่อการค้า โดยมีการลงทุนอย่างมหาศาลในอุตสาหกรรมหนัก และอุตสาหกรรมเหมืองแร่ นอกจากนี้ยังเน้นการผลิตภาคเกษตรกรรมเพื่อการค้า ส่วนการพัฒนาด้านสังคมนั้นมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และยังมีการขยายโครงสร้างพื้นฐานโดยมีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความชำนาญมากขึ้น ซึ่งแนวการพัฒนาที่ผ่านมาของไทยนั้นตั้งอยู่บนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแบบประเทศตะวันตก เน้นการเติบโตของอัตราการผลิต การบริโภค และการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวประชากร

การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งของภาคอุตสาหกรรมบริการที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการทำรายได้เข้าสู่ประเทศ นับตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) เป็นต้นมา การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับ ๑ เมื่อเทียบกับรายได้จากการส่งออกอื่นๆ (นิคม จารุมณี, ๒๕๓๖:๕) ทั้งนี้เพราะจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มาเยือนประเทศไทยได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งสามารถช่วยลดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดของประเทศ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังช่วยสร้างงานและรายได้ให้กับประชากรของประเทศ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ และลดปัญหาการว่างงาน ส่งผลให้การท่องเที่ยวทวีบทบาทความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคเพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบัน

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ออนไลน์, ๒๕๕๘ก

การส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้ถูกกำหนดให้เป็นกลยุทธ์หนึ่งในการพัฒนาประเทศมานานแล้ว เริ่มตั้งแต่พระดำริของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ได้มีการส่งเสริมเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้น ทำหน้าที่รับรอง และให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาประเทศไทย รวมทั้งการโฆษณาเผยแพร่ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยวมีความชัดเจนขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๙ เมื่อกระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศสยามต่อคณะรัฐมนตรี และได้ก่อตั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้นโดยพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ ๙๖ ตอนที่ ๗๒ วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๒๒ ใช้ชื่อย่อว่า "ททท." และหลังจากนั้นการท่องเที่ยวของไทยได้มีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ นโยบายด้านการท่องเที่ยวได้ถูกบรรจุเข้าไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๔ (๒๕๒๐-๒๕๒๔) เป็นต้นมาจนถึงฉบับปัจจุบัน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ออนไลน์, ๒๕๕๘ข)

การเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกือบถึงขีดสุดของความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวได้สร้างผลกระทบที่สวนทางกันระหว่างการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ กับสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม เนื่องจากการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีปริมาณและคุณภาพที่ลดลง การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การทำลายสภาพภูมิศาสตร์ทางธรรมชาติ การเกิดปัญหามลพิษต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ รวมทั้งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของแต่ละชุมชน ซึ่งนอกจากสภาพแวดล้อมจะเสื่อมโทรมลงแล้ว ยังมีผลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในท้องถิ่นนั้นด้วย (มิตรา สามารถ, ๒๕๔๓: ๖-๙) สภาพดังกล่าวนี้เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการเจริญเติบโตของการพัฒนาที่ขาดการควบคุม ดูแล ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวของประเทศดำเนินไปโดยค่อนข้างขาดการดูแลเอาใจใส่ ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐ เอกชน หรือประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงจากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนพฤติกรรมที่ไม่ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของนักท่องเที่ยว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (๒๕๔๕-๒๕๔๙) ได้ให้ความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ ๘ ที่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมให้มีความมั่นคง และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้มีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนต่อไป โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์ เน้นการใช้ศักยภาพของท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาต่างๆ สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ให้ความสำคัญต่อประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในแง่ของการใช้ประโยชน์ การควบคุม และการดูแลรักษาทรัพยากร

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดหนึ่งของไทยที่มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวของตำบลบางไบบ่ไม่แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจแห่งหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถึงแม้ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไปมากนักเมื่อเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในอนาคต

ตำบลบางไผ่เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นตำบลที่มีลำคลองจำนวนมาก ทั้งสองข้างเป็นป่าไม้เบญจพรรณ ตำบลบางไผ่มีพื้นที่ ๑๐.๑๔ ตารางกิโลเมตร (๖,๕๗๖ ไร่) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานีระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร ประกอบด้วย ๕ หมู่บ้าน คือ บ้านบางเปิด่าง บ้านปลายคลอง บ้านบางเคียน บ้านบางไผ่ และบ้านยางงาม อาณาเขตของตำบลบางไผ่ทิศเหนือ จด ตำบลบางไทร อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศใต้ จด แม่น้ำตาปี ทิศตะวันออก จด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทิศตะวันตก จด ตำบลบางไทร และ ตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนประชากรของตำบลมีทั้งหมด ๒,๓๙๓ คน ชาย ๑,๑๖๓ คน หญิง ๑,๒๓๐ คน โดยทั่วไปประชาชนในตำบลประกอบอาชีพหลักคือ ทำสวน และทำไร่ ส่วนอาชีพเสริมคือการเย็บจาก และทำน้ำส้ม

ตำบลบางไผ่ไม่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ทั้งจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทางด้านศิลปวัฒนธรรม โดยลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวของบางไผ่จะเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Home stay) หรือการท่องเที่ยวเพื่อชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยจัดให้มีกิจกรรมล่องเรือ การปั่นจักรยานชมธรรมชาติและชมวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งแม่น้ำตาปี

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ผลจากการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนองค์การภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อหาแนวทางในการรองรับผลที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพราะหากทุกฝ่ายรับรู้ถึงผลกระทบทั้งทางด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยวแล้ว แม้ว่าผลที่เกิดขึ้นจะไม่ได้มีผลกระทบร้ายแรงมากนัก แต่หากทุกฝ่ายร่วมมือกันหาแนวทางในการป้องกันผลกระทบด้านลบที่อาจเกิดขึ้น พร้อมทั้งหาแนวทางที่จะทำให้การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ตลอดจนประชาชนและสังคมสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองเพื่อที่จะให้รู้เท่าทันกับสถานการณ์ของสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในท้องถิ่นสามารถดำรงชีวิตต่อไปภายใต้บริบท สภาพของเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้ที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษามาจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ คือ

๑. เพื่อศึกษาผลจากการท่องเที่ยว ในมุมมองของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน
๒. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน
๓. เพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตทั้งด้านพื้นที่ ประชากร และเนื้อหาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

ศึกษาพื้นที่ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และพื้นที่ที่มีเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่คัดเลือกเป็นเป้าหมายในการศึกษา คือ

๑. ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางไผ่ และพื้นที่ที่มีเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่
๒. องค์การภาครัฐ โดยเน้นองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ โดยตรง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ภาค ๘)

๓. องค์การภาคเอกชนจะเน้นองค์กรที่หลากหลายทั้งประเภทธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางตรงกับการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธุรกิจด้านการขนส่ง ธุรกิจด้านที่พัก ธุรกิจร้านอาหาร และธุรกิจการจ้ดนำเที่ยว รวมทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและหัตถกรรมเพื่อเป็นของฝากและของที่ระลึก นอกจากนี้ยังรวมถึงองค์การเอกชนที่มีส่วนในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของตำบล

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์การภาครัฐ และองค์การภาครัฐและเอกชน โดยศึกษาในประเด็นผลที่เกิดจากการท่องเที่ยว การเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ซึ่งหมายถึง การร่วมวางแผนทาง การดำเนินการจัดการ การประสานงาน และการร่วมรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ตลอดจนการร่วมติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในมุมมองของของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน โดยแล้วจะนำผลการศึกษามาวิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างกันของแต่ละกลุ่ม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบถึงผลจากการท่องเที่ยว ในมุมมองของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน
๒. ทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์การภาครัฐและเอกชน
๓. แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป
๔. แนวทางหรือมาตรการในส่งเสริม ป้องกัน และแก้ปัญหาผลจากการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตน

บทที่ ๒

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องการศึกษาผลจากการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐและเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว
๒. นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย
๓. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
๔. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

ในปี ค.ศ.๑๙๖๓ องค์การ IUOTO (International Union of Official Travel Organization) (อ้างใน บุษผา คุมมานนท์, มปป.: ๒) ซึ่งมีสถานะเป็นองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติ ได้จัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี จากการประชุมได้นิยามศัพท์คำว่า "การท่องเที่ยว" ไว้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการ คือ ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน และต้องมีจุดหมายของการเดินทาง (ปรีชา แดงโรจน์, ๒๕๔๔: ๒๙) ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้เช่นนี้ (นิคม จารุมณี, ๒๕๓๖: ๑)

นอกจากนี้ในมุมมองของนักวิชาการตะวันตกได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้มากมาย เช่น Mc Intosh, Robert W. and Chales R. Goeldner (๑๙๘๕: ๑) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่างๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์

ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องอยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการในการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่นเปี่ยมด้วยไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

Grabum (๑๙๗๖: ๒๒-๓๖) ได้พูดถึงการท่องเที่ยวว่าเป็นเสมือนการเดินทางที่แสวงหาความหมายของชีวิต ซึ่งอาจเป็นความสมหวังหรือผิดหวังในการค้นหาการดำรงชีวิตที่แท้จริงในขณะที่มีชีวิตอยู่ ซึ่งถือเป็นการท่องเที่ยวในความหมายหนึ่งของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีความเชื่อถือของลัทธิ/ศาสนา (Social Journey) ในการหาความหมายของชีวิตที่แท้จริง

การศึกษาครั้งนี้ได้ยึดความหมายของ “การท่องเที่ยว” ตามความหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การดำเนินกิจกรรมที่ต้องมีการเดินทาง ต้องมีสถานที่ที่เดินทางไปท่องเที่ยว โดยต้องมีจุดหมายปลายทาง

๑.๒ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการเดินทางและกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมายเป็นการนำทรัพยากรด้านต่างๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์ ก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวประกอบด้วยปัจจัย ดังต่อไปนี้ (รัชวาล เอื้อสุวรรณ, ๒๕๔๔: ๑๐ – ๑๒)

๑. นักท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว เพราะเป็นผู้ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่องค์กรและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวทั้งระดับประเทศและระดับโลก จะทำการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับ นักท่องเที่ยว เพื่อนำมาวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

๒. การเดินทาง การท่องเที่ยวก็คือการเดินทางไปให้ถึงจุดหมายปลายทางตามที่ นักท่องเที่ยวตั้งใจไว้ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ ทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ การเดินทางท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพโดยวิธีใดนั้นๆ จะต้องสามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทางทั้งสภาพ ยานพาหนะที่ใช้เดินทาง และระบบเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางมีความปลอดภัยไปถึงจุดหมาย ปลายทางด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งการประหยัดซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดการเดินทางเพิ่มขึ้น

๓. แรงจูงใจในการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวออกเดินทางท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการของตนเอง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้นั้น นักท่องเที่ยวจะต้องมีสิ่งบันดาลใจ เช่น การไปชมการแข่งขันกีฬาในต่างประเทศ และก็จะพิจารณาการท่องเที่ยวอย่างอื่นประกอบด้วย เช่น การชมโบราณสถานโบราณวัตถุ ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และภาษาของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ฯลฯ ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ยอมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจที่สำคัญ ๔ ประการคือ

- แรงจูงใจทางกายภาพ (Physical motivation) ได้แก่ เพื่อการพักผ่อน สนุกสนาน รื่นเริง เปลี่ยนบรรยากาศ เล่นกีฬา นันทนาการ หรือเพื่อรักษาสุขภาพ พักฟื้น ฯลฯ

- แรงจูงใจทางวัฒนธรรม (Cultural motivation) ได้แก่ เพื่อการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ในสิ่งที่ตนสนใจ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

- แรงจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal motivation) ได้แก่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อกิจกรรมบางอย่าง ซึ่งเกิดจากการชักจูง ชักชวนหรือโน้มน้าวจิตใจ ความปรารถนาที่จะได้รู้จักคนใหม่ๆ

- แรงจูงใจทางด้านสถานภาพหรือชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation) ได้แก่ เพื่อการพัฒนาตนเอง เพื่อเพิ่มความรู้ ประสบการณ์และสถานภาพของตนเอง ตลอดจนทำให้ตนเองได้รับชื่อเสียง เช่น การประชุม การอบรม การศึกษาดูงาน อาสาสมัคร ฯลฯ

๔. ทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทรัพยากรที่มีลักษณะแตกต่างกับสภาพแวดล้อมในถิ่นที่อยู่ของตนเอง จะเป็นแรงดึงดูดใจที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น โดยการท่องเที่ยวแหล่งประเทศไทย แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติ สามารถดึงดูดใจคนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น

- ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นในปัจจุบัน และซึ่งมีผลดึงดูดใจคนไปเยือนหรือท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น

- ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่างๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมซึ่งปฏิบัติยึดถือ สืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยัง

พื้นที่นั้น เช่น สภาพชีวิตในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก การแสดงสินค้าพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬา งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เป็นต้น

๑.๓ ปัจจัยดึงดูดในการท่องเที่ยว

ในการท่องเที่ยวสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการท่องเที่ยวคือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการจัดให้ทรัพยากรใดเป็นจุดที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมผสานกัน โดยมีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ เช่น

Mill and Morrison (๑๙๙๔: ๒๒-๒๔) ได้สรุปว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก หรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ในเรื่องระบบการสื่อสาร และสาธารณูปโภค การขนส่ง (Transportation) การต้อนรับอย่างมิตรไมตรี (Hospitality) ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัจจัยพื้นฐาน ระบบการขนส่ง สิ่งอำนวยความสะดวก การต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

นอกจากนี้ Collier and Harraway (๑๙๙๗: ๑๘) มีความเห็นกันว่า การท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์นั้น แหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ หรือ "๓As" คือ

๑. A – Attraction สิ่งดึงดูดใจ เกิดจากสถานที่ (Site) หรือเหตุการณ์ (Events) สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

๒. A – Amenities สิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายยิ่งขึ้น ดังนั้น การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ระบบการขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว

๓. A - Accessibility การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีระบบการขนส่ง (Transportation) ซึ่งประกอบด้วยเส้นทาง ยานพาหนะ สถานี และผู้ประกอบการขนส่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทาง

เทิดชาย ช่วยบำรุง (ออนไลน์, ๒๕๕๘) ได้แบ่งองค์ประกอบของผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ซึ่งมีสิ่งที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ดังนี้ คือ

๑. สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยว (Destination attractions)

๑.๑ สิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติ (Natural attractions) ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเป็นเอกลักษณ์ของสถานที่นั้นๆ เช่น ชายหาด ถ้ำ น้ำตก เป็นต้น

๑.๒ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built attractions) ได้แก่ สิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และสิ่งก่อสร้างที่ทันสมัย เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สวนสาธารณะ ห้างสรรพสินค้า และสนามกอล์ฟ เป็นต้น

๑.๓ สิ่งดึงดูดใจทางวัฒนธรรม (Cultural attractions) ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม โรงละคร งานประเพณี และงานเทศกาลต่างๆ

๑.๔ สิ่งดึงดูดใจทางสังคม (Social attractions) ได้แก่ วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ดั้งเดิม ภาษาท้องถิ่น เป็นต้น

๒. สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยว (Destination facilities and services)

๒.๑ ที่พัก (Accommodation unit) ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสเฮาส์ เป็นต้น

๒.๒ ภัตตาคาร ร้านอาหาร (Restaurants, bar and cafés) ได้แก่ ภัตตาคาร ร้านอาหาร บาร์ คาเฟ่ เป็นต้น

๒.๓ การขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว (Transport at the destination) ได้แก่ การบริการรถโค้ช รถเช่า รถรับจ้าง เป็นต้น

๒.๔ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ (Other facilities) ได้แก่ โรงเรียนสอนงาน ทัศนกรรม โรงเรียนสอนภาษา เป็นต้น

๒.๕ ร้านค้าปลีก (Retail outlets) ได้แก่ ตัวแทนนำเที่ยว (Travel agent) ร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น

๒.๖ บริการอื่นๆ (Other service) ได้แก่ ตำรวจท่องเที่ยว งานบริการข้อมูลท่องเที่ยว เป็นต้น

๓. ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the destination)

๓.๑ โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ได้แก่ ถนน สนามบิน สถานีรถไฟ ท่าเรือ เป็นต้น

๓.๒ อุปกรณ์ (Equipment) ได้แก่ ขนาด ความรวดเร็ว และช่วงระยะเวลาของการขนส่งสาธารณะ เป็นต้น

๓.๓ ปัจจัยด้านการดำเนินการ (Operational factors) ได้แก่ การจัดการเส้นทาง ราคา ความสะดวกของการบริการ เป็นต้น

๓.๔ ระเบียบของทางราชการ (Government regulations) ได้แก่ ความสม่ำเสมอของการควบคุมการจัดการขนส่ง ทั้งทางบก ทางอากาศ และทางน้ำ เป็นต้น

๔. ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (Images of the destination)

๔.๑ ราคา (Price to the consumer)

ส่วนนักวิชาการไทยก็ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ เช่น ภราเดช พยัฆวิเชียร (๒๕๓๙: ๒๗) กล่าวว่า ชุมชนที่มีความสุขที่สุด มีรายได้พอสมควร มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีโจรผู้ร้าย นั่นก็คือแหล่งท่องเที่ยวที่ดีที่สุด ส่วนร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ (๒๕๔๔ก: ๒) ได้กล่าวถึงกระแสการท่องเที่ยวของโลกในศตวรรษที่ ๒๑ ว่ากระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นมาตรการการตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวจะตัดสินใจเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่รักษาสิ่งแวดล้อมหรือ Green Tourism ซึ่งสอดคล้องกับนักวิจัยตลาดการท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ได้สำรวจทัศนคติของนักท่องเที่ยวพบว่า เปลี่ยนไปจากเดิมที่นิยม ๓“S” คือ Sea Sand Sun นั้น ได้ลดบทบาทลงเปลี่ยนเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยคำนิยาม “S” Security หมายถึง ความปลอดภัยทั้งจากภัยธรรมชาติและ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน “S” Sanitation หมายถึง ความสะอาด ปราศจากเชื้อโรค และมลพิษต่างๆ และ “S” Satisfaction หมายถึง ความพึงพอใจ ความประทับใจ ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวและการบริการ

ในส่วนของมนัส สุวรรณ และคณะ (๒๕๔๑: ๔) กล่าวถึงทรัพยากรท่องเที่ยวว่าเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือน หรือไปท่องเที่ยว

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยดึงดูด มุ่งเน้นประเด็นไปที่ความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งหมายรวมถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นและการถ่ายทอดทางด้านสังคม วัฒนธรรม ทั้งนี้ต้องประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก บริการต่างๆ และปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านั้นต้องตอบสนองต่อความต้องการแสวงหาความแปลกใหม่ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากถิ่นที่อยู่เดิมและการดำเนินชีวิตประจำวันของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

๑.๔ รูปแบบของการท่องเที่ยว

รูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ ๒๑ (Tourism product & activities) แบ่งได้ ๓ รูปแบบ (โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๔๗ก) คือ

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism) มีดังนี้

๑.๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (วิฟูยา ทองรอด, ออนไลน์, กรกฎาคม ๒๕๔๗) โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (มิตรรา สามารถ, ๒๕๔๓: ๒๔)

๑.๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกตามการเปลี่ยนแปลงของโลก ศีรษะธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความ

สวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕. การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism) มีดังนี้

๒.๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒. การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือการเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๒.๓. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism / Village tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓ รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism) มีดังนี้

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลิน และสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (Health beauty and spa)

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่าง และงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ ฯลฯ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัด ความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สกีนอกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีนํ้า ฯลฯ ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนาน ตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนจะเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนาน ตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm stay) หมายถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึงกลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึงการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้านั้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้น ได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรวมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจรรายการพักรวมตั้งแต่ ๒-๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=Meeting / I= Incentive / C=conference / E=Exhibition) เป็นการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัดนำเที่ยวก่อนการประชุม (Pre-tour) และการจรรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post-tour) โดยการจรรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุม โดยตรงหรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักรวม ๒-๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคิดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจรรายการนำเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒-๗ วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (Eco-adventure travel) การ

ท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo- historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม(Agro-cultural tourism) เป็นต้น

๑.๕ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการท่องเที่ยวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจโลก มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การท่องเที่ยวกลายเป็นสินค้าหลักในหลายประเทศ เป็นแหล่งรายได้และแหล่งเงินตราต่างประเทศที่สำคัญ จึงมีการส่งเสริม พัฒนาท้องถิ่น สร้างงาน และสร้างอาชีพให้ประชาชนจำนวนมาก ทำให้ในหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยถือให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศและให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

ปรีชา แดงโรจน์ (๒๕๔๔: ๓๐ - ๓๑) ได้กล่าวถึงความสำคัญในภาพรวมของการท่องเที่ยวไว้เป็น ๓ ด้านใหญ่ คือ

๑. ด้านการพัฒนา (Development) โดยเมื่อเกิดการเดินทางท่องเที่ยวเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาความเจริญก็ไปถึงภูมิภาคนั้นๆ อาทิ ระบบสาธารณูปโภค การคมนาคม โรงแรม ภัตตาคาร ร้านค้า และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

๒. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับการผลิตด้านอื่นๆ โดยรายได้จากการท่องเที่ยวจะมีผลทวีคูณในการสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น และจะทำให้ผลผลิตส่วนรวมของประเทศมีค่าทวีกว่า ๒ เท่าตัว และการท่องเที่ยวช่วยกระตุ้นให้เกิดการผลิตเป็นวงจรหมุนเวียนภายในประเทศ และมีการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้เป็นการลดการว่างงาน ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีผลให้ประเทศได้รับรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงรายได้ที่เพิ่มขึ้นในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ ด้วย

๓. ด้านสังคม (Social) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ เป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สร้างความเป็นมิตรไมตรีและความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน โดยการท่องเที่ยวมีบทบาทในการพัฒนา สร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมให้เกิดแก่ท้องถิ่น ทำให้ประชาชนมีรายได้จากการมีงานทำ จึงทำให้อยู่ดีกินดีมีความสุขโดยทั่วถึงกัน และการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกและตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาติ นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับ

ชนบท ช่วยบรรเทาการอพยพแรงงานจากชนบทสู่เมือง และที่สำคัญการท่องเที่ยวยังเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักในสังคมโลก อันจะเป็นผลดีต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในเวทีระหว่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นประเทศต่างๆ ทั่วโลกจึงใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการช่วยในการพัฒนาชาติบ้านเมืองอย่างกว้างขวาง

ส่วนความเห็นของนิคม จารุมณี (๒๕๓๖: ๕ - ๑๑) ได้สรุปบทบาท และความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไว้ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับที่ ๑ ของประเทศเมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่นๆ

๒. รายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปของเงินตราต่างประเทศมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงิน

๓. รายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือการผลิตอาหารไปป้อนตามเมืองท่องเที่ยวต่างๆ หรือในเมืองท่องเที่ยวก็อาจจะมีธุรกิจนำเที่ยวโดยคนในชุมชน

๔. การท่องเที่ยวมีบทบาทสร้างงาน สร้างอาชีพอย่างมากมายและกว้างขวาง เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการ โดยเฉพาะในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น โรงแรม ภัตตาคาร บริษัทนำเที่ยว ฯลฯ ส่วนในธุรกิจทางอ้อมอาจเป็นอาชีพเสริม เช่น หัตถกรรมพื้นบ้าน การใช้เวลาว่างในการรับจ้างก่อสร้าง เป็นต้น

๕. การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปไหนก็จะต้องใช้จ่าย ซึ่งอาจเป็นผลผลิตพื้นเมืองและหากพักแรมก็ต้องใช้จ่ายเป็นค่าที่พัก เงินที่จ่ายออกไปนี้มีได้ตกอยู่เฉพาะกับโรงแรมแต่จะกระจายออกไปสู่เกษตรกรรายย่อยต่างๆ เมื่อสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองขายเป็นของที่ระลึกได้ก็จะมี การนำวัสดุพื้นบ้านมาประดิษฐ์เป็นของที่ระลึกแม้จะเป็นรายได้เล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อรวมกันเป็นปริมาณมากๆ ก็จะเป็นรายได้สำคัญ ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตที่เรียกว่า Multiplier Effect ทางการท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่นๆ

๖. การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่าย อาจเรียกได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ จากสถิติที่ผ่านมาจำนวนนักท่องเที่ยวนานาชาติของโลกได้มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่กระนั้นนักวิชาการทางการท่องเที่ยวก็ยังเชื่อว่าปริมาณการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้น เพราะว่าประชากรของโลกเพิ่มจำนวนขึ้นตลอดเวลา และวิวัฒนาการด้านการขนส่งก็สามารถขนส่งผู้โดยสารได้จำนวนมากขึ้นทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง การเดินทางท่องเที่ยวจึงมีจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้สูงดังเช่นในอดีต ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงถือว่าเป็นเรื่องของความพึงพอใจของแต่ละบุคคล องค์การสหประชาชาติได้ประกาศว่า “การเดินทางท่องเที่ยวเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่งที่รัฐพึงสนับสนุน”

๗. การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศ เหมือนกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผลผลิตของการท่องเที่ยวที่เสนอขายให้นักท่องเที่ยว คือ ความสวยงามของธรรมชาติ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ ภูเขา สภาพอากาศและสิ่งที่มีมนุษย์ก่อสร้างขึ้น เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดวาอาราม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือนในท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น ตลาดน้ำ ประเพณีต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปธรรมที่มีความยั่งยืนไม่ผันแปรหรือขึ้นอยู่กับสภาพฝนฟ้าอากาศ ไม่ต้องลงทุนและใช้เทคโนโลยีเป็นจำนวนมาก ดังนั้น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงได้รับการสนับสนุนและกระตุ้นจากองค์การท่องเที่ยวโลกอย่างจริงจัง ที่จะให้ประเทศที่กำลังพัฒนาให้ความสนใจและหันมาใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นประโยชน์มากขึ้น

๘. การท่องเที่ยวเป็นตัวช่วยในการสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สืบเนื่องมาเป็นเวลานานจึงมีวัฒนธรรมประเพณี นาฏศิลป์ การละเล่น ฯลฯ ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การนำออกเผยแพร่ ฟื้นฟู และอนุรักษ์ไว้

๙. การท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เมื่อเกิดการเดินทางจากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นคนไทยหรือคนต่างประเทศก็ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะช่วยสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น โรงแรม ภัตตาคาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งจะต้องมีผู้ลงทุนในหลายๆ ลักษณะซึ่งเป็นการสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นเหล่านั้น

๑๐. การท่องเที่ยวเป็นการช่วยส่งเสริมความปลอดภัยและความมั่นคงให้แก่พื้นที่ ที่ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางไปที่ใดจะต้องมั่นใจว่าจะมีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ฉะนั้นแหล่งท่องเที่ยวใดที่นักท่องเที่ยวเข้าไปได้ก็จะเป็นสถานที่ที่มีความปลอดภัยเพียงพอ

๑๑. การท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพ สัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดี เพราะเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมได้พบปะทำความรู้จักและเข้าใจกัน เพราะเมื่อประชากรในประเทศเดียวกันมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยการเดินทางไปมาหาสู่กัน ผลก็คือความสามัคคี สamaanฉันท์ของคนในชาติ ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลก ที่จะช่วยกันรักษาสัมพันธไมตรีให้มั่นคง ซึ่งเป็นการช่วยจรรโลงสันติภาพแก่โลก

๑.๖ ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ในบริบทของสังคมไทย เราคงไม่สามารถแยกการท่องเที่ยวออกจากการเป็นองค์ประกอบหนึ่งของกระบวนการพัฒนาประเทศได้ แม้ในระยะแรกๆ ของการพัฒนาประเทศ การท่องเที่ยวไม่ได้ถูกมองว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนา แต่ต่อมากการท่องเที่ยวมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และเป็นแหล่งนำเงินตราเข้าประเทศแหล่งสำคัญ การท่องเที่ยวก็ได้กลายเป็นองค์ประกอบหลักในการพัฒนาประเทศ แต่ผลจากการวิจัยเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวได้แสดงให้เห็นว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และการเดินทางของนักท่องเที่ยวมาสู่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่อาศัยในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ผลกระทบดังกล่าวจะแสดงออกในรูปการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการดำรงชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ ซึ่งอาจเป็นไปทั้งในรูปแบบการต่อต้าน ยอมรับ หรือปรับปรุงดัดแปลงเป็นของใหม่ ซึ่งผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวโดยทั่วๆ ไปมีดังนี้ (รุ่งทิพย์ ว่องปฏิบัติกร และสุกิจ วงศ์นาคลเดชา, ออนไลน์, ๒๕๔๗)

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจมากมายเช่น ก่อให้เกิดรายได้ มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น เป็นต้น แต่ก็พบว่ามีผลกระทบทางลบต่อระบบเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงของระดับราคา เพราะเมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น นักท่องเที่ยวเข้ามาก็จะต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งการกิน และความต้องการในสิ่งของและบริการต่างๆ ก็ย่อมต้องสูงขึ้น สิ่งของบางอย่างต้องสั่งเข้ามาจากต่างประเทศ บางอย่างก็สามารถผลิตขึ้นได้ภายในประเทศ เมื่อความต้องการเพิ่มขึ้นระดับราคาก็ย่อมสูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อในระบบเศรษฐกิจ ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นต้องซื้อสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภค และบริการต่างๆ ในราคาที่สูงขึ้น

ด้วย และก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจฝืดผวน การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวจะเป็นตัวกระตุ้นให้ระดับราคาของสินค้าและบริการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ซึ่งจะมีผลกระทบในเรื่องของรายได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในท้องถิ่นที่การท่องเที่ยวกำลังเจริญเติบโตซึ่งจะก่อให้เกิดภาวะเศรษฐกิจฝืดผวนขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งผลกระทบเหล่านี้อาจจะส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับความเสียหายได้

ผลกระทบด้านสังคม

ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากนักท่องเที่ยวนั้นมีมากมาย เช่น การจ้างงานและการอพยพของประชาชนจะเพิ่มขึ้น เพราะเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ถึงแม้ว่าจะมีความต้องการแรงงานในพื้นที่สูงก็ตาม แต่เมื่อมีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในต่างพื้นที่ก็จะอพยพเข้ามาสู่แหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น การที่มีการอพยพเข้ามาย่อมสร้างปัญหาต่างๆ ขึ้นมากมาย เช่น เกิดชุมชนแออัด การจราจรติดขัด ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหายาเสพติด และจากการย้ายถิ่นฐานของพ่อแม่ก็จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาของบุตรเพราะโอกาสที่เด็กจะไม่ได้รับการศึกษาย่อมมีสูงด้วย นอกจากนี้ยังพบว่ามี การจ้างงานผู้หญิงเพิ่มขึ้นเพราะเมื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโต การจ้างแรงงานโดยเฉพาะผู้หญิง ซึ่งจะเข้ามาทำงานใน โรงแรม บาร์ ไนต์คลับ ภัตตาคาร และโดยเฉพาะการเข้ามาประกอบอาชีพโสเภณี นอกจากนี้พฤติกรรมการบริโภคของคนในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไป รายจ่ายของนักท่องเที่ยวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งแง่บวกและลบ กล่าวคือ รายได้ของชุมชนอาจเพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนนั้นๆ ด้วย เช่น การกินอยู่ของคนในชุมชนจะฟุ่มเฟือยมากขึ้น และมีพฤติกรรมเลียนแบบขึ้นเงินออมก็จะลดลง ซึ่งจะสร้างปัญหาแก่สังคมในระยะยาวได้

ผลกระทบด้านวัฒนธรรม

ผลกระทบทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกับปัญหาอื่นๆ ที่มีทั้งผลด้านบวกและลบ โดยผลด้านลบมีดังนี้ คือ การทำลายวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การพยายามดัดแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อที่จะจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวโดยมุ่งหวังผลในรูปตัวเงินมากเกินไป ซึ่งจะทำให้วัฒนธรรมของท้องถิ่นดั้งเดิมจะไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ของตนไว้ หรือวัฒนธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมที่ผิดเพี้ยนไปจากข้อเท็จจริง

การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วอาจก่อให้เกิดการรับวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวจนลืมวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนจนไม่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับบทความเรื่อง

“อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางวัฒนธรรม” ในผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น กางเกงใน ฯลฯ ของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (๒๕๓๘ : ๒๐๒-๒๐๓) ได้แสดงความคิดเห็นว่าปัญหาด้านวัฒนธรรมที่มาจาก การท่องเที่ยววนั้น เกิดจากการลอกเลียนแบบอย่างวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว และการพึ่งพา วัฒนธรรมภายนอก ทั้งที่วัฒนธรรมเหล่านี้ไม่สัมพันธ์กับท้องถิ่น

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว อาจก่อให้เกิด การทำลายป่าไม้ พืช และสัตว์ หรือแม้กระทั่งทัศนียภาพของสถานที่นั้นๆ การปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อ การท่องเที่ยวอาจก่อให้เกิดมลภาวะประเภทต่างๆ เช่น เสียง ซึ่งเป็นการทำลายความสงบของพื้นที่ ตามธรรมชาติ

โดยปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ปัญหาขยะ และน้ำเสีย ที่มาจากนักท่องเที่ยว และจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากยังไม่มี การวางแผนและการจัดการ จากภาครัฐ จากการศึกษาของ ศุภวรรณ โพธิ์นาค (๒๕๕๕: ๑๔๐-๑๔๒) เรื่อง ผลกระทบของการ ท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน พบว่า แนวทางแก้ไขปัญหามาจากการท่องเที่ยวคือการสร้าง ความร่วมมือของคนในชุมชนในการสอดส่องดูแลพฤติกรรม และการสร้างจิตสำนึกในการเป็น เจ้าของให้แก่คนในชุมชน

เนื่องจากในทุกๆ แหล่งท่องเที่ยวเมื่อได้รับการพัฒนามาถึงระดับหนึ่งแล้ว ย่อมก่อให้เกิด ทั้งผลดีและผลเสียต่อเจ้าของพื้นที่ การที่จะสร้างให้แหล่งท่องเที่ยวของตนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ ยั่งยืนตลอดไป การดำเนินการท่องเที่ยวย่อมต้องอาศัยหลักการของการจัดการการท่องเที่ยว ที่ยั่งยืน

๑.๗ แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยว

การบริหารและจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมาย ที่สอดคล้อง กับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดี ต้องคำนึงถึง กรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและ ประสบความสำเร็จ โดยการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ (System Approach) และ

บรรล่วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาระบบย่อย (Sub System) หรือองค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ (Relationship) ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย

โครงการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (มิตรา สามารถ, ๒๕๔๓: ๑๒๗-๑๒๘) ได้เสนอถึงหลักการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย

๑. ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้งกิจกรรม ความพร้อม และความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในรูปของการเป็นคณะกรรมการรับผิดชอบดำเนินการ

๒. องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ อาทิเช่น สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ

๓. ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรท่องเที่ยว องค์กรด้านสิ่งแวดล้อมและรัฐ มีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

๔. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

Adhikary, M. (๑๙๙๕: ๓๑ - ๓๓) ได้เสนอรูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยว (๗' s Model) เพื่อปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ดังนี้

๑. Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานอย่างกลมกลืน ระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยว โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบด้วยกลยุทธ์ในการวางแผนการดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย เช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะต้องมีความชัดเจนเพื่อที่จะสามารถหากกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่นำไปสู่เป้าหมายนั้น

๒. Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะมีโครงสร้างที่ดี จะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยว ในบางประเทศกระทรวงการท่องเที่ยวจะเป็นผู้จัดการและดูแลทุกอย่างที่

เกี่ยวข้องกับกาท่องเที่ยว ทั้งองค์การท่องเที่ยวระดับชาติ เจ้าของธุรกิจการนำเที่ยว ตัวแทนกาท่องเที่ยวของภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องรวมทั้งกลุ่มเจ้าของโรงแรม ที่พัก ยานพาหนะ มัคคุเทศก์ โดยแต่ละหน่วยจะทำงานในลักษณะเชื่อมโยงกัน มีเครือข่ายจัดการที่เหมาะสม เช่น ถ้ามีแนวคิดทางด้านระบบนิเวศ แนวคิดนี้ก็จะสามารถเข้าไปในนโยบายของกระทรวงและสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องในทุกระดับทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้นการมีโครงสร้างที่ดีและเป็นรูปธรรมก็สามารถทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวประสบผลสำเร็จได้ อย่างไรก็ตามโดยที่โครงสร้างองค์กรยังขึ้นอยู่กับรูปแบบของ RASI ด้วย ซึ่งหมายถึง ความรับผิดชอบ (Responsibility) อำนาจหน้าที่ (Authority) การสนับสนุน (Support) และข่าวสารข้อมูล (Information) เพราะการจัดการท่องเที่ยวก็เหมือนธุรกิจอื่นๆ ที่จะต้องมีผู้ที่มีอำนาจควบคุมดูแล แบ่งหน้าที่รับผิดชอบไปตามลำดับชั้น มีผู้นำ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ และที่สำคัญคือ การให้ข่าวสารข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งควรเริ่มตั้งแต่จุดแรกที่นักท่องเที่ยวมาถึง เช่น ท่าอากาศยาน สถานีรถไฟ และสถานีขนส่ง

๓. System หมายถึง ระบบในการจัดการท่องเที่ยว มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินการ การปฏิบัติงาน การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาด และระบบอื่นด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานความร่วมมือกัน และมีความสัมพันธ์กันทุกขั้นตอน

๔. Staff หมายถึง บุคลากรซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยว จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยคัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จ และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

๕. Skill ในการทำงานทุกอย่างจะต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะดีและมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓ อย่าง คือ ความรู้ ทักษะและทัศนคติต่องาน ความรู้ในงานเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกในการที่จะทำให้การทำงานต่างๆ มีประสิทธิภาพ ความรู้ไม่ได้หมายถึงเพียงแต่รู้ว่าจะทำอะไร แต่ต้องรู้ทุกอย่างคืออะไร ที่ไหน อย่างไร และทำไม รวมทั้งเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ซึ่งความรู้นั้นอาจเป็นความรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ในการทำงาน ดังนั้นผู้ที่ทำงานด้านการท่องเที่ยวควรจะมีความรู้และทักษะในงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะสาขาด้วย เพราะธุรกิจด้านการท่องเที่ยวต้องการผู้ที่มีความรู้และทักษะเฉพาะทางเป็นพิเศษ

๖. Style หมายถึง รูปแบบในการดำเนินการซึ่งแต่ละพื้นที่จะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่แตกต่างกันในการจัดการ

๗. Share หมายถึง การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น ความรู้ ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์จะทำให้ได้รับความรู้ และประสบการณ์มากมายที่เป็นประโยชน์ นับเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น โดยเฉพาะผู้เริ่มจะทำธุรกิจทางการท่องเที่ยว ที่จะได้นำข้อมูลต่างๆ มาวางแผนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเป็นการดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย ที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงสภาพที่แท้จริงรวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีจะต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทาง และประสบความล้มเหลวได้

๑.๘ องค์ประกอบของระบบการท่องเที่ยว

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (๒๕๔๔: ๕๔-๖๐) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้เป็น ๓ ระบบดังนี้ คือ

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ทั้งนี้ อาจแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑.๑ ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ เกาะ แก่ง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย บึง หนอง คลอง) เป็นต้น บางแห่งได้รับการจัดให้เป็นสวนรุกขชาติ สวนพฤกษศาสตร์ วนอุทยาน อุทยานแห่งชาติ เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์เปิด อุทยานนกน้ำ เป็นต้น

๑.๒ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made Tourism Resource) นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) เป็นผลงานที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ ที่อนุชนรุ่นหลังต้องหวงแหนและปฏิบัติสืบสานต่อไป ทั้งนี้ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น แบ่งออกได้ ๓ ชนิด ได้แก่

- แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Tourism Resource) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นมาในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน แหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑสถาน กำแพงเมืองคูเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

- แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต (Culture and Rural way of Life) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา เช่น ประเพณีในครอบครัว ประเพณีในราชสำนัก (พระราชพิธีต่าง ๆ) ประเพณีไทย ประเพณีท้องถิ่น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีเข้าพรรษา ประเพณีกินเจ หรือประเพณีถือศีลอดงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น พิธีโกนจุก พิธีแต่งงาน พิธีบวช และพิธีศพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างบ้านเรือน ชุดแต่งกาย อาหารประจำถิ่น การประดิษฐ์ของใช้เพื่อการดำรงชีวิต ภาษาพูดในท้องถิ่น และวรรณคดีพื้นบ้าน เป็นต้น หมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ อาทิ หมู่บ้านทอผ้า หมู่บ้านทำร่ม หมู่บ้านช้าง รวมถึงตลาดนัด ตลาดน้ำ

- แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการและบันเทิง (Recreation Attraction) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนที่ให้ความรื่นรมย์ บันเทิง เช่น สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การแสดงศิลปะสมัยใหม่ แหล่งบันเทิง ศูนย์การค้า ศูนย์การประชุม เป็นต้น

๒. การบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น เป็นการให้ความสะดวกระหว่างการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ การบริการการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการที่พักแรม บริการอาหารและบันเทิง บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ รวมถึงบริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

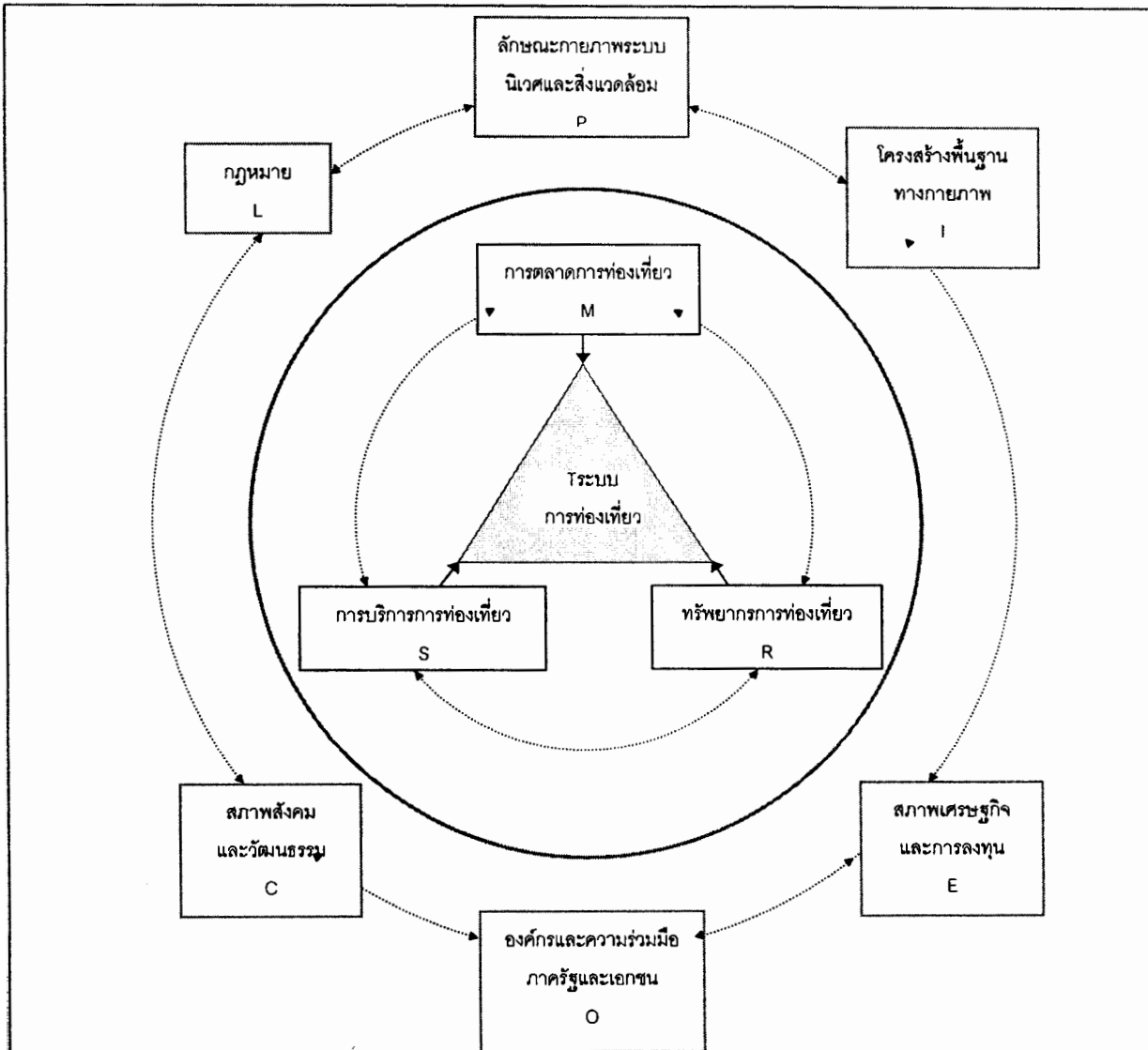
๓. การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่น จะต้องมีการตลาดในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวของตน ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว นั้น โดยการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวทำได้ ๒ วิธี คือ

๓.๑ การให้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

๓.๒ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน

ในการพิจารณาองค์ประกอบภายในระบบการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน และมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ซึ่งความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวนั้นอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อย และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีสิ่งแวดล้อมนอกระบบที่เกี่ยวข้องเกี่ยวพัน เป็นอุปสรรคหรือได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวอีกหลายประการ เช่น ลักษณะทางกายภาพและระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจและการลงทุน สังคมและวัฒนธรรม องค์กร และกฎหมาย เป็นต้น

ภาพที่ ๒.๑ ระบบการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับท้องถิ่น และชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ที่มา: สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐

๒. นโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทย

๑. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๙

การจัดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๔๙) (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์, ๒๕๔๗) ได้ระดมความคิดเห็นของประชาชนทั่วประเทศ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ ๘ ผลการระดมความคิดเห็นและร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ของสังคมไทยมีประสงค์ในอนาคต มี ๓ ด้าน (สุมาลี วงษ์วิทิต และระพีพรรณ ทองหล่อ, ๒๕๔๗: ๑๕๘ - ๑๕๙) คือ

- สังคมคุณภาพ
- สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
- สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

วัตถุประสงค์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ คือ การปรับโครงสร้างประเทศให้เข้าสู่ดุลยภาพ โดยเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาในเชิงปริมาณ มาสู่พัฒนาในเชิงคุณภาพ ควบคู่กับการสร้างความเป็นธรรมในสังคม และความสามารถก้าวทันโลกที่จะอำนวยความสะดวกต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศ คือ การพัฒนาประเทศที่มีรากฐานความเข้มแข็ง มีการกระจายผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง สามารถแก้ปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการพึ่งตนเองพร้อมทั้งยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาที่มี “คน” เป็นศูนย์กลาง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙

- การส่งเสริมขีดความสามารถจากฐานรากของสังคมให้เข้มแข็งและรู้เท่าทันโลกโดยมุ่งพัฒนาคน ครอบครัว ชุมชนและสังคมเป็นแกนหลัก
- การปรับตัวทางเศรษฐกิจให้เท่าทันโลกและ “เศรษฐกิจยุคใหม่” หรือ “เศรษฐกิจยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ” ให้มีความสามารถในการแข่งขันและร่วมมือได้บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง

- การปฏิรูประบบบริหารจัดการให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกภาคของสังคม

ทั้งนี้ได้จัดทำแนวทางพัฒนาในยุทธศาสตร์ในเรื่องที่สำคัญ และมีส่วนที่ได้ระบุถึงสาระสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้แก่

๑) การพัฒนาคนและคุณภาพทางสังคม ได้แก่ การพัฒนาทักษะให้คนไทยมีมาตรฐานและความพร้อม การปรับปรุงประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒) การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาเมืองและชุมชน การพัฒนาเมืองและชุมชนนำอยู่ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม

๓) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู การบริหารจัดการ ซึ่งจะมีผลต่อการจัดการบริการท่องเที่ยวการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๔) การจัดการระบบบริหารเศรษฐกิจส่วนรวม มุ่งบริหารเศรษฐกิจมหภาค เพื่อสร้างความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจ ภายใต้กระแสการเปิดเสรีทางการค้า การเงิน และการลงทุน กำหนดนโยบายการเงิน ตลาดทุน การคลังที่สนับสนุนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ สนับสนุนการสร้างรากฐานการผลิตและบริการให้มีศักยภาพต่อการแข่งขันและมีประสิทธิภาพ

๕) การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งมีแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมาก ได้แก่

- การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เน้นเรื่องคุณภาพและประสิทธิภาพ
- การส่งเสริมบทบาทเอกชน องค์กรท้องถิ่น และประชาชนให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการลงทุนด้านการท่องเที่ยว
- การพัฒนารัฐกิจบริการที่ไทยมีศักยภาพในระดับสากล อาทิ ธุรกิจด้านการส่งเสริมสุขภาพ การโรงแรม ภัตตาคารและอาหาร โดยให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานการจูงใจให้เกิดการลงทุนอย่างเป็นระบบ
- การพัฒนาระดับคุณภาพบริการโครงสร้างพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานความปลอดภัย

- สนับสนุนบทบาทการลงทุนภาคเอกชนเพื่อประสิทธิภาพในการให้บริการและลดภาระต้นทุนรัฐ

๖) การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีที่สนับสนุนการพัฒนาการผลิตและการบริการ

๗) การบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่ธรรมาภิบาล เป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่เน้นความรับผิดชอบต่อ การมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ ที่มีต่อการเพิ่มศักยภาพท้องถิ่นในการจัดการเศรษฐกิจ การบริการที่เอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่น

จากสรุปสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ทั้ง ฉบับที่ ๘ (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ออนไลน์, ๒๕๕๗) และฉบับที่ ๙ กล่าวได้ว่าการบริการท่องเที่ยว ซึ่งแม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่แทรกอยู่ในโครงสร้างการผลิต แต่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ทั้งในส่วนของพัฒนา “คน” ที่เป็นหัวใจของการบริการ ทั้งด้านผู้ให้และผู้รับ การพัฒนาสังคมในด้านความปลอดภัย คุณภาพ และมาตรฐานการบริการ การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน ประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดธรรมาภิบาล แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ในปัจจุบันและอนาคต

๒ แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ

แผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ได้มีการนำเสนอนโยบาย เป้าหมาย และกลยุทธ์ต่างๆ ทั้งนี้เป็นนโยบายระดับประเทศเพื่อให้แผนพัฒนาฯ บรรลุไปสู่เป้าหมาย จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ โดยมีลำดับความสำคัญดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๓: ๑๐-๑๑)

๑. การพัฒนาระบบขนส่งมวลชนในจังหวัดท่องเที่ยวหลัก โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร
๒. การควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมและลดมลภาวะ โดยการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ปรับปรุงภูมิทัศน์และควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน
๓. การขยายกำลังรองรับของสาธารณูปโภคที่ เพิ่มเติมจากความต้องการของท้องถิ่น โดยเฉพาะการกำจัดขยะและน้ำเสีย เพื่อให้สอดคล้องกับการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว

๔. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์จากกิจกรรมบริการและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

๕. ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย และสังคมเข้ามาควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ เพื่อรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

๖. ยกเลิกการผูกขาดในบริการและคมนาคมที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สนับสนุนให้มีการแข่งขันและรักษาคุณภาพการบริการ

โดยกำหนดเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวใน ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ว่าเพื่อให้การท่องเที่ยวมีเอกลักษณ์ไทยในมาตรฐานสากลทุกด้านไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยว การบริการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมีเป้าหมายระยะสั้น ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๖ ว่า "เที่ยวไทย...รักไทย" โดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทยไปในทิศทางที่จะช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ ๙ กลยุทธ์คือ

๑. การบริหารแผนแม่บท
๒. ไทยเที่ยวไทย
๓. พื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวไทย
๔. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
๕. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา
๖. ส่งเสริมให้ไทยมีบทบาทนำในด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาคอินโดจีน และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
๗. พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีเอกลักษณ์ไทยในระดับมาตรฐานสากล
๘. ส่งเสริมการท่องเที่ยวซ้ำ และขยายจำนวนนักท่องเที่ยว
๙. ส่งเสริมไทยเป็นศูนย์กลางการจัดนิทรรศการ ศูนย์ประชุม และจับจ่ายใช้สอยระดับนานาชาติ

๓. แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ

แผนพัฒนาแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๕๓) ซึ่งจัดทำโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จะเป็นกรอบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเชิงบูรณาการ เสนอแนวนโยบายเชิงรุกในการบริหารอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศในภาพรวมและเสนอแนวทางในการสร้างเอกภาพในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวโดยระบบความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน เพื่อความร่วมมือให้เกิดพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓: ๑๐-๑๑)

๑) นโยบาย

นโยบายเชิงรุกของแผนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ ได้แก่

๑. พัฒนาให้ประเทศไทยคงความเป็นผู้นำทางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียอย่างต่อเนื่อง เพื่อก้าวสู่ความเป็น World Class Destination
๒. พัฒนาการท่องเที่ยวของไทยให้เป็นสาขาหลักทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญควบคู่กับสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม
๓. เร่งรัดให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวออกสู่ภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากเมืองท่องเที่ยวหลักในปัจจุบัน
๔. ปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้ทันสมัย เพื่อให้ผู้ประกอบการไทยมีความพร้อมในการแข่งขันที่จะตามมาจากการเปิดเสรีทางการค้า
๕. สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความพร้อมและเข้มแข็งในการบริหารจัดการในบริการของธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง
๖. อนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงความเป็นธรรมชาติสมบูรณ์ และสะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมไทยที่ชัดเจน

๒) เป้าหมายและผลที่คาดว่าจะได้รับ

ด้านเศรษฐกิจ

๑. จำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้

- ตามแผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จะเพิ่มขึ้น ๑๖.๐๒ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๒๒.๔๖ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

- วันพักเฉลี่ยนักท่องเที่ยวต่างประเทศในประเทศไทย จะเพิ่มเป็น ๘.๒ วันในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๘.๕ วันในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

- รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ๕๓๘,๕๙๒ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และเพิ่มเป็น ๘๕๙,๐๙๕ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

- นักท่องเที่ยวชาวไทยจะท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้นจาก ๖๓ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และเพิ่มเป็น ๗๒ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ จะก่อให้เกิดรายได้ ๓๑๕,๘๕๐ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และ ๔๑๓,๖๗๐ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

๒. การกระจายรายได้

จำนวนเมืองท่องเที่ยวหลักจาก ๑๐ เมือง จะเพิ่มขึ้นเป็นไม่น้อยกว่า ๑๕ เมือง และจำนวนเมืองที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่า ๕,๐๐๐ ล้านบาท จำนวน ๑๓ เมืองในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ จะเพิ่มเป็นมากกว่า ๒๐ เมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๓

๓. การสร้างงาน

การสร้างงานทางตรงปีละ ๕๐,๐๐๐ คน และทางอ้อมปีละ ๕๐,๐๐๐ คน

ด้านสังคม

การกระจายรายได้และการสร้างจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะช่วยลดปัญหาความยากจนของประชากรในชนบทได้ในระดับหนึ่ง

๔. นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย

เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ในระยะ ๑๐ ปี) (นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย, ออนไลน์, ๒๕๔๗)

๑. มีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชัดเจน จัดระดับความเข้มข้นของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการการพัฒนาของท้องถิ่น ภายใต้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งระบบโดยพิจารณาจากลักษณะและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกิจกรรมการท่องเที่ยวและวิธีการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว ภายใน ๓ ปี

๒. ยกย่องระดับทักษะ อบรมให้ความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ประกอบการแรงงานและประชาชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องโดยเน้นด้านคุณภาพในการให้บริการที่ถูกต้อง เช่น การบริการที่พัก การบริการนำเที่ยวมัคคุเทศก์/มัคคุเทศก์เฉพาะ เป็นต้น โดยจัดให้มีการให้การศึกษา ฝึกอบรมทุกด้านไม่น้อยกว่า ๕๐ ครั้ง

๓. จัดให้มีการประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับชาติ ภาค และจังหวัด เป้าหมายให้ครบถ้วนใน ๕ ปี และขยายครบทุกจังหวัด รวมทั้งท้องถิ่นเป้าหมายให้มากที่สุดภายในระยะ ๑๐ ปี

๔. เพิ่มองค์การพัฒนาเอกชนและกลุ่มประชาชนระดับท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมหรือกำกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ให้มีทุกจังหวัดใน ๑๐ ปี

๕. มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติด้านการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อม การศึกษา การบริหาร และการมีส่วนร่วม อย่างมีมาตรฐานและตัวชี้วัดที่ชัดเจนภายใน ๓ ปี

๖. เพิ่มสัดส่วนนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากนานาชาติ ให้มีการขยายตัวไม่ต่ำกว่าการขยายตัวของนักท่องเที่ยวโดยรวม (คือ เพิ่มส่วนแบ่งจากปัจจุบันร้อยละ ๓๐) เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ต่อปี โดยให้มีนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และมีการปฏิบัติอย่างถูกต้อง มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลักไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่ง

๗. เพิ่มจำนวนและสัดส่วนของนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางในประเทศ ร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ต่ำกว่าการขยายตัวโดยรวม คือ มีส่วนร่วมไม่น้อยกว่า ๗๐ ของการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศทั้งหมด ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ และมีการปฏิบัติที่ถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐

๘. เพิ่มรายจ่ายของการท่องเที่ยวในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มากขึ้น ร้อยละ ๕ ต่อปี และให้มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นในสัดส่วนที่มากขึ้น

๙. ขยายงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลให้มีปริมาณมากขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ต่อปี รวมทั้งระดมการอุดหนุนจากภาคเอกชนและองค์การระหว่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้นด้วย และเพิ่มขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของแหล่งท่องเที่ยวด้วยตนเองมากขึ้น

๑๐. มีการใช้กฎหมายที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ มีกฎหมายและมาตรการเฉพาะสำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ทั่วถึงภายใน ๕ ปี

๑๑. มีข่ายความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอาเซียนและอินโดจีน โดยให้ไทยเป็นศูนย์กลางด้านการเดินทาง การตลาด การฝึกอบรม และด้านข้อมูลสารสนเทศภายใน ๕ ปี

การที่จะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวหลักสำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ต้องการพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ จึงเห็นควรกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการที่เกี่ยวข้อง ทั้งสิ้น ๖ กลยุทธ์ ประกอบด้วย กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว กลยุทธ์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการ และกลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน

๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๓.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนตั้งอยู่บนปรัชญาและอุดมการณ์ในการพัฒนาที่จะต้องอยู่ในหลักการที่เรียกว่า "ความยุติธรรมระหว่างคน ๒ ยุค" มุมมองของมนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยน เปิดกว้างยอมรับความจริงถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่จะติดตามมาจากการกระทำของตน มนุษย์จะต้องประสานแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และจริยศาสตร์เข้าด้วยกันเพื่อสร้างเป็นข้อกำหนด โดยทั่วไปเริ่มต้นจากการปูพื้นฐานความรู้ด้านนิเวศวิทยา โดยระบบนิเวศจะเป็นการสร้างความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ในระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันเอง และปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ต่อจากนั้นจึงชี้ให้เห็นถึงหลักการถ่ายทอดพลังงาน โดยการกินต่อกันเป็นทอดๆ และวัฏจักรของสสาร ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการทำให้สสาร และพลังงานสามารถหมุนเวียนในระบบนิเวศ ซึ่งจำเป็นจะต้องสร้างให้เกิดเป็นความคิดรวบยอดขึ้น ในระบบความคิดพร้อมจะนำไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืน ประสบผลสำเร็จตามความหมายของ การพัฒนาที่ยั่งยืน

ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

โดยทั่วไปการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาเพื่อบรรลุถึงความต้องการของมนุษยชาติในปัจจุบัน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เป็นลดทอน หรือเบียดบังโอกาสที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในรุ่นต่อๆ ไปด้วย (Walter H. Corson, ๑๙๙๐) นักนิเวศวิทยามีความเห็นว่าคุณสมบัติจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด และวิถีทางแห่งการดำรงชีวิตของตนในปัจจุบันใหม่ โดยถอนรากถอนโคนยกเลิกความคิดที่เรียกว่า สภาพจิตแบบบุกฝ่าพรหมแดน หรือ Frontier mentality เสีย เปลี่ยนวิธีคิด โลกทรรศน์ และค่านิยมจากมุมมองระยะสั้นไปสู่การมองระยะยาว และเน้นที่ผลประโยชน์ของธรรมชาติเป็นเกณฑ์ โดยการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องผสมผสานแนวคิดหรือพยายามให้อยู่ในกรอบความคิดทางเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้าด้วยกัน เพราะการประสานหลักการทั้งสาม เข้ากับการปฏิบัติได้จะช่วยพัฒนาให้แนวทางการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสมบูรณ์ แนวคิดที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอาจมีข้อแตกต่างกันบ้างระหว่างนักวิชาการแต่ประเด็นหลักๆ ในการเขียน

United Nation Development Program (๑๙๙๕) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ไว้ว่า หมายถึง "การตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่มีผลกระทบต่อความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต" เนื่องจากทุกครั้งที่มีการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน ต้องมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดในการแก้ปัญหา โดยการพยายามอนุรักษ์ธรรมชาติไว้ในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค คือ หากมีความจำเป็นที่จะดำเนินการที่กระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่ใดที่หนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นๆ เพื่อเป็นการชดเชยในแง่มหภาคของคุณภาพสิ่งแวดล้อมคงอยู่ได้ดังเดิม

องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คณะทำงานวาระประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (ออนไลน์, ๒๕๔๗) ได้กำหนดโครงสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภาพรวมไว้ ๙ ประการ ได้แก่

๑. โครงสร้างทางการเมืองระบอบประชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตย การตัดสินใจปัญหาหรือมีมติ ระเบียบ กฎหมายใดๆ ทางการเมือง สังคม หรือชุมชน มิให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นมาตรฐานตัดสิน หากให้อภิปรายหรือมีหลักคิดว่า สิ่งใดเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ และเป็นธรรมต่อบุคคลอื่นหรือสังคม ไม่ขัดต่อหลักมนุษยธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นบรรทัดฐานทางประชาธิปไตย

๒. โครงสร้างการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ที่ประสานความร่วมมือระหว่าง องค์กรเด็ก สตรี องค์กรศาสนา ผู้นำชุมชน และองค์กรชุมชนอื่นๆ ถือว่า เป็นการกระจายอำนาจธรรมาธิปไตยจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง ได้แก่ชุมชน องค์กรชุมชน และบทบาทหน้าที่ของปัจเจกชน โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ และผลกระทบต่อบุคคลในชุมชน/สังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะเด็ก สตรี และผู้ด้อยโอกาส

๓. การส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและปกครองตนเอง สร้างสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน/สังคมเช่นนี้ นับเป็นการพัฒนาเชิงโครงสร้างที่สำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน และส่งเสริมบทบาทการเข้าร่วมพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. โครงสร้างทรัพยากรธรรมชาติเป็นของชุมชนและสังคม ทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็น ที่ดิน แร่ธาตุ น้ำ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ให้ถือว่าเป็นของสังคม โดยมอบอำนาจและบทบาทหน้าที่ให้แก่ชุมชนเป็นผู้ดูแลจัดสรรในการใช้ประโยชน์และฟื้นฟูรักษา ส่วนบุคคลภายนอกหรือบริษัทธุรกิจจะสามารถใช้หรือรับสัมปทานทรัพยากรในท้องถิ่นได้โดยการได้รับฉันทานุมัติจากชุมชนในท้องถิ่นนั้นเท่านั้น

๕. โครงสร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ไม่ว่ารัฐจะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบใดหรือลัทธิใด แต่จะต้องกำหนดหลักการพื้นฐานว่าต้องส่งเสริมและพัฒนา “โครงสร้างเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองที่มีความหลากหลายในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงทางด้านอาหาร ป่าชุมชน การประกันรายได้ และผลตอบแทนด้านแรงงาน ระบบสหกรณ์ อุตสาหกรรมชุมชน รวมไปถึงสถาบันการเงินของชุมชน ฯลฯ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริม “โครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคงทางอาหาร” ให้แก่ประชาชนในลักษณะที่มีความหลากหลาย เพราะอาหารเป็นหลักสำคัญ

ที่สุดที่ป้องกันมิให้เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจสังคม หรือกลียุค และถ้าประชาชนมีความมั่นคงทางอาหาร ปัญหาต่างๆ จะลดน้อยลง

๖. โครงสร้างทุนทางสังคมเป็นของชุมชน ไม่ว่าจะเป็เงินตรา กองทุนหรือทรัพย์สินทางเศรษฐกิจ ทุนแห่งชีวิต (ความหลากหลายของพืชสัตว์) และทุนทางวัฒนธรรม ต้องพัฒนาให้กลายเป็นทุนของชุมชน/สังคมแบบองค์รวม เป็นแหล่งพึ่งพิงของชุมชน หมุนเวียนอยู่ภายในชุมชน และเฉลี่ยกลับคืนสู่สมาชิก ทำให้การพัฒนาแบบพึ่งตนเองและเป็นองค์รวมปรากฏเป็นจริง หรือขยายกิจการไปสู่อุตสาหกรรมชุมชน และสถาบันการเงินชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อเพิ่มความมั่งคั่งให้ชุมชนในระยะยาวอีกด้วย

๗. โครงสร้างวัฒนธรรม และกฎหมาย หรือธรรมนูญชุมชน เป็นแบบแผน ประเพณี หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน การเป็นเจ้าของ และการจัดสรร หรือดูแลฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีธรรมนูญของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน โดยรองรับสิทธิอำนาจและหน้าที่ เพื่อป้องกันมิให้รัฐหรือบุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซง ใช้ประโยชน์ และทำลายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

๘. โครงสร้างระบบสวัสดิการแบบประชาสวัสดิการ โดยประชาชนในแต่ละชุมชนต้องรับผิดชอบดูแลกันเอง โดยรัฐเองก็ไม่ต้องแบกรับภาระอันหนักหน่วง ระบบประชาสวัสดิการนี้จะเกิดขึ้นเอง เมื่อโครงสร้าง ๖ ประการข้างต้นได้เกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืน นั่นคือประชาชนมีความมั่นคงทางอาหาร มีทุนทางเศรษฐกิจสังคม เป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี มีส่วนร่วมในการบริหารปกครองตนเอง ระบบเงินตราจะลดความสำคัญลง วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันและพึ่งพิงกันจะเข้มแข็ง ชีวิตจะงดงามและดีขึ้น

๙. โครงสร้างเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เป็นกระบวนการสร้างระบบการค้าที่เป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นหลักสำคัญกว่าธุรกิจเพื่อการค้าซึ่งแสวงหากำไรสูงสุด และให้ความเคารพระหว่างวัฒนธรรมของชนชาติ ศาสนา และสังคมของประเทศต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษยชาติ

๓.๒ แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การประชุม Rio Summit หรือ Earth Summit Conference ที่มีอนุสัญญา๑ ใน ๕ ฉบับ คือ Agenda ๒๑ กล่าวถึงการพัฒนาทุกประเภท ต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) โดยได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ไม่มีอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นมาในอนาคต และต้องไม่เป็นการไปเพิ่มภาระหรือสร้างเงื่อนงำที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไป (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, ออนไลน์, ๒๕๔๔) และ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, ๒๕๔๒: ๖ – ๘)

การประชุม Globe'๙๐ ณ ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน (ศรีสมพร สมบุญธรรม, ๒๕๓๖: ๒๖) โดยที่มีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังไว้ด้วย" (อ้างใน โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๔๗)

องค์การ Eastern Caribbean States (OECS) (การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, ๒๕๔๗) ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึงการใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดในทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคและการเลี้ยงดูตนเอง เพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ผู้มาเยือน และเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยความร่วมมือของหลายๆ ฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในท้องถิ่น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใช้ราชบัณฑิตยสถานช่วยบัญญัติคำจำกัดความของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อ้างใน โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๔๗) โดยราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำจำกัดความว่า หมายถึง การพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดยใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ของธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุดและใช้เป็นประโยชน์ได้ยาวนานที่สุด

นายแพทย์ประเวศ วสี (อ้างใน อร สีแพรว, ๒๕๔๔: ๔ - ๑๐) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า คือ การประกอบเครื่องให้ครบ ทุกอย่างจะต้องคำนึงถึงเรื่องเดียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกัน การรู้ถึงกันเป็นสิ่งสำคัญ และความสมดุล คือ ความยั่งยืน เพราะฉะนั้น องค์กรหรือระบบที่จะยั่งยืนต้องเรียนรู้ได้ และมีความถูกต้อง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (๒๕๔๒ก) ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้กำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยั่งยืนยาว

จากแนวความคิดต่างๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรีย์ภาพของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศไว้ได้ด้วย จากแนวความคิดจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้นมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมสามารถปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคของกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นขอบเขตการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืนกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมบริการมีกำไร และต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม จะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด

หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จากการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ได้กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนนั้นควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ (พจนานารถ กริ่งไกร, ๒๕๔๕: ๑๗ - ๑๘) คือ

๑. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพหากโตเร็วไปอาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่างๆ ไม่พร้อม ไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพของแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวไม่พอใจ ขาดความนิยม ไม่เดินทางมาท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหมด ก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม

๒. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability) การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวมากเกินไป และรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น และการใช้จ่ายเงินอย่างง่ายดายของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหราหรือมีชีวิตอย่างอิสระ ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทองหรือความสำราญที่หาได้ง่ายๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย

นอกจากนี้การละทิ้งคุณค่าทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอาจนำไปสู่ความล่มสลายทางโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวว่าเป็นตัวการทำให้สังคมเสื่อม ซึ่งบางครั้งอาจสะท้อนออกมาในรูปของการกระทำที่รุนแรงต่อนักท่องเที่ยว

๓. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environment Sustainability) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุม อาจกลายเป็นสิ่งทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นคุณค่าหรือเป็นต้นกำเนิดของกิจกรรมการท่องเที่ยว นั่นๆ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวที่ล้นหลาม ความแออัดยัดเยียด ความสกปรกรกรุงรัง การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาด อาจทำให้วงจรทางธรรมชาติเกิดการเปลี่ยนแปลง การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่ อาจทำลายระบบนิเวศที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป และกิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่น น้ำเสีย อาหารเหลือ ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

นักพัฒนาการท่องเที่ยวจากองค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) และสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Pacific Asia Travel Association:

PATA) (โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, ๒๕๔๗) ได้คิดรูปแบบการบริหารที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้หลักการของแผนแม่บทโลกหรือ Agenda ๒๑ เป็นกรอบการจัดการ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ ๒๑ เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) แนวคิดต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการเข้ากับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่สังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มุ่งสู่ความยั่งยืน (All tourism should be Sustainable Tourism: Dowling, ๑๙๙๕) โดยคำนึงถึงหลักการปฏิบัติ ๔ ประการ (การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, ๒๕๔๗) คือ

๑. การดำเนินการการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถการรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ชนบทธรรมนิยม วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)

๓. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ชนบทธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิต

๔. การประสานความต้องการและกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ทางสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ซึ่งสอดคล้องกับการท่องเที่ยวแหล่งประเทศไทย (อ้างใน โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๔๗) ที่ได้กล่าวถึงเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั่น คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑. ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ชนบทธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านการท่องเที่ยว

๒. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ชนบทธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการด้านท่องเที่ยว

๓. ต้องยอมรับให้ประชาชน ทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

๔. ต้องชี้้นำตามความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่น และชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

นักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยได้กำหนดหลักการสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตามหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ ๑๐ ประการ ดังนี้ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, ออนไลน์, พฤษภาคม ๒๕๔๕)

๑. อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการการใช้ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างดั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง การสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข รู้จักวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและเสริมสร้างไว้ให้มามากเพียงพอต่อการใช้ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุง และฟื้นฟูทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบต่อด้านลบน้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

๒. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็น กับการลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจัดหาทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติมีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้ก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น หรือกรณีที่สร้างอาคารเพื่อบริการนักท่องเที่ยวผู้ประกอบการจะต้องวางแผนก่อสร้างอาคารให้ได้รับแสงสว่างธรรมชาติมากที่สุด อาจใช้วัสดุโปร่งแสงประกอบ เพื่อลดการใช้แสงสว่างจากไฟฟ้า โรงแรมบางแห่งออกแบบห้องคือฟที่ซ้อปให้มีพื้นที่ใช้สอย ๒ บริเวณ คือพื้นที่เป็นระเบียบมีแสงสว่างและลมพัดผ่านได้ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งในอาคารใช้เครื่องปรับอากาศ ซึ่งนับเป็นการจัดการที่ลดการใช้พลังงานไฟฟ้าได้ การใช้เชื้อเพลิงและไฟฟ้าอย่างประหยัดนั้น อาจหาพลังงานจากธรรมชาติทดแทนได้ เช่น การใช้กังหันลม การใช้เซลล์พลังงานแสงอาทิตย์ และการใช้กระเบื้องใส เป็นต้น การลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและลดการใช้พลังงานไฟฟ้านั้น มีส่วนช่วยในการลดค่าใช้จ่าย หรือลดต้นทุนการผลิต ทำให้ธุรกิจมีผลกำไร

มากขึ้น ส่วนการลดการก่อของเสีย อาทิ ขยะปฏิภูล ต้องหาวิธีการจัดการโดยการแยกประเภทขยะ ซึ่งขยะแห้งอาจนำเข้าระบบการหมุนเวียนการใช้ (Reuse) การใช้ซ้ำ (Renew) และการแปรรูปกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Recycle) ส่วนขยะเปียก อาจนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักปุ๋ย จุลินทรีย์ได้ การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติสังคม และวัฒนธรรม (Maintain Diversity) การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยวโดยการรักษาและส่งเสริม ให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา หรือในหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครนักโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ และประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning)

การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้แต่ยังต้องประสานแผนการพัฒนากับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองท้องถิ่น (อบต. หรือเทศบาล) แผนพัฒนาของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวมีศักยภาพเพิ่มขึ้นการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมีการประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น การหาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมใหม่ๆ ในแต่ละตำบลอันเป็นนโยบายของรัฐบาล ปัจจุบันก็เพื่อขยายฐาน สร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่นการมีส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) การพัฒนาการท่องเที่ยวควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) โดยเข้าร่วมทำในลักษณะหน่วยงานร่วมจัด เช่น เป็นหน่วยงานร่วมทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เป็นหน่วยงานร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน เป็นหน่วยงานร่วมส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวด้วยกัน ร่วมประเมินผลการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนั้นยังต้องประสานเครือข่ายระหว่างองค์กรและท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วยการปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public) การพัฒนาการท่องเที่ยวต้อง

ประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือหรือทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผล กระบวนการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปฏิบัติให้ไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่น การกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือการใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

๔. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร ซึ่งเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์ การอบรมนักสื่อความหมายธรรมชาติ การอบรมนักสื่อความหมายด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

๕. การจัดเตรียมข้อมูล คู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวข่าวสารการบริการการขาย ให้พร้อม และเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

๖. ประเมินผล ตรวจสอบ และวิจัย (Undertaking Research) ความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยว ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามความเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการ และนำมาปรับปรุง แก้ไขการบริการให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความประทับใจ และความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้

นอกจากนี้ในการประชุม Globe' ๙๐ ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ๖ ประการ (ศรีสมพร สมบุญธรรม, ๒๕๓๖: ๒๖) คือ

๑. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

๒. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Local Participation) ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

๓. ขอบเขตของการท่องเที่ยว (Scale of Tourism Development) ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของการพัฒนาการท่องเที่ยว (Tourism Development Carrying Capacity) ทั้งนี้ ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยว ได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

๔. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น (Local Product) ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากผลผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับต่างประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

๕. การกระจายรายได้ (Income Distribution) การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

๖. การจ้างงาน (Employment) คุณภาพของงาน สำหรับคนในท้องถิ่น ควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

จากหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ (ดรรรชนี เอมพันธุ์, ๒๕๔๔)

- เป็นการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) ความต่อเนื่องในที่นี้หมายถึงความต่อเนื่องของทรัพยากรธรรมชาติและความต่อเนื่องของวัฒนธรรมซึ่งจัดเป็นทรัพยากรหลักในการท่องเที่ยวและสามารถมอบประสบการณ์ันทนาการที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว

- เป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality) โดยเน้นคุณภาพของ ๓ ส่วนหลักคือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม คุณภาพของประสบการณ์นักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้รับและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

- เป็นการท่องเที่ยวที่มีความสมดุล (Balance) :ซึ่งหมายถึง ความสมดุลระหว่างความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และขีดความสามารถของทรัพยากร

๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับขีดจำกัดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว

การส่งเสริมการจัดการและการวางแผนการท่องเที่ยว ควรพิจารณาถึงขนาดของพื้นที่ข้อจำกัดทางระบบนิเวศ และทัศนียภาพ เพื่อจะได้นำเสนอสิ่งที่มีในพื้นที่มีความสามารถในการบริหารและจัดการให้ตลาดการท่องเที่ยวให้ขยายออกไปมากขึ้น (Adriana M, ๑๙๙๗)

สันติ ชูตินธรา (๒๕๓๐: ๔-๗) กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ปัจจัยที่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพื่อให้พื้นที่นั้นสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีมี ๓ ประการ คือ

๑. **สารูป (Image)** ของพื้นที่ หมายถึง หัวใจหรือตัวแทนของพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั่นๆ ในความคิดความรู้สึกของนักท่องเที่ยว สารูปของแหล่งท่องเที่ยวเป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวนึกถึงและพอใจที่จะได้เดินทางมาสัมผัส มาชื่นชม การพัฒนาพื้นที่หากไม่คำนึงถึงสารูปของพื้นที่อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นสูญเสียสารูปเดิมไป ซึ่งย่อมจะมีผลต่อความรู้สึกของนักท่องเที่ยวในแง่ลบ เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง และไม่สามารถพบกับสิ่งที่เขาคาดหวังไว้ย่อมมีผลให้เขาตัดสินใจไม่มาเที่ยวในสถานที่นั้นอีก การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวก็จะเป็นไปไม่ประสบความสำเร็จ

๒. **ขีดจำกัดต่ำ (Thresholds)** หมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวขีดต่ำสุดที่จะมาอุดหนุนหรือใช้บริการต่างๆ ในพื้นที่นั้น การพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงแรม การปรับปรุงถนน การสร้างร้านอาหาร ล้วนต้องใช้เงินทุน และจะต้องมีผลตอบแทนในการลงทุนโดยเก็บค่าบริการทางการท่องเที่ยว ขีดจำกัดต่ำ คือ ดัชนีที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของกิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยวที่จะลงทุนพัฒนาขึ้นมาว่าควรจะมีจำนวนหรือระดับเท่าใดจึงจะเหมาะสม และคุ้มค่างับกำลังเงินที่ลงไป การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงขีดจำกัดต่ำสุดนี้ เพื่อไม่ให้เกิดการลงทุนใช้เงินและงบประมาณเกิดความสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์

๓. ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ต้องคำนึงถึง ชัดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ สามารถแปรเปลี่ยนหรือมีความแตกต่างกันไปตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม เวลา และสถานที่ นอกจากนี้ยังแตกต่างกันตามเกณฑ์และปัจจัยที่นำมาพิจารณา เช่น ขนาดพื้นที่ ความต้องการใช้น้ำ การปล่อยของเสีย การดำรงรักษาทัศนียภาพ ตลอดจนขีดความพอใจของนักท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงความสามารถและโอกาสในการจัดการ (เช่น นโยบาย การบริหาร เทคโนโลยี งบประมาณ) ในการควบคุม ป้องกัน ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ดังนั้นการศึกษาเพื่อกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่ดีและเหมาะสมที่สุดภายใต้ระบบการจัดการระดับต่างๆ แล้ว ในขั้นตอนสุดท้ายของการตัดสินใจเลือกขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จะต้องคำนึงถึงความเกี่ยวข้องของปัจจัยต่างๆ และเลือกสรรข้อกำหนดที่มีประสิทธิภาพเข้าช่วย

การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ใดนั้นต้องให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ เพราะการพัฒนาการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ ด้วย ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยววันนั้นแบ่งได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ระดับนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางกายภาพตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงระดับความอึดตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่

๒. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Carrying Capacity) หมายถึง ระดับของนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่จะไม่ทำให้ระบบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศด้อยค่า ซึ่งได้แก่ ระบบนิเวศ คุณภาพน้ำ อากาศ รวมถึงการทิ้งและกำจัดขยะมูลฝอย

๓. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึงระดับปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่จะไม่ทำให้ความสนุกสนานและประทับใจของนักท่องเที่ยวจางหายไป เมื่อมีการขยายตัวของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมถึงระดับสูงสุดที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบทางลบต่อประชาชนในท้องถิ่นจนเกิดความไม่พอใจของประชาชน

๔. ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity) หมายถึง ระดับการพัฒนาที่ระบบเศรษฐกิจสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งในหมู่สมาชิกในสังคม และไม่กระทบต่อการลงทุน และการดำรงชีพของประชากร

ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงสามารถวัดได้ด้วยปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุด ที่สามารถอยู่ได้ในทุกเวลาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ ในปริมาณที่จะทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้ได้มากที่สุดโดยนักท่องเที่ยวมีความพอใจ และได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ทั้งนี้การพัฒนาจะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่น (United Nations Environment Program, ๑๙๘๖)

ส่วนมาตรฐานและตัวชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ คือ ระดับที่เหมาะสมของการขยายตัวของการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ ซึ่งในทางปฏิบัติอาจนับเมื่อผลทางลงเริ่มแสดงผล แต่การกำหนดเกณฑ์การวัด (Criteria) นั้นไม่แน่นอนแตกต่างกันตามชนิดของแหล่งท่องเที่ยว สภาพท้องถิ่น ประเภทของนักท่องเที่ยวและปัจจัยที่ใช้วัด ซึ่งเกณฑ์วัดนั้นมีอยู่ ๒ กลุ่มคือ กลุ่มที่วัดได้ทางสถิติ (Measurable Statistically) เช่น ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกหรือผลกำไรทางเศรษฐกิจ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มที่วัดไม่ได้ เช่น ผลกระทบต่อประเพณี วัฒนธรรม มีผลในทางจิตวิทยาต่อนักท่องเที่ยว คือ

๑. การวัดด้วยระยะเวลา (Time) คือ นักจำนวนผู้คนใช้ประโยชน์ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ซึ่งในที่นี้ อาจวัดในช่วงความจุสูงสุด (Peak Capacity) โดยวัดต่อสัปดาห์ หรือ ต่อปี ซึ่งการวัดระดับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ในช่วงฤดูท่องเที่ยวจะได้ผลดีต่อการวางแผนมาก

๒. การวัดต่อพื้นที่เว้นว่าง (Space) คือการวัดจำนวนคนต่อหน่วยบริการ (คนต่อห้องพัก คนต่อยานพาหนะ) พื้นที่หน่วยบริการต่อจำนวนนักท่องเที่ยว เช่น (พื้นที่ ๑๐ ตารางเมตรต่อคน) และความหนาแน่น (คนต่อหน่วยพื้นที่) ซึ่งการวัดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ของแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดจะเท่ากับ คนต่อหน่วยพื้นที่คูณด้วยแหล่งพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดเป็นต้น

๓. การวัดอัตราการใช้สอยของนักท่องเที่ยว (Tourist Function Rate) มักจะสัมพันธ์กับจำนวนประชากรท้องถิ่น ความจุของบริการ ความหนาแน่น ฤดูกาล ผลกำไรทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์จุดวิกฤติ จากความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อกำลังการบริการที่ให้ได้

จะเห็นได้ว่าเกณฑ์การวัดนั้นสามารถพิจารณาได้ตามเงื่อนไขต่างๆ แต่อาจสรุปได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวกับพื้นที่บริการ หรือความสามารถในการให้บริการของปัจจัยต่างๆ เป็นเกณฑ์ที่จะนำมาใช้พิจารณามากที่สุด โดยความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับนำไปตัดสินหาขนาดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

เกณฑ์การวัดดังกล่าวในบางกรณีอาจยากต่อการหาขนาดที่เหมาะสม ในช่วงระยะเวลาของการศึกษา จำเป็นต้องใช้มาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น มาตรฐานความหนาแน่นของพื้นที่ พื้นที่อาคารต่อขนาดที่ดิน พื้นที่อาคารปกคลุมดิน มาตรฐานทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บรรทัดฐานของสังคม ในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ ระดับขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของแต่ละปัจจัยอาจอยู่สูงกว่าขนาดการท่องเที่ยวในช่วงเวลาหนึ่งๆ ซึ่งความร่อยหรอของทรัพยากรประเภทที่ฟื้นคืนไม่ได้กับการขยายตัวของการท่องเที่ยว อาจคาดคะเนได้ถึงสถานะเกิดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของปัจจัยหรือของแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ ได้ ดังนั้นแนวโน้มของการขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งวัดได้โดยปริมาณนักท่องเที่ยวจะสามารถบ่งบอกถึงระยะที่เกิดวิกฤติในแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ (United Nations Environment Program, ๑๙๙๖)

๓ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (๒๕๓๗: ๑๗ อ้างใน พนิดา วิมานรัตน์, ๒๕๔๔: ๑๒) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ว่าเป็น การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

อภิชัย พันธเสน (๒๕๓๙: ๑๕๑ - ๑๖๔) ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาจากข้างล่าง แทนการพัฒนาจากนโยบายเบื้องบน กล่าวคือ ต้องมีการกระจายอำนาจของการวางแผนจากส่วนกลางไปสู่ส่วนภูมิภาค โดยมีหลักการพัฒนามบนพื้นฐานชุมชน โดยการเน้นการพัฒนาจากภายในเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (๒๕๓๑) (อ้างใน พิมาณา บุรณพิณฑุ, ๒๕๓๕: ๒๗) ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

เพราะการมีส่วนร่วมจะเป็นหลักประกันว่าความต้องการของตนได้รับการสนองและที่สำคัญคือสามารถมั่นใจได้ว่าผู้ร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์จากกลุ่มอย่างยุติธรรมและเสมอภาคกัน

ทวิวงค์ ศรีบุรี (๒๕๓๙: ๑๐๐) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้หน่วยงานของภาครัฐบาล ภาคเอกชน องค์กรเอกชน กลุ่มประชาชนหรือประชาชน ได้มีโอกาสร่วมรับรู้ข่าวสาร รับฟัง และร่วมแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ ต่อการเตรียมการโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น

สหประชาชาติ (United Nations) (๑๙๗๘: ๔) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าร่วมกันอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในระดับต่างๆ คือ ๑) ในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรในการพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายนั้น ๒) ในการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ โดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hay (๑๙๕๑: ๒๕๘ - ๒๕๙) ที่ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจว่า เป็นลักษณะระหว่างบุคคลต่อกลุ่มคนระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม อันเป็นส่วนประกอบของกิจกรรมของกลุ่มอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

W. Reeder (๑๙๗๔: ๓๙) (อ้างใน ภคินท์ เอี่ยมเศรษฐี, ๒๕๔๔: ๑๓) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกชน และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

Erwin (๑๙๗๖: ๑๓๘) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขัน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนในการแก้ปัญหาพร้อมกับวิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

T. Whie (๑๙๘๒: ๑๘) ได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ๔ มิติด้วยกัน คือ มิติที่หนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ว่าอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง คือ การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม คือ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน และมิติที่สี่ คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Wisarojno (๑๙๗๘: ๓๑) (อ้างใน ภคินนท์ เอี่ยมเศรษฐี, ๒๕๔๔: ๑๓) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนว่า หมายถึง การที่ให้ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนา มาเป็นตัวนำของการพัฒนาและหมายถึงการเปลี่ยนแปลงซึ่งประชาชนจะต้องเขามามีส่วนเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การจัดลำดับความสำคัญ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จะนำไปสู่พลังแห่งการพัฒนา

โดยสรุปแล้วความหมายของการมีส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และเป็นความเห็นพ้องจะต้องมากพอที่จะเกิดความคิดริเริ่มโครงการต่างๆ โดยเป็นการพัฒนาความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นการแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

รูปแบบ ลักษณะ และขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

แนวทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นกิจกรรมต่างๆ และจะต้องดำเนินการในรูปกลุ่ม เพื่อที่จะสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการที่จะร่วมดำเนินการของประชาชนและชุมชน ต้องปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และที่สำคัญกิจกรรมที่ทำจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน หากกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนจะส่งผลต่อการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ ประชาชนในท้องถิ่นเกิดการยอมรับในโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน นอกจากนั้นประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพันและรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเหล่านั้น การดำเนินการจะราบรื่นและได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น โครงการจะให้ประโยชน์โดยตรงกับประชาชน มีการระดมทรัพยากรเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินโครงการต่างๆ มากขึ้น และสุดท้ายเป็นการช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนมากขึ้นด้วย

United Nation, Department of International Economic and Social Affair (๑๙๙๑) (อ้างในยรรยง กางการ, ๒๕๔๔) ได้รวบรวมรูปแบบของการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบใหญ่ๆ คือ

๑. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง ซึ่งเป็นโดยการอาสาสมัคร หรือการรวมตัวกันเองเพื่อแก้ปัญหาของตัวเองเป็นการกระทำที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

๒. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ เป็นการเข้าร่วมโดยต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

๓. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐ ภายใต้การจัดการของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับผลทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาว และอาจเกิดผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

Cohen and Uphoff (๑๙๙๐: ๒๑๓ – ๒๑๘) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบาย และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ ๔ รูปแบบคือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม

๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นไปทั้งในรูปแบบของการเข้าร่วมโดยมีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากรหรือการเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือรวมถึงการเข้าร่วมในการลงแรงร่วมใจ

๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างควบคู่กันไป

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในรูปแบบนี้นับเป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

J.H.J. Macda (๑๙๙๒) (อ้างถึงใน อนงค์ พัฒนจักร, ๒๕๓๕) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วม ได้ ๓ รูปแบบ คือ

๑. การมีส่วนร่วมแบบแข่งขัน (Active) หมายถึง การเข้าร่วมแต่งตั้งการริเริ่มและติดตามในกระบวนการกำหนดวางแผนงาน ตลอดจนเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินงาน และสนใจในผลของการพัฒนา

๒. การมีส่วนร่วมแบบไม่แข่งขัน (Passive) หมายถึง การเข้าร่วมของประชาชนโดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนและนโยบายตลอดจนไม่สนใจในผลของการพัฒนา

๓. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยการถูกชักจูง จำยอมหรือถูกบังคับโดยสภาพแวดล้อม บุคคล อื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมแบบนี้จะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

ลักษณะของการมีส่วนร่วมมี ๒ ลักษณะ คือ

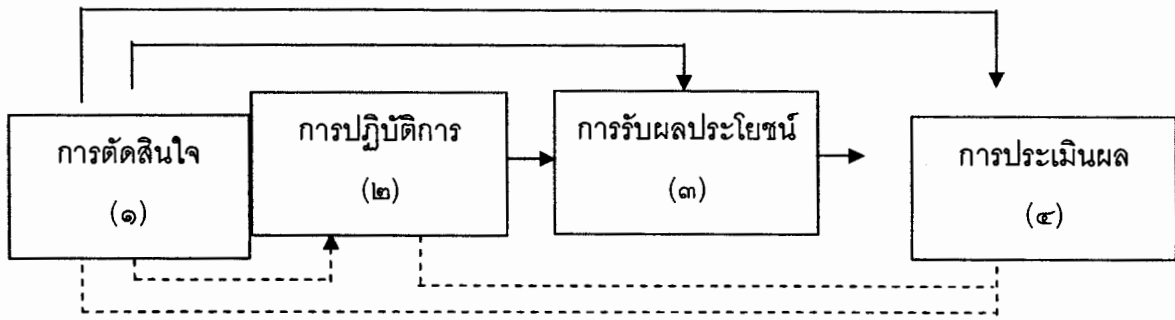
๑. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการทุกระบวนการ ตั้งแต่ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา การร่วมคิดและหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมตัดสินใจ การให้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงานให้บรรลุตามผลที่กำหนดไว้และร่วมควบคุม ติดตาม และประเมินผล

๒. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เป็นการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนโดยเฉพาะเข้าร่วมในการปฏิบัติตามโครงการที่ได้มีการกำหนดไว้แล้ว

ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้มีผู้กำหนดขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้มากมาย เช่น Cohen และ Uphoff (๑๙๙๐: ๒๑๓ - ๒๑๘) แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมโดยการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนคือ การริเริ่มตัดสินใจการดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าผลประโยชน์ด้านวัตถุหรือทางด้านจิตใจ มี ๒ ชนิด คือ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการเข้าร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด

จากแนวคิดของ Cohen และ Uphoff สามารถแสดงด้วยแผนภาพได้ดังนี้

————> หมายถึง การส่งผลโดยตรง

- - - - -> หมายถึง การส่งผลย้อนกลับ

ภาพที่ ๒.๒ แนวคิดความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วม

ส่วนเจมส์คีย์ ปิ่นทอง (๒๕๒๘: ๒๒) แบ่งขั้นตอนที่ควรมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อดิน รพีพัฒน์ (๒๕๒๗: ๔๙) ได้กำหนดช่วงจังหวะแบ่งระยะการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

๑. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
๒. การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
๓. การปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผน
๔. การประเมินผลงานกิจกรรมพัฒนา

บัญชี แก้วสอง (๒๕๓๑) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ ๕ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม

ขั้นที่ ๕ การมีส่วนร่วมขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับว่าเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว (โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๔๗)

บทบาทและหน้าที่ของประชาชน องค์กรชุมชน หรือประชาคม

บทบาทและหน้าที่ขององค์กรชุมชนหรือประชาคม องค์กรชุมชนหรือประชาคม (Community) หรือกลุ่มประชาชน นับเป็นองค์กรเล็กที่สุด และมีบทบาทเป็นเจ้าของท้องถิ่น เจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีบทบาท และหน้าที่ต่อการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนร่วมกัน ตามรัฐธรรมนูญกำหนด บทบาทการมีส่วนร่วม ของประชาชนเป็นกฎหมาย ดังนี้ รัฐธรรมนูญไทยฉบับ พ.ศ.๒๕๔๐ ระบุไว้ในหมวดที่ ๓ สิทธิและ

เสรีภาพของชนชาวไทยมาตราที่ ๕๖ ระบุไว้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติมาตราที่ ๕๖ ระบุไว้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามกฎหมายบัญญัติ เพื่อให้การทำงานของชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ มีความคล่องตัว ชุมชนหรือประชาคมจะต้องเลือกผู้แทนกลุ่มหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นองค์กรชุมชนได้แก่ ประธาน รองประธาน (๑-๒ ตำแหน่ง) เลขาธิการและนายทะเบียน เภรัญญิกหรือสมุบัญญัติ ปฏิคมและประชาสัมพันธ์ มีการกำหนดหน้าที่ ระเบียบ กติกา และรายงานต่อชุมชนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน โปร่งใส เพื่อให้การทำงานของกลุ่มผู้แทนสามารถทำงานได้ควรกำหนดเงินตอบแทนเป็นเบี้ยประชุม สำหรับค่าใช้จ่ายอื่นรวมอยู่ในงบประมาณดำเนินการ บทบาทขององค์กรชุมชนหรือประชาคมต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้นจะต้องทำงานร่วมกับพหุภาคี โดยร่วมเสนอความคิด ระดมความคิดเห็นในการศึกษาสถานภาพของแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีจุดเด่น จุดด้อย โอกาส และปัญหาอะไรบ้าง จากนั้นจึงร่วมวางแผนงาน ทั้งแก้ไข ปัญหา ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำแผนปฏิบัติการทั้งแผนเฉพาะกิจ แผนระยะเร่งด่วน ระยะกลาง และระยะยาว ร่วมมือกันทำงานตามแผนที่วางไว้ให้เป็นผลสำเร็จ รวมทั้งร่วมลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวที่ได้รับการยินยอมจากชุมชน ร่วมกันประเมินผลงาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกัน หรือพบปัญหาที่ต้องร่วมกันแก้ไข ฟื้นฟู พัฒนาให้มีคุณภาพดีขึ้น นอกจากนั้น กลุ่มผู้แทนชุมชนต้องทำหน้าที่สร้างเครือข่ายทั้งระดับแนวตั้งและแนวนอนด้วย (โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน, ออนไลน์, สิงหาคม ๒๕๕๗ค)

ในการจัดการการท่องเที่ยวนั้น หากชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมแล้ว อาจทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจทำให้ชุมชนได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยวได้อีกด้วย การที่หลายฝ่ายพยายามที่จะให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเนื่องจากคนในท้องถิ่นย่อมทราบภาวะการณ์ต่างๆ ลักษณะของทรัพยากรฯ ปัญหา ที่สำคัญคือมีความรักและผูกพันกับสิ่งต่างๆ ในพื้นที่อยู่เป็นทุนเดิมจึงเป็นโอกาสอันดีที่ชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของตนเอง เมื่อชุมชนได้รับโอกาสให้เข้ามามีส่วน

ร่วม ความรู้สึกรัก ผูกพัน และห่วงหาพันพวยากรฯ ในฐานะที่เป็นเจ้าของก็จะเพิ่มพูนขึ้น เกิดความตระหนักในการปกป้องและอนุรักษ์ นอกจากนี้ชุมชนยังมีความรู้สึกที่ดีกับการที่ได้รับเกียรติให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการงานต่างๆ ด้วยการจัดการในที่นี้จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจะเกิดขึ้นได้หากมีสิ่งเหล่านี้ เช่น

- การตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการรวมตัวกัน เพราะถ้าหากสมาชิกไม่มีโอกาสตัดสินใจรวมในฐานะที่เป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยความเข้มแข็งก็จะไม่มี และจะขาดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ขาดความตระหนักในการเป็นเจ้าของร่วมกัน และขาดการประคับประคองช่วยเหลือกัน ฉะนั้น การจัดการต่างๆ สมาชิกจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย แต่อย่างไรก็ดี สมาชิกที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ เป็นอย่างดีเสียก่อน หากสมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จะต้องตัดสินใจแล้ว แม้จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก็ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด ตรงกันข้ามยังจะเป็นผลเสียอีกด้วย

- การกำหนดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ โดยทั่วไปจะมีการคัดเลือกประธาน รองประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ และกรรมการอื่นๆ เพื่อจะได้มอบหมายหรือแบ่งบทบาทหน้าที่กัน แต่ในการกำหนดโครงสร้าง จำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ที่ต้องจัดการว่า เป็นอย่างไร มีปริมาณงานมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงจะกำหนดโครงสร้างขึ้นมา

- การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกชาวบ้าน ช่วยให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ และร่วมมือกันมากขึ้น หากไม่มีการสื่อสารหรือมีแต่น้อย หรือมีการสื่อสารแต่ไขว้เขวจากความเป็นจริง การที่จะประสบผลสำเร็จในกิจกรรมต่างๆ ก็เป็นไปได้ยาก

- การควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันแล้ว ต้องมีการควบคุมตรวจสอบกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้กันอย่างโปร่งใสตามหลักการของบรรษัทภิบาล (good governance) โดยเฉพาะในกิจกรรมการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการเงิน

- กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกฝนและปฏิบัติตามจริง เช่น เรื่องป่าชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูลุ่มน้ำ การรักษาทรัพยากรและการแก้ปัญหาขยะ เป็นต้น เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งอาจมีเพื่อแก้ปัญหาหรือช่วยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ตลอดจนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนยังคงดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

- งบประมาณ เพื่อสามารถดำเนินงานไปได้ด้วยดี จำเป็นที่จะต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้ โดยชุมชนสามารถที่จะระดมทุนจากภายในชุมชนก่อน เมื่อมีงบประมาณไม่เพียงพอจึงค่อยแสวงหางบประมาณจากภายนอก หรือของบประมาณสนับสนุนจากรัฐ

บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./เทศบาล) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คณะนายกเทศมนตรีและเทศมนตรี นับเป็นองค์กรที่เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต่อการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นในท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญระบุน้ำที่ มาตรา ๒๘๙ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น มาตรา ๒๙๐ เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจ หน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ มีสาระสำคัญดังนี้ - การจัดการ บำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่

- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยอยู่นอกพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตนสำหรับเทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนครนั้น ย่อมมีหน้าที่ตามเทศบัญญัติ ในการ ดูแลบำรุงรักษา และพัฒนาการท้องถิ่น คล้ายกับ อบต. แต่เป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่กว่า

บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนตำบล (อบต.)

การท้องถิ่นเป็นกิจกรรมและภาระหนึ่งเกี่ยวกับ อบต. โดยตรง ภายใต้การพัฒนาการท้องถิ่นหลักการที่ว่า ต้องเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งมีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนว่า ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ ภายใต้แนวคิดนี้ อบต. และสภาตำบล ถือได้ว่าเป็นองค์กรของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับการท้องถิ่นโดยตรง บทบาทหน้าที่ของ อบต. กับการพัฒนาแหล่งท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้ (พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗, ออนไลน์, ๒๕๔๘)

บทบาทหน้าที่ของ อบต. ในการปกครองระดับตำบล

บทบาทหน้าที่ของ อบต. ในการปกครองระดับตำบล โดยเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่เล็กที่สุดในระดับตำบล ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ดังนี้

- (๑) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางบกและทางน้ำ
- (๒) การรักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินและที่สาธารณะ
- (๓) การกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
- (๔) การป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
- (๕) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (๖) การส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- (๗) การส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ
- (๘) การคุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บทบาทของ อบต. ในการพัฒนาการท่องเที่ยว

เมื่อการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อภาระหน้าที่ของ อบต. ที่จะบรรลุถึงการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ อบต. จึงควรมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนให้ดีที่สุด ซึ่ง อบต. ควรมีบทบาทในการพัฒนาการท่องเที่ยว ๕ บทบาท ดังต่อไปนี้ คือ

๑ บทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการตลาดท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ

แหล่งท่องเที่ยว- บทบาทในการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว บัญชีแหล่งท่องเที่ยว โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว เช่น รายชื่อแหล่งท่องเที่ยวและประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้งและขนาดของแหล่งท่องเที่ยว ประเมินคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งในด้านการพัฒนาและการตลาด จัดลำดับความสำคัญและความมีศักยภาพทางการตลาด จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในการดึงดูดนักท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สำนวณทัศนคติและการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยว

- บทบาทในการส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยว เป็นการชักจูงนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ของตน เช่น เผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่ให้ข้อมูล และอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

จัดรายการนำเที่ยวนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในท้องถิ่น และร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จังหวัดจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น

๒ บทบาทด้านการแสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการ แสวงหาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดขึ้นอยู่ ๕ ประการ คือ

- บทบาทในการสำรวจและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ
- บทบาทในการพัฒนาพื้นที่ที่กว้างเปล่าให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- บทบาทในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่
- บทบาทในการพัฒนาวิถีชีวิตของประชาชนให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว

ใหม่

- บทบาทในการฟื้นฟูและส่งเสริมงานประเพณีของท้องถิ่นให้เกิดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่

๓. บทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการให้บริการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวท้องถิ่นของตนอยู่ ๖ ประการ คือ

- บทบาทในการให้บริการด้านการขนส่งแก่นักท่องเที่ยว
- บทบาทในการให้บริการด้านที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยว
- บทบาทในการให้บริการด้านอาหารเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว
- บทบาทในการให้บริการด้านนำเที่ยวและมัคคุเทศก์แก่นักท่องเที่ยว
- บทบาทในการให้บริการด้านการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว
- บทบาทในการยกระดับมาตรฐานการบริการในสาขาต่าง ๆ

๔ บทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ ๔ ประการ คือ

- บทบาทในการจัดทำแผนต่าง ๆ เช่น

- แผนพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนา และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว เพื่อฟื้นฟูสภาพแหล่งท่องเที่ยวและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวและป้องกันความเสื่อมโทรมและเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมได้ แผนและโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนและโครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการปรับปรุงการเก็บและกำจัดขยะ โครงการปรับปรุงระบบระบายน้ำ โครงการ

ปรับปรุงระบบระบายน้ำทิ้ง เป็นต้น โดยโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวในการที่จะเสริมสร้างความประทับใจ และความดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี

- แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการที่พยายามพัฒนา แหล่งท่องเที่ยว ให้เป็นที่ดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยคำนึงถึงคุณสมบัติของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่จะไม่ก่อให้เกิดการแข่งขันกัน มีการพัฒนาให้เป็นไปอย่างมีระบบและการประสานงานกัน และสามารถที่จะอนุรักษ์รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไป

- แผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทบริการที่สำคัญสำหรับพื้นฐานในการพัฒนาทุกประเภท แผนและโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่ เป็นบริการของรัฐที่จัดขึ้นเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว และอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของแผนและโครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนา การคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการ และรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นในอนาคตสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว เพิ่มความสะดวกสบายสำหรับนักท่องเที่ยว และเป็น พื้นฐานในการตัดสินใจของการลงทุนภาคเอกชน

- แผนพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ความสำคัญของแผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมให้เกิดความสะดวกสบายต่อการท่องเที่ยว เป็นสิ่งดึงดูดใจ และจะสร้างความประทับใจสำหรับนักท่องเที่ยวได้ แผนและโครงการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว ได้แก่ แผนสร้างกำลังคนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แผนยกระดับมาตรฐานการบริการ เป็นต้น ในปัจจุบันแผนและโครงการพัฒนาทางด้านบริการกำลังขยายตัวอย่างสูง และมีการกระจายไปตลอดแนวพื้นที่ศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านชายฝั่งทะเล ซึ่งการดำเนินการนั้นเป็นการดำเนินการลงทุนจากภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการเพื่อจัดให้มีการบริการการท่องเที่ยวให้กระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว และให้เกิดการบริการอย่างกว้างขวาง

- แผนส่งเสริมการตลาด ความสำคัญของแผนและโครงการ การตลาดเป็นองค์ประกอบด้านอุปสงค์ (Demand) ของการท่องเที่ยว โดยมีสาระที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยว และความต้องการด้านต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยว การพัฒนาและส่งเสริมการตลาดเป็นส่วนสำคัญที่ใช้วัดการบรรลุเป้าหมาย เพื่อก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการ เพื่อให้พื้นที่ศึกษาเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในการที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

- บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

- บทบาทในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

- ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๕ บทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดย อบต. ควรมีบทบาทด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดูแลรับผิดชอบอยู่ ๔ ประการ คือ

- บทบาทในการกำหนดวิธีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

- บทบาทในการบริหารงานบุคคลดูแลแหล่งท่องเที่ยว

- บทบาทในการส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว บทบาทในการจัดหาและใช้จ่ายงบประมาณเพื่อบริหารจัดการ

บทบาทและหน้าที่หน่วยงานภาครัฐบาลหรือภาคราชการ

บทบาทและหน้าที่หน่วยงานภาครัฐบาลหรือภาคราชการ หน่วยงานราชการที่อยู่ในกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และตามคำสั่ง ตามมติของคณะรัฐมนตรีนั้น มีหน้าที่ปกป้อง บำรุงรักษา พื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรทางการท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ปัจจุบันกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีบทบาทร่วมรับผิดชอบต่อการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของประเทศด้วย นโยบายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ททท. ใช้แนวความคิด “มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อการท่องเที่ยวไทยยั่งยืน” นอกจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่รับผิดชอบโดยตรงแล้ว ยังมี

หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัด กระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงคมนาคม กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นต้น

บทบาทและหน้าที่องค์กรภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

บทบาทและหน้าที่องค์กรภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวทุกประเภทเช่น สมาคมผู้ประกอบการรถนำเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยว สมาคมผู้ประกอบการร้านอาหารและภัตตาคาร สมาคมมัคคุเทศก์ เป็นต้น ผู้มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร เพื่อบริการการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ ความพึงพอใจสูงสุดนั้น ย่อมต้องมีส่วนร่วมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐบาล หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตาม พ.ร.บ. การท่องเที่ยว พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้ว ยังต้องจัดการให้สอดคล้องกับ พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วย เพื่อร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ภาคเอกชนและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จะต้องดำเนินการดังนี้

- จัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแผนส่งเสริมการขายของบริษัท โดยประสานแผนงานกับภาครัฐบาล และ อบต .
- ให้ความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและองค์กรบริหารงานส่วนท้องถิ่น บำรุงรักษา พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีคุณภาพอย่างยั่งยืน
- ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ให้ความรู้ การฝึกอบรม การฝึกงานเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ และให้ความร่วมมือด้านการวิจัย
- ให้คำปรึกษาต่อการจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและอย่างยั่งยืน
- มีส่วนร่วมในการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการช่วยกันแก้ไขปัญหาและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทของสถาบันการศึกษาและนักวิชาการ

บทบาทของสถาบันการศึกษา นักวิชาการ ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสถาบันการศึกษา หมายถึง การศึกษาในสังกัดภาครัฐบาล กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัยและการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันฝึกอบรมต่าง ๆ นักวิชาการสาขาต่าง ๆ มีบทบาทร่วมเป็นพหุภาคีสาขาหนึ่ง ดังนี้

- ให้คำปรึกษาต่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและอย่างยั่งยืน
- มีส่วนร่วมประเมินผลและแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริการในธุรกิจท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (ธรรมชาติและวัฒนธรรม) การตลาด การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์ที่เกิดจากผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และ สุขอนามัย
- ให้ความร่วมมือกับองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ ในการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจการบริการการท่องเที่ยวทุกสาขาดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน
- ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนานุเคราะห์ที่ให้บริการในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกสาขา ให้ความรู้ด้านการฝึกอบรม และร่วมทำการศึกษาผลกระทบต่อนโยบายที่เกิดขึ้นจากการบริการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

บทบาทของสถาบันการศึกษาและนักวิชาการต่อการเรียนการสอน และการเรียนรู้ นั้นควรจะเป็นดังนี้

๑. พัฒนาหลักสูตรหลากหลายสาขา เช่น ภูมิศาสตร์ โบราณคดี ฯลฯ นำไปสู่แผนปฏิบัติการหรือกิจกรรมที่สามารถเชื่อมกับชุมชนท้องถิ่น ทำให้เกิดองค์ความรู้ท้องถิ่น วิธีการจัดการในชุมชน เกิดตำนานการท่องเที่ยว และวิถีชุมชน
๒. มีการพัฒนาหลักสูตรการเป็นนักท่องเที่ยวที่ดี
๓. มีการนำนักเรียน นักศึกษาเข้าไปเรียนรู้ชุมชนในพื้นที่
๔. ปูพื้นฐานเรื่องการท่องเที่ยว เพื่อปลูกฝังตั้งแต่ในวัยเด็ก/วัยประถม
๕. สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันสองทาง ระหว่าง ครู นักเรียน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรเรียนรู้ทั้งการเป็นนักท่องเที่ยว และการบริการ

นอกจากนี้หากมองการศึกษาในระบบแล้วควรสร้างการเรียนรู้ในท้องถิ่นแต่ละระดับ แล้วผสมผสานความรู้เข้ากับความรู้ท้องถิ่น เพื่อกลับไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอย่างมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ หนุนเสริมการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑. ระดับประถม สร้างจิตสำนึก และความรักท้องถิ่น
๒. ระดับมัธยม เรียนรู้ประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นของตนเอง

๓. ระดับอาชีวะ เรียนรู้จิตสำนึกการบริการ

๔. ระดับมหาวิทยาลัย ปริญญาตรีควรเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวกับชุมชน ปริญญาโท ควรเรียนรู้จากการทำงานวิจัยกับชุมชน ถึงระดับปริญญาเอกควรเป็นเรื่องการวิจัยและพัฒนา

ส่วนการศึกษานอกระบบนั้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานอกโรงเรียน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ก็ต้องเรียนรู้กับชุมชนด้วย และควรมีการอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร ด้านการท่องเที่ยว การเสริมความรู้ด้านการจัดการผสมผสานกับองค์ความรู้ หรือภูมิปัญญาเดิมที่อยู่ในท้องถิ่น ให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองได้ดีมากยิ่งขึ้น

สำหรับในส่วนของบทบาทต่อการท่องเที่ยว นั้น สถาบันการศึกษาควรหนุนเสริม ดังนี้

๑. สร้างชุมชนให้มีความตระหนักรู้ด้านการบริการ
๒. การให้ความหมายเรื่อง "การท่องเที่ยว" ที่ชัดเจนตรงกัน
๓. เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้กับสถาบันการศึกษาในระบบ
๔. ให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการจัดการทรัพยากร และวิถีชุมชนโดยไม่มุ่งเน้นเป็นรายได้หลัก

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน

บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) นับเป็นหน่วยงานหนึ่งในพหุภาคีที่มีส่วนร่วม เป็นพันธมิตร มีพันธกิจและบทบาทต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวดังนี้

- ให้ความร่วมมือต่อการให้ความรู้ คำแนะนำ ในการวางแผนส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและถูกวิธี
- ให้ความร่วมมือต่อการพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้สามารถจัดการและบริการตามมาตรฐานสากล
- ให้คำแนะนำ ความรู้ ต่อการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยว และการบริการอย่างถูกวิธีตามมาตรฐานสากล
- มีส่วนร่วมในการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทอย่างยั่งยืนได้อย่างถูกวิธี

บทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น

บทบาทของสื่อมวลชนท้องถิ่น นับเป็นกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือข้อเสนอแนะต่อผู้รับผิดชอบในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นได้ นอกจากนั้น ยังมีส่วนช่วยเผยแพร่ข่าวสารการพัฒนาออกสู่สาธารณชนได้อย่างกว้างขวาง

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาหลากหลายวิธีและการผสมผสานโดยเน้นการให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาผลจากการท่องเที่ยวในมุมมองของประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน และเพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป โดยมีรายละเอียดของวิธีการศึกษาดังนี้

วิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้จะให้ความสำคัญต่อการศึกษาระบบคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้วิจัยมีวิธีการศึกษาดังนี้

๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย รายงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Document Research) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างครอบคลุมมากขึ้น

๒. ศึกษาภาคสนาม (Field Research) ได้ใช้หลากหลายวิธี แต่มุ่งให้ความสำคัญต่อผลการวิจัยจากกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มากกว่าเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คือ

๒.๑) การสำรวจข้อมูลจากประชากรเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพกว้างเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

๒.๒) การสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น

๒.๓) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ โดยผู้วิจัยได้เดินทางเข้าไปในชุมชนบางไผ่ในฐานะของนักท่องเที่ยว และสังเกตรูปแบบการท่องเที่ยวที่ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และเป็นขั้นตอนที่ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าสามารถหาข้อมูลได้จากแหล่งใดบ้าง

๒.๔) การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะคัดเลือกเฉพาะบุคคล/กลุ่ม/องค์กรที่มีเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ โดยแบ่งเป็น ๔ กลุ่ม คือ การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ (ททท.) กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ และกลุ่มผู้จัดจำหน่ายสินค้า OTOP โดยแต่ละกลุ่มจะให้รูปแบบการสนทนาในกลุ่มเล็กๆ ประมาณ ๓-๖ คน

สนาม

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาบริเวณพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ และตำบลใกล้เคียงอีก ๔ ตำบล ซึ่งประกอบด้วย ตำบลบางชนะ ตำบลคลองน้อย ตำบลคลองฉนาก และตำบลตำบลวัดประดู่

การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากการสำรวจประชาชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษาโดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้แทนครอบครัว ครอบครัวละ ๑ คน (ไม่จำกัดเพศ) ที่มีอายุ ๑๘ - ๖๐ ปี จำนวน ๓๓๔ ครอบครัว (จากครัวเรือนทั้งหมด ๕๘๖ ครัวเรือน (กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘)) โดยการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Sampling)

การสัมภาษณ์เชิงลึก

สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จาก ประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน โดยพิจารณาเลือกเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบางไผ่

ในการศึกษาครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น ๑๗ คน ได้แก่

๑. กลุ่มประชาชน จำนวน ๓ คน

๒. องค์กรภาครัฐ จำนวน ๕ คน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และเจ้าหน้าที่ของโครงการ “รักษ์แม่น้ำตาปี” ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

๓. องค์กรภาคเอกชนหรือผู้ประกอบการท่องเที่ยว จำนวน ๙ คน ได้แก่ ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในตำบลบางใบไม้ และผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบางใบไม้

การสนทนากลุ่ม

สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากกลุ่มประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน โดยพิจารณาเลือกเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลบางใบไม้มาสนทนาร่วมกัน จำนวน ๔ กลุ่ม กลุ่มละ ๓-๖ คน รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑๕ คน ซึ่งบางคนอาจถูกสัมภาษณ์เชิงลึกมาแล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์ประชาชน และแนวคำถามซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และองค์กรภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ โดยเป็นการเน้นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงกว้างและลึกยิ่งขึ้น แต่ให้อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดจากการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ (ภาคผนวก ก)

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทำการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

การสำรวจข้อมูล ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีแบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นตัวแทนครัวเรือนของตำบลพื้นที่ตำบลบางโป้งและตำบลใกล้เคียง จำนวน ๓๓๔ ครัวเรือน

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เกิดทางเข้าไปในตำบลบางโป้งในฐานะนักท่องเที่ยว และสังเกตสภาพแวดล้อมของตำบล โดยผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Non-Structural Interview) ผู้วิจัยใช้ช่วงเวลาในการสำรวจพื้นที่พูดคุยทักทาย สนทนาเรื่องทั่วไป ในแหล่งชุมชน เช่น ร้านกาแฟ ร้านอาหาร ที่พักริมทาง ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้เข้าไปท่องเที่ยว เป็นต้น

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มของผู้ประกอบการการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว โดยเป็นการสัมภาษณ์ตามแนวคำถาม

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เนื่องด้วยเรื่อง que ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเป็นเรื่องที่ไม่เป็นความลับและเป็นเรื่องของชุมชน โดยจะเป็นการพูดคุยกับประชาชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางโป้งเป็นกลุ่มๆ ละ ๓-๖ คน โดยผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ตามประเด็นในแนวคำถาม

การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

๑. ประมวลผลข้อมูลจากข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากการสำรวจมาเป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้น

๒. ข้อมูลจากการสำรวจผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐาน โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์

๓. สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดระเบียบข้อมูล ตีความ และสรุปผลการศึกษา เพื่อตอบคำถามการวิจัย

๔. การตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยมีการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง แล้วนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบซึ่งกันและกัน

บทที่ ๔ บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมา

การก่อตั้งของชุมชนบางไผ่เกิดขึ้นเมื่อใดยังไม่มีเอกสารที่แน่ชัด แต่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าวัดบางไผ่ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๔ ซึ่งสันนิษฐานว่าชุมชนบางไผ่น่าจะเกิดขึ้นก่อนการสร้างวัดบางไผ่ คาดว่ามีการก่อตั้งชุมชนรอบวัดแล้วจึงขยายตัวไปยังพื้นที่โดยรอบ โดยเริ่มขยายตัวมากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยมีผู้อพยพหนีสงครามมาจากที่อื่นเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาหากิน โดยทั่วไปชาวบ้านจะสร้างบ้านติดกับลำคลอง เพราะในอดีตสามารถเดินทางติดต่อกับสังคมภายนอกได้โดยการใช้เรือเป็นพาหนะเท่านั้น ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ชุมชนบางไผ่ถูกพัฒนาขึ้นเป็นตำบล โดยขณะนั้นมีครัวเรือนประมาณ ๓๐๐ ครัวเรือนเท่านั้น มีการสันนิษฐานว่า ชื่อบางไผ่ มาจากการที่ตำบลบางไผ่ เป็นตำบลที่มีลำคลองเป็นจำนวนมาก สองฝั่งลำคลองมีป่าไผ่ขึ้นอยู่หนาแน่น ทำให้ในลำคลองมีไผ่ลอยทับถมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งเกิดขึ้นในทุกหมู่บ้านทั้งตำบล ราษฎรจึงได้ให้ชื่อว่าตำบลบางไผ่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ทางราชการได้สร้างถนนข้ามแม่น้ำตาปี ทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น จึงเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลบางไผ่มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมเกิดขึ้นในตำบลอย่างรวดเร็ว (สัมภาษณ์คุณเชาวลิต.ชูเสน่ห์ กำนันตำบลบางไผ่ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

สภาพทั่วไปของตำบลบางไผ่เป็นตำบลที่ตั้งห่างจากอำเภอเมืองฯ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประมาณ ๒ กิโลเมตร สภาพทั่วไปของตำบลมีลำคลองเป็นจำนวนมาก สองข้างเป็นป่าไผ่เบญจ

พรรณ ในลำคลองจะมีใบไม้ลอยทับถมกัน น้ำขึ้นลงไม่สะดวก เมื่อมีการตั้งตำบลจึงตั้งชื่อว่า ตำบลบางใบไม้ สืบเนื่องจากในลำคลองมีใบไม้มากนั่นเอง ตำบลบางใบไม้มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐.๑๔ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๖,๕๗๖ ไร่ โดยมีอาณาเขต ดังนี้ (ภาคผนวก ข)

ทิศเหนือ	ติดต่อ ตำบลบางไทร อำเภอเมืองฯ
ทิศใต้	ติดต่อ แม่น้ำตาปี อำเภอเมืองฯ
ทิศตะวันออก	ติดต่อ ตำบลบางชนะ อำเภอเมืองฯ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ ตำบลบางไทร ตำบลคลองน้อย อำเภอเมืองฯ

สภาพภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลบางใบไม้ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำตาปี ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มมีแม่น้ำไหลผ่าน ประกอบด้วยลำคลองต่างๆ มากมาย

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของตำบลบางใบไม้มีสภาพอากาศเหมือนกันสภาพภูมิอากาศของทุกพื้นที่ของภาคใต้ คือ ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่พัดผ่านอ่าวไทย และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จากมหาสมุทรอินเดีย จึงมีช่วงฤดูฝนยาวนานระหว่างเดือนพฤษภาคม – มกราคม และฤดูร้อนอยู่ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน

ทรัพยากรธรรมชาติ

ตำบลบางใบไม้เป็นตำบลที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย

1. แหล่งน้ำ แหล่งน้ำที่สำคัญของตำบลคือ แม่น้ำตาปี ซึ่งไหลผ่านทางด้านทิศใต้ของตำบล โดยมีลำคลองเชื่อมต่อกับแม่น้ำตาปี ได้แก่ คลองบางใบไม้ คลองบ้านนอก คลองปลายคลอง คลองบางไผ่ คลองบางยาง และคลองบ้านล่าง โดยในอดีตลำคลองเหล่านี้ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อกันภายในตำบล และใช้ในการติดต่อกับสังคมภายนอก และลำคลองยังเป็นแหล่งทำมาหากินทั้งจากทรัพยากรต่างๆ ในลำคลองและการใช้น้ำเพื่อการเกษตร อีกทั้งยังเป็นแหล่งอุปโภคบริโภคของประชาชนในตำบล

2. ดิน ลักษณะพื้นดินทั่วไปของตำบลมีสภาพเป็นดินเหนียวร่วนปนดินเลน บางพื้นที่เป็นดินเปรี้ยว ทั้งนี้เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ยังมีน้ำท่วมขัง โดยเฉพาะในช่วงที่น้ำขึ้นทำให้มีน้ำทะเลหนุนทำให้พื้นที่ที่มีความเหมาะสมการทำสวนมะพร้าว หมด และไม้ผลบางชนิด แต่ในบางพื้นที่ ไม่สามารถทำการเพาะปลูกให้ได้ผลดีมากนัก

3. ป่าไม้ และสัตว์ป่า ในตำบลมีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นโดยส่วนใหญ่เป็นพืชที่ขึ้นบริเวณลำคลองไม่ว่าจะเป็น ป่าจาก ลำพู ลำแพน ไทร สาครู และปอ เป็นต้น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับในอดีตพบว่าปริมาณลดลงทั้งนี้เนื่องจากการทำลายป่าเพื่อใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยทำให้จำเป็นต้องทำลายพื้นที่ป่า ในส่วนของสัตว์ป่าในอดีตยังมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่ในป่าเหล่านี้อย่างหนาแน่น แต่ปัจจุบันสัตว์ป่าได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว

4. สัตว์น้ำ ประชากรในตำบลบางใบไม้มักใช้แม่น้ำลำคลองเป็นแหล่งทำกิน แม้จะไม่ได้ยึดเป็นอาชีพ แต่ก็สามารถหาสัตว์น้ำในในบริเวณในครัวเรือนได้ โดยในแม่น้ำลำคลอง มีสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น กุ้ง หอย ปู และปลา แต่ปัจจุบันพบว่าสัตว์น้ำมีจำนวนลดลงมาก อีกทั้งสัตว์บางชนิดได้สูญพันธุ์ไปบ้างแล้ว

ลักษณะทางประชากร

ตำบลบางใบไม้มีประชากรทั้งสิ้น ๒,๓๔๔ คน แยกเป็นชาย ๑,๑๑๒ คน หญิง ๑,๒๓๒ คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย ๒๓๑ คน / ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนครัวเรือน ๕๘๔ ครัวเรือน (ที่มา: สำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๘) โดยจำแนกเป็น

หมู่ที่ ๑ บ้านเปิดล่าง มีประชากรทั้งสิ้น ๒๖๖ คน แยกเป็นชาย ๑๓๗ คน หญิง ๑๒๙ คน และมีจำนวนครัวเรือน ๘๔ ครัวเรือน

หมู่ที่ ๒ บ้านคลองใหญ่ มีประชากรทั้งสิ้น ๑๒๔ คน แยกเป็นชาย ๕๔ คน หญิง ๗๐ คน และมีจำนวนครัวเรือน ๔๒ ครัวเรือน

หมู่ที่ ๓ บ้านปลายคลอง มีประชากรทั้งสิ้น ๓๘๑ คน แยกเป็นชาย ๑๙๐ คน หญิง ๑๙๑ คน และมีจำนวนครัวเรือน ๑๑๐ ครัวเรือน

หมู่ที่ ๔ บ้านบางไผ่ มีประชากรทั้งสิ้น ๖๗ คน แยกเป็นชาย ๒๕๕ คน หญิง ๑๑๔ คน และมีจำนวนครัวเรือน ๕๖ ครัวเรือน

หมู่ที่ ๕ บ้านบางยาง มีประชากรทั้งสิ้น ๓๗๙ คน แยกเป็นชาย ๑๙๒ คน หญิง ๑๘๗ คน และมีจำนวนครัวเรือน ๗๐ ครัวเรือน

การเมืองการปกครอง

ตำบลบางไผ่อยู่ภายใต้การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๑ บ้านเปิดล่าง หมู่ที่ ๒ บ้านคลองใหญ่ หมู่ที่ ๓ บ้านปลายคลอง หมู่ที่ ๔ บ้านบางไผ่ และหมู่ที่ ๕ บ้านบางยาง โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบล คือ นายจำลอง เมืองราช และนายชาวลิต ชูเสน่ห์ เป็นกำนันคนที่ ๑๑ ของตำบลบางไผ่

สภาพเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว รับจ้าง รับราชการ ประมง สวนผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน และผลิตสินค้า OTOP ต่างๆ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

การคมนาคมขนส่ง

ในอดีตในพื้นที่ตำบลบางไผ่ใช้การคมนาคมทางน้ำอย่างเดียวเท่านั้นในการติดต่อกันภายในตำบลและกับสังคมภายนอก แต่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ เมื่อทางราชการได้สร้างถนนข้ามแม่น้ำตาปี ทำให้ชาวบ้านสามารถเดินทางติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น โดยพบว่าทุกหมู่บ้านของตำบลบางไผ่มีการคมนาคมที่สะดวก โดยสามารถใช้ทั้งพาหนะรถและเรือ โดยถนนภายในตำบลเป็นถนนคอนกรีตและถนนลูกรัง สำหรับระยะทางจากแต่ละหมู่บ้านถึงตัวอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี พบว่า

- หมู่ที่ ๑ (บ้านเปิดล่าง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง ๖ กิโลเมตร ใช้เวลา ๑๕ นาที
- หมู่ที่ ๒ (บ้านคลองใหญ่) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง ๗ กิโลเมตร ใช้เวลา ๑๕ นาที
- หมู่ที่ ๓ (บ้านปลายคลอง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง ๖.๕ กิโลเมตร ใช้เวลา ๑๐ นาที
- หมู่ที่ ๔ (บ้านบางไผ่) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง ๗ กิโลเมตร ใช้เวลา ๓๐ นาที
- หมู่ที่ ๕ (บ้านบางยาง) โดยพาหนะรถและเรือระยะทาง ๘ กิโลเมตร ใช้เวลา ๔๕ นาที

การไฟฟ้า

ปัจจุบันมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน

สาธารณสุข

มีสถานอนามัยประจำตำบล จำนวน ๑ แห่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๔ บ้านบางไผ่

การศึกษาและศาสนา

สถานศึกษาในตำบลบางไผ่ไม่มีจำนวน ๒ แห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านปลายคลอง และโรงเรียนวัดบางไผ่ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ คือ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึง ระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปัจจุบันโรงเรียนวัดบางไผ่อยู่ภายใต้การบริหารของผู้อำนวยการสุวิทย์ สมณะ โดยมีครู ๑๘ คน มีนักเรียนทั้งหมด ๓๔๓ คน ส่วนโรงเรียนบ้านปลายคลองเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีอาจารย์ใหญ่ชื่อ นายสืบศักดิ์ วิญโยธิน

ในอดีตในชุมชนบางไผ่ยังไม่โรงเรียน ผู้ที่ต้องการรู้หนังสือต้องได้ศึกษาเล่าเรียนที่วัด โดยอาศัยพระภิกษุสงฆ์ทำหน้าที่สอนหนังสือและอบรมสั่งสอนศีลธรรมให้กับชาวบ้าน ในปีพ.ศ. ๒๔๖๔ ครูคลัง ธนะภาชน์ เป็นครูคนแรกที่ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การอบรมชาวบ้าน โดยอาศัยศาลาการเปรียญ โดยมีพระอธิการยมเป็นผู้อุปการะเรียก และได้เรียกชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนวัดบางไผ่ โดยในช่วงแรกได้เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้มีผู้ปกครองและคณะครูและเจ้าอาวาสวัดบางไผ่ได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์เงินทอง และอุปกรณ์ก่อสร้างต่างๆ รวมถึงการร่วมแรงกายแรงใจในการก่อสร้างอาคารเรียนสองชั้น โดยใช้ชื่อว่า "อุดมพัฒนพิทยาคาร" เป็นอาคารหลังแรก และอาคารนี้ยังใช้มาจนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก ปีพ.ศ. ๒๔๙๙ เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้เปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การเรียนการสอนได้ดำเนินมาเรื่อยถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงเปิดสอนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โรงเรียนได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนนำร่องทางการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง

สำหรับการศึกษาต่อในระดับที่สูงในอดีตชาวบ้านนิยมส่งลูกหลานเรียนต่อในตัวเมืองน้อยจะมีเพียงผู้ที่มีฐานะดีก็จะสนับสนุนให้บุตรเรียนในตัวเมือง และเมื่อจบการศึกษาก็จะสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อยังกรุงเทพ เพราะในอดีตการคมนาคมขนส่งไม่สะดวกสามารถเดินทางได้เฉพาะทางเรือเท่านั้น ปัจจุบันชาวบ้านในตำบลบางไผ่ไม่นิยมส่งบุตรหลานเรียนหนังสือกันมากขึ้น ทั้งนี้เพราะการคมนาคมสะดวกสบายขึ้น สามารถเดินทางได้ทั้งทางบกและทางน้ำ อีกทั้งชาวบ้านได้เห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้นเพราะไม่ได้มีความคาดหวังให้บุตรหลานประกอบอาชีพสืบทอดจากตน

สำหรับสถาบันและองค์กรทางศาสนา ประกอบด้วยศาลเจ้า ๑ แห่ง และมีวัดเพียง ๑ แห่งเท่านั้น คือ วัดบางไผ่ โดยวัดบางไผ่ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๓ เป็นวัดนิกายมหายาน ขึ้นอยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยวัดมีพื้นที่ ๖ ไร่ ตามประวัติวัดนี้ได้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๓๒๔ ตรงกับสมัยกรุงธนบุรี มีพระอธิการยม เป็นเจ้าอาวาสองค์แรก และปัจจุบันมีพระครูสุตาภรณ์ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดประดู่และเจ้าคณะตำบลมาธการการดูแล

พระของวัดบางไผ่จะใช้การบิณฑบาตด้วยเรือทุกตอนเช้า สภาพทั่วไปของวัดประกอบด้วยกุฏิจำนวน ๑๐ หลัง โบสถ์ ศาลาการเปรียญ มณฑปพ่อบ้านข้าวสุก และโรงฉันท์ วัดบางไผ่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชนบางไผ่มาเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยในวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะร่วมกันมาทำบุญที่วัด อีกทั้งยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวหลักธรรมคำสอนให้แก่ชาวบ้าน

วัฒนธรรมประเพณี

วัฒนธรรมประเพณีของตำบลบางไผ่มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมประเพณีของภาคใต้ และของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ได้แก่ การเกิดและการเลี้ยงดูเด็ก งานบวช งานแต่งงาน งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ *ประเพณีสงกรานต์* ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดกันทั่วประเทศ *การเทศน์มหาชาติ* จะจัดในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน *รับส่งตายาย* หรือเรียกว่า *รับเปรต-ส่งเปรต* ในงานวัดสารทเดือนสิบ ซึ่งตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ *แห่เรือพระ และชักฟุ่มผ้าป่า* โดยงานดังกล่าวถือได้ว่าเป็นประเพณีใหญ่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยเฉพาะที่อำเภอเมือง จะมีการแห่พระบกและพระน้ำ โดยมีการกำหนดแห่เรือพระ ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ส่วนการชักฟุ่มผ้าป่า จะทำคู่กับประเพณีชักพระ คือ ทำในคืนก่อนจะมีงานชักพระซึ่งชาวบ้านจะร่วมกันจัดฟุ่มไว้หน้า

บ้านของตนเอง โดยใช้ต้นไม้หรือกิ่งไม้ไว้ตั้งแต่คืน ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ บนต้นไม้หรือกิ่งไม้มีการประดับตกแต่งด้วยไฟกระพริบ ผ้าบังสุกุล ๑ ผืน และสิ่งของเครื่องใช้สำหรับภิกษุ โดยในวันแรม ๑ ค่ำในช่วงเช้าตรู่จะมีภิกษุจากวัดต่างๆ จาริกไปยังพุ่มผ้าป่าตามสลากที่ได้ และในช่วงเช้าชาวบ้านจะร่วมกันไหว้พระรับศีลและรับพรสวดน้ำ หลังจากนั้นพระภิกษุจะจาริกกลับวัด

แม่น้ำตาปี

ประวัติและความเป็นมาแม่น้ำตาปี

แม่น้ำตาปีเป็นชื่อที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทางพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๕๘ และได้กระทำคำสั่ง ประกาศเป็นทางการโดยมี มหาอำมาตย์โท พระยามหาอำมาตยาธิบดี เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงนามในประกาศ ณ วันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๔๕๘

เดิมแม่น้ำตาปี มีชื่อว่า “แม่น้ำหลวง” เพราะต้นกำเนิดของแม่น้ำสายที่อยู่ทีภูเขาหลวง ซึ่งเป็นยอดเขา ที่สูงที่สุดของทิวเขานครศรีธรรมราช อยู่ในเขตพื้นที่ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผ่านอำเภอพระแสง อำเภอบ้านนาสาร อำเภอเคียนซา อำเภอพุนพิน และไหลออกสู่อ่าวไทยที่อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดของภาคใต้เนื่องจากแม่น้ำหลวง มีความยาวมาก ชาวพื้นเมืองจึงเรียกชื่อแม่น้ำสายนี้ต่างกันออกไปตามตำบลที่ไหลผ่าน เช่น เรียกแม่น้ำท่าข้าม แม่น้ำบ้านดอนบ้าง ประกอบกับแม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำที่ใหญ่กว่าแม่น้ำใดๆ ในพระราชอาณาจักรมณฑลปกษีได้ท้องที่ลุ่มแม่น้ำสายนี้เป็นพื้นที่อุดม มีความสำคัญแก่การเพาะปลูก และค้าขาย นับเป็นแม่น้ำสำคัญมากสายหนึ่งของอาณาจักรสยาม ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระตำหนักสวนสราญรมย์ ที่ท่าข้ามเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๔๕๘ จึงมีพระราชดำริว่า เห็นสมควรจะให้มีชื่อไว้เป็นหลักฐานตลอดทั้งลำน้ำ เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่ประชาชน และวิชาภูมิศาสตร์สืบไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อแม่น้ำสายนี้ว่าแม่น้ำตาปี โดยนับตั้งแต่ปากน้ำออกทะเล ถึงเกาะปราบ ขึ้นไปถึงเมืองสุราษฎร์ธานี ถึงปากแม่น้ำพุมดวง (ที่อำเภอพุนพิน ตรงบริเวณตอนเหนือของสะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้าไปเล็กน้อย) แต่ปากแม่น้ำพุมดวงขึ้นไปถึงปากคลองสินปุน ตั้งแต่ปากคลองสินปุนไปถึงคลองกะเปียด ตั้งแต่คลองกะเปียดขึ้นไปถึงสำนักบันได สามชั้นบนสันเขาหลวงซึ่งเป็นต้นน้ำพร้อมกันกับการพระราชทานชื่อแม่น้ำตาปี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานชื่อเมืองไชยา

(ที่บ้านดอน) เป็นเมืองสุราษฎร์ธานี คล้ายกับชื่อแม่น้ำ ตาปติ และเมืองสุรัฎฐ (สุราษฎร์) ในประเทศอินเดีย ซึ่งแม่น้ำตาปติตั้งต้นจากภูเขาสัตตปุระ ไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดีย ทางอ่าวแคมเบย์ และริมฝั่งซ้ายของปากแม่น้ำนี้มีเมืองชื่อว่า สุรัฎฐ ตั้งอยู่ สภาพของเมืองทั้งสองคล้ายคลึงกัน ประกอบกับทรงทราบว่า ชาวเมืองสุราษฎร์ เป็นผู้มีความดีมีคุณธรรม ยึดมั่นในหลักพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับความหมายของสุราษฎร์ธานี พร้อมกันนี้ ได้ทรงพระราชทานนามพระตำหนักที่ชาวเมืองสร้างถวาย เป็นที่ประทับบนควนท่าข้ามว่า สวณสราญรมย์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาล แม่น้ำหลวงหรือแม่น้ำตาปี เคยใช้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรมาลายูจากทะเลอันดามันมาสู่อ่าวไทยมาในอดีต มีเส้นทางที่สำคัญอย่างน้อย ๔ เส้นทาง คือ

๑. จากทุ่งตึกผ่านทางคลองไหลผ่านมาทางเขาสก เข้าคลองพุมดวง แม่น้ำตาปี และมาออกที่อำเภอบ้านดอน

๒. จากถนนมะรุ่ยผ่านทางคลองชะอุ่น คลองสก คลองพุมดวง แม่น้ำตาปี แล้วออกทางอำเภอบ้านดอน

๓. จากคลองปกาสัย ผ่านคลองโตรม คลองอินปัน ออกแม่น้ำตาปี แล้วต่อมาออกอ่าวบ้านดอน

๔. จากคลองท่อมผ่านคลองสินปุน ออกแม่น้ำตาปี และอ่าวบ้านดอน

แม่น้ำตาปี เกิดจากเทือกเขาหลวงในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราชไหลผ่านอำเภอฉวาง อำเภอทุ่งใหญ่ ไหลผ่านอำเภอบ้านนาสาร อำเภอเวียงสระ อำเภอพระแสง อำเภอพุนพิน และอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ไหลออกสู่ทะเลที่อ่าวบ้านดอน แม่น้ำตาปี ยาวประมาณ ๒๓๒ กิโลเมตร มีคลองสาขาที่สำคัญ ๖ สาย ได้แก่

คลองสินปุน ต้นน้ำอยู่ในเขตจังหวัดกระบี่ ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งซ้ายในตำบลสินปุน อำเภอพระแสง

คลองอินปัน ต้นน้ำมาจากอำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งซ้ายในตำบลสินปุน อำเภอพระแสง

คลองพุนพิน แยกจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำตาปี ใกล้สะพานรถไฟพระจุลจอมเกล้า ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน ไปออกทะเลที่อ่าวบ้านดอน

คลองท่ากูบ ต้นน้ำมาจากบ้านขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปีทางฝั่งขวา

คลองมะขามเตี้ย ต้นน้ำมาจากบึงขุนทะเล ไหลมารวมกับแม่น้ำตาปี ทางฝั่งขวาใกล้ตลาดบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

คลองขวาง แยกจากฝั่งซ้ายตรงกันข้ามกับหน้าตลาดบ้านดอน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
ไปบรรจบกับคลองพุนพิน ที่ตำบลลิเล็ด อำเภอพุนพิน

สภาพปัญหาของแม่น้ำตาปี

๑. ปัญหาด้านระบบนิเวศน์

- ๑.๑ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำ
- ๑.๒ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่และทำลายระบบนิเวศน์ริมฝั่งแม่น้ำ
- ๑.๓ ปัญหาแม่น้ำตื้นเขิน
- ๑.๔ ปัญหาการดูดทรายแล้วตลิ่งพัง
- ๑.๕ ปัญหาภัยแล้งและอุทกภัย
- ๑.๖ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ธรรมชาติของป่าต้นน้ำ
- ๑.๗ ปัญหาระบบนิเวศน์ธรรมชาติในลำน้ำและริมฝั่งถูกทำลาย
- ๑.๘ ปัญหาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงและบางชนิดสูญพันธุ์
- ๑.๙ ปัญหาลำคลองในบางที่เชื่อมกับแม่น้ำตาปีตื้นเขิน
- ๑.๑๐ ปัญหาการพัฒนาภูมิทัศน์ริมแม่น้ำตาปี ที่ไม่เหมาะสม
- ๑.๑๑ ปัญหา น้ำเค็มหนุนนาน เพราะมีน้ำจืดไหลลงมาน้อย

๒. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

- ๒.๑ องค์กรที่เกี่ยวข้องบริหารงานเป็นเอกเทศขาดการบูรณาการ
- ๒.๒ ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน
- ๒.๓ การบุกรุกยึดครองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพ
- ๒.๔ ปัญหาการออกเอกสารสิทธิ์หรือสิทธิ์ในที่ดินริมแม่น้ำตาปี
- ๒.๕ ปัญหาการควบคุมดูแลเอาใจใส่ขององค์กรภาครัฐ เช่น ด้านผังเมือง กฎหมาย

สิ่งแวดล้อม

๓. ปัญหาด้านความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึก และความตระหนัก

- ๓.๑ ปัญหาการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์แม่น้ำตาปี
- ๓.๒ ปัญหาขาดการจัดการ / ส่งเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรจากแม่

น้ำตาปี

- ๓.๓ ไม่มีแหล่งรวบรวมข้อมูลเรื่องแม่น้ำตาปีในท้องถิ่น
- ๓.๔ ประชาชนใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำผิดกฎหมาย

บทที่ ๕ ผลการวิจัย

ผลการศึกษาผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้กำหนดกรอบการเสนอผลการศึกษาจำนวน ๕ ประเด็นดังนี้

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่
๒. รูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่
๓. ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่
๔. การมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลบางไผ่
๕. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ตำบลบางไผ่ ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย โดยประกอบทั้งทรัพยากรจากธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งมีความเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์มายาวนาน อีกทั้งยังมีประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจไว้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (จากการสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙) สามารถสรุปทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ได้หลักๆ ๓ ประเภทดังนี้

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

การชมธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง ซึ่งจะได้พบกับพืชริมน้ำที่สำคัญ และเป็นประโยชน์สามารถทำรายได้ให้กับชาวบ้าน เช่น ต้นจาก ต้นปอหน้า ต้นไผ่ ต้นสาคุ เป็นต้น

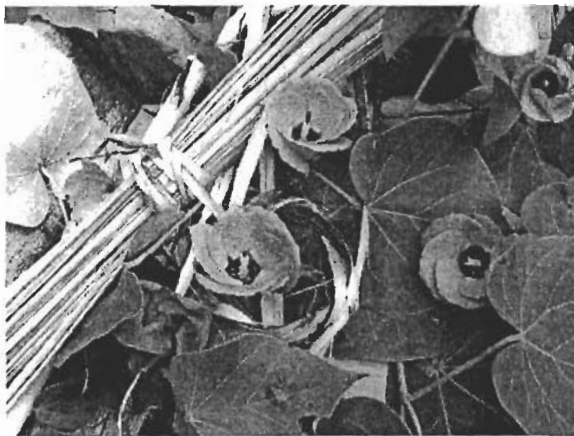
ภาพที่ ๕.๑ พืชเศรษฐกิจริมฝั่งคลอง

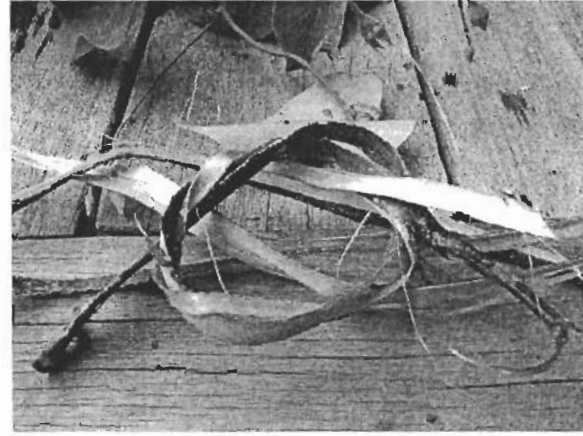
ส่วนประกอบของต้นจาก

ดอกของต้นจาก (ใช้สำหรับทำอาหาร)

ประโยชน์ของต้นปอน้ำ

ต้นสาคุ

การชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน ในลำคลองในบางไผ่ และแม่น้ำตาปี ในช่วงพลบค่ำจะมีมหกรรมแสงสีของเหล่าหิ่งห้อยจำนวนมากที่อาศัยอยู่ตามต้นลำพู และต้นไม้อื่นๆ เช่น ต้นไผ่ ต้นหูกวาว และต้นมะพร้าว “หิ่งห้อย” มีชื่อสามัญเป็นภาษาอังกฤษว่า Firefly และมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น แมลงแสง แมลงทิ้งดวง และแมลงหิ่งห้อย เป็นต้น โดยในพื้นที่บางไผ่เรียกว่าแมลงหิ่งห้อย

พาหนะสำหรับการชมหิ่งห้อย

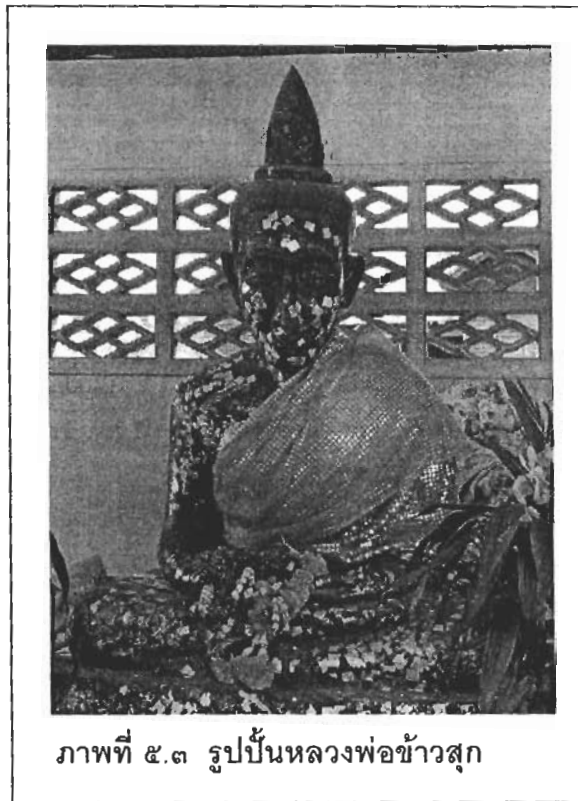
บรรยากาศยามค่ำคืนของแม่น้ำตาปี

ภาพที่ ๕.๒ ที่อยู่ของหิ่งห้อย

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ

รูปปั้นหลวงพ่อ้าวสูง เป็นพระพุทธรูปที่ปั้นจากขี้ก้นบาตรซึ่งมีอายุกว่า ๑๐๐ ปี ปัจจุบันได้สร้างพระพุทธรูปทองแดงครอบไว้เพราะเกรงว่าพระพุทธรูปจะชำรุด หลวงพ่อ้าวสูงเป็นที่เคารพนับถือของชาวบางไผ่ โดยประดิษฐานอยู่ที่วัดบางไผ่ ซึ่งเดิมชื่อ “วัดโน” ได้ก่อตั้งมาประมาณ ๓๐๐ ปีมาแล้ว

ภาพที่ ๕.๓ รูปปั้นหลวงพ่อบ้านสูก

บ้านโบราณ โดยเมื่อเรือล่องสู่คลองบางเบ็ดล่าง ซึ่งเป็นเส้นทางที่ปกคลุมไปด้วยป่าจาก ระหว่างทางสามารถแวะชมบ้านโบราณ ซึ่งเป็นบ้านที่สร้างขึ้นโดยขุนประจัน ศีกประชิด ซึ่งเป็นนายทหารเอกของเมืองนครศรีธรรมราช และหลังจากที่กองทัพพระเจ้าตากสินมหาราชได้ยกทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราชจนพ่าย จึงได้หลบหนีจากเมืองนครศรีธรรมราชโดยล่องเรือผ่านอำเภอสิชล อำเภอขนอม อำเภอดอนสัก จนถึงปากอ่าวบ้านดอน จึงได้สร้างบ้านในคลองร้อยสายไว้จำนวน ๕ หลัง ซึ่งมีสถาปัตยกรรมเป็นเรือนไทยสมัยอยุธยาผสมทรงปั้นหยา แล้วตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านใหญ่ โดยปัจจุบันมีอายุกว่า ๒๐๐ ปี นอกจากนี้ยังมีบ้านทรงไทยอีกหลายหลังตลอดลำคลอง

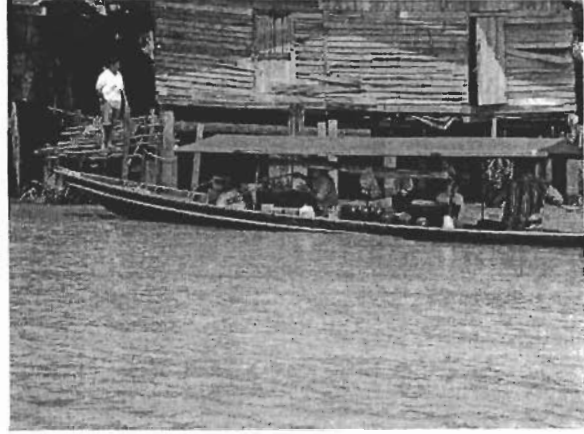
ภาพที่ ๕.๔ รูปแบบบ้านโบราณ

ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่างๆ

การชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง เป็นการล่องเรือชมวิถีชีวิตของชาวบ้านที่ยังคงผูกพันกับสายน้ำ ซึ่งเป็นทั้งแหล่งอาหารที่สำคัญ แหล่งทำกิน และเส้นทางการคมนาคม โดยการใช้เรือเป็นพาหนะ ตลอดเส้นทางเดินเรือจะพบการดำรงชีวิตคู่กับสายน้ำโดยสายน้ำเป็นแหล่งอาหารและแหล่งทำกินเช่น การลอบปู การตกกุ้ง เป็นต้น

ภาพที่ ๕.๕ วิถีชีวิตริมฝั่งคลอง

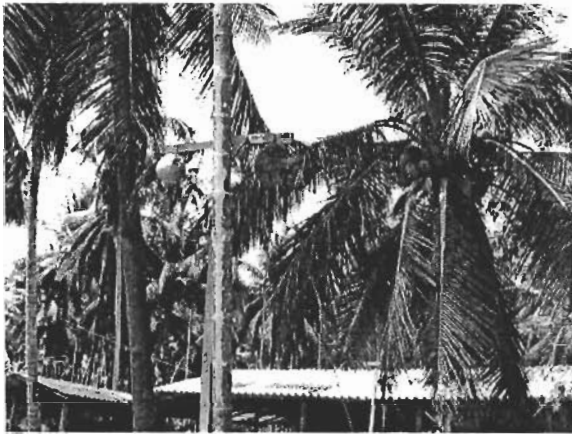

การสาธิตการสอนลิงขึ้นมะพร้าว ที่ศูนย์สาธิตการฝึกลิงเพื่อการเกษตรกรรม ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๓ ตำบลบางไผ่ ของคุณลุงสมปอง ชูมาก โดยมีการจัดกิจกรรมฝึกลิงเพื่อการเกษตรกรรม ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ และมีชื่อเสียงของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสอดคล้องกับการ ประกอบอาชีพทำสวนมะพร้าวของคนในตำบล การสาธิตนอกจากจะเป็นการสาธิตการฝึกลิง ขึ้นต้นมะพร้าวและเก็บมะพร้าวแล้ว ยังมีการโชว์ความสามารถต่างๆ ของลิงอีกด้วย เช่น การแสดง ละครลิง การโชว์การสวัสดี ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม

ภาพที่ ๕.๖ ศูนย์สาธิตลิงเพื่อการเกษตร

ภาพที่ ๕.๗ การสกัดการลึงเพื่อการเกษตร

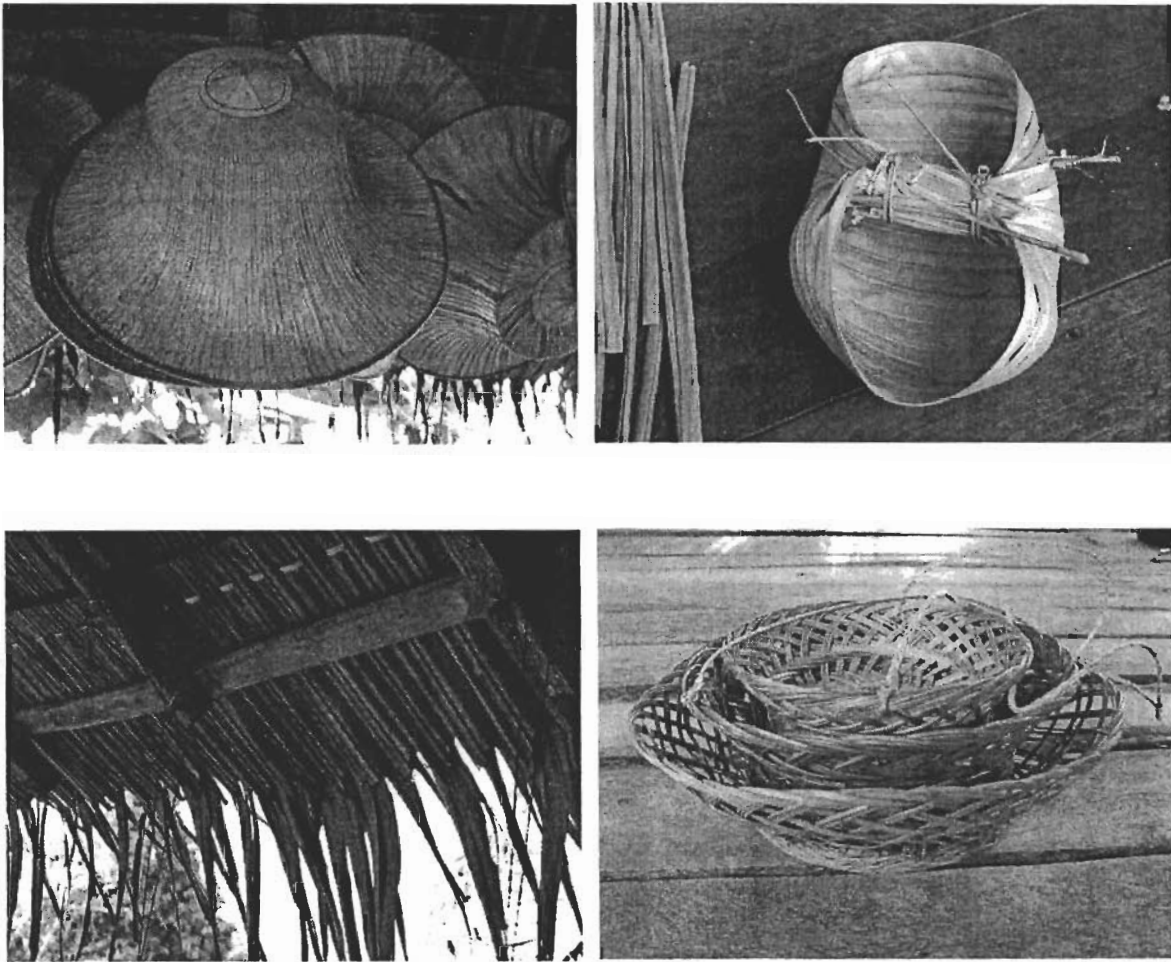

การสกัดการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ จากต้นจาก เนื่องจากตำบลบางไผ่ไม่มีต้นจากเป็นจำนวนมากขึ้นอยู่ริมฝั่งคลอง ต้นจาก มีความหมายจากพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถานว่า “จาก” เป็นชื่อพรรณไม้ชนิดหนึ่ง (Nipa fruit cans) ในวงศ์ Palms ซึ่งจะขึ้นเป็นกออยู่ตามป่าชายเลนหรือโคลนริมฝั่งน้ำตื้นๆ หน้าที่ และสามารถพบเห็นได้ทั่วไป ชาวบ้านในตำบลจึงนำใบจากมาใช้ประโยชน์ในการทำหลังคา การเย็บจาก

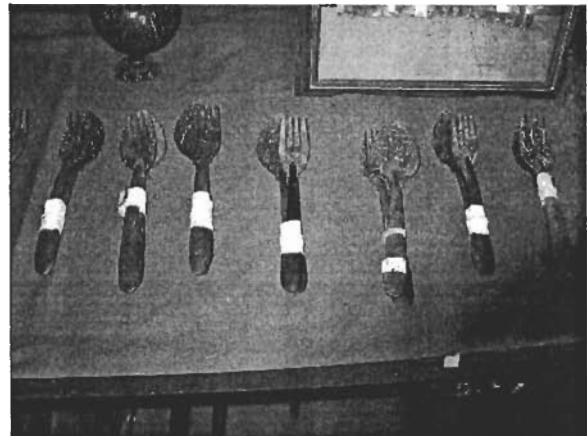
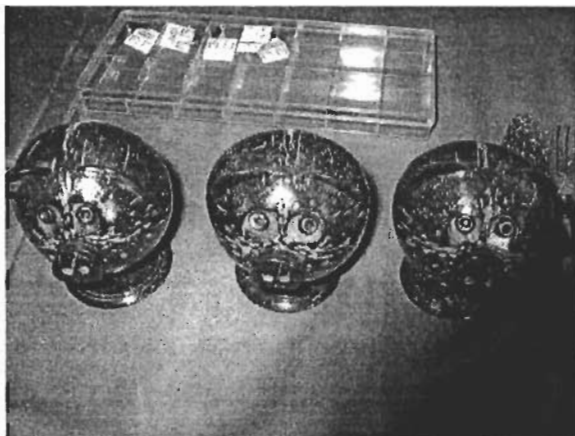
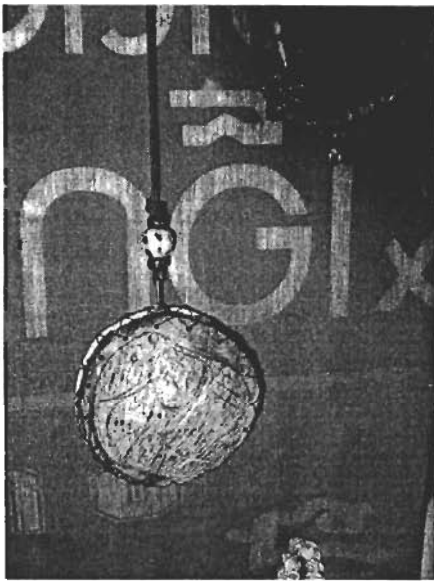
ภาพที่ ๕.๘ การสกัดการทำมาจาก (อุปกรณ์สำหรับตักน้ำ)

ภาพที่ ๕.๙ ประโยชน์ของต้นจาก

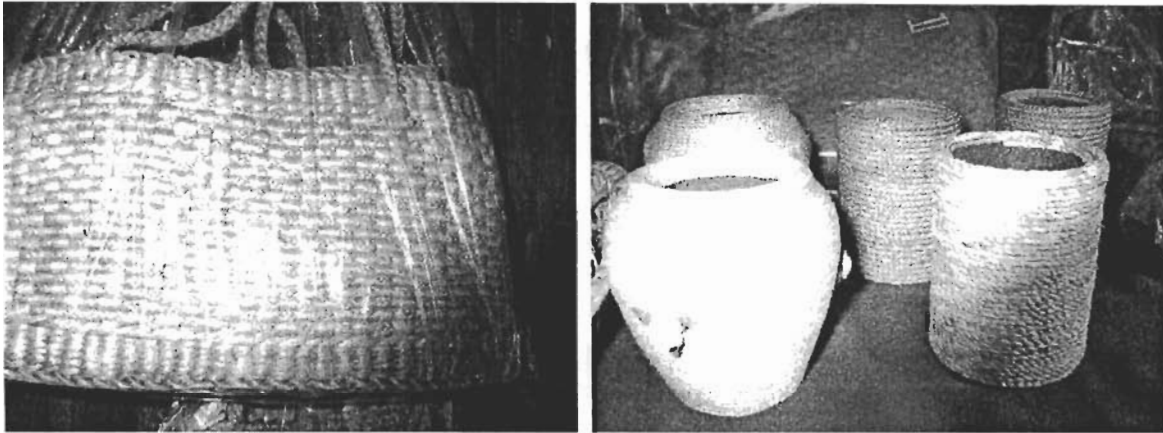
การสาธิตการทำผลิตภัณฑ์ OTOP ของกลุ่มแม่บ้าน บ้านเกาะเสนอ หมู่ ๑ ตำบลวัด
ประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เช่น ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ผักตบชวา การเขียนผ้า
บาติก เป็นต้น

ภาพที่ ๕.๑๐ ผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ

ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

ภาพที่ ๕.๑๐ ผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ของกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ (ต่อ)

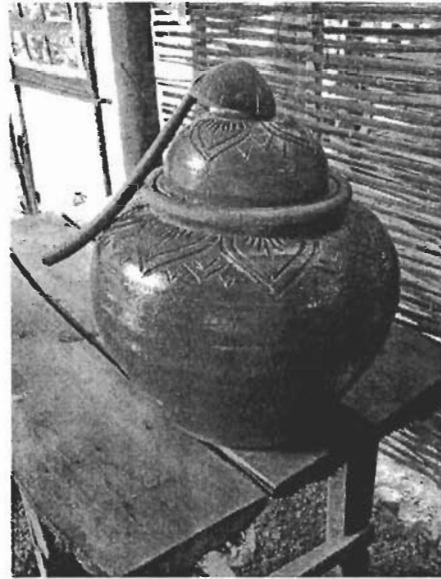
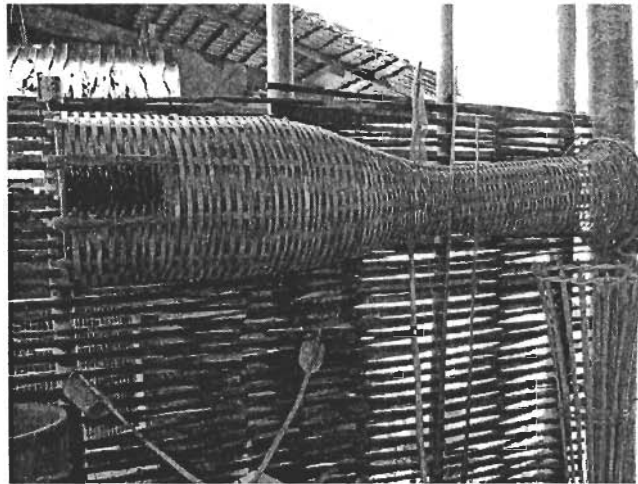
ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา

ลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาง จัดโดยชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี ซึ่งเป็นชมรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในบาง โดยลานการเรียนรู้จะมีการแสดงและจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์พื้นบ้านที่น่าสนใจ ได้แก่ การสาธิตการทำมาจาก (ที่ตักน้ำ) สานหมวกใบลาน พัดจากหมาก การสาธิตการทำขนมจาก อีกทั้งยังเป็นที่จัดประชุมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา ในด้านสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ ๕.๑๑ ลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาง
ชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายในบาง

ภาพที่ ๕.๑๑ บริเวณลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาง (ต่อ)

๒ รูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ คงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใด ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย ทั้งเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ซึ่งอาจจะเรียกรูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ได้ว่าเป็น “การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน” (จากการสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเกี่ยวกับองค์การภาครัฐ (ททท.) เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙) โดยถ้าจะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลายจะได้รูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เป็น ๓ รูปแบบดังนี้

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism)

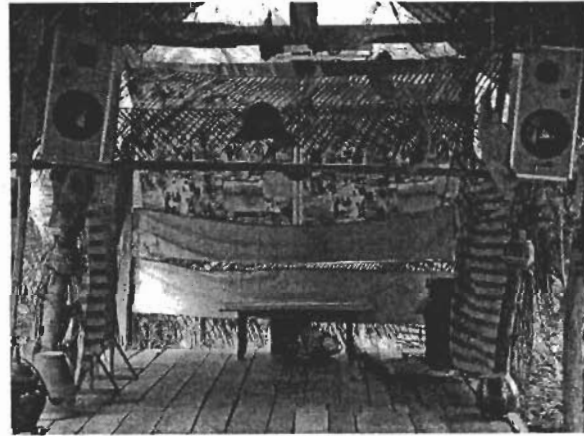
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวโดยการล่องเรือชมหิ่งห้อยในคลองร้อยสาย โดยโปรแกรมการล่องเรือชมหิ่งห้อยในคลองร้อยสาย เป็นโปรแกรมที่เริ่มในช่วงเย็น โดยเริ่มจากการแวะซื้อและชมการสาธิตการจักสานงานหัตถกรรม (มาจาก เสวียนหม้อ การเย็บจาก) และผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว ของกลุ่มแม่บ้าน บ้านเกาะเสนอ หลังจากนั้นเมื่อท้องฟ้าเริ่มมืดลงก็จะนั่งเรือชมหิ่งห้อยที่ต้นลำพู และต้นไม้อื่นๆ สองฝั่งแม่น้ำตาปี นอกจากนี้หากคืนไหนท้องฟ้าปิดก็สามารถนั่งเรือชมดวงดาวได้อีกด้วย และหากนักท่องเที่ยวต้องการรับประทานอาหารเย็นซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านซึ่งให้รสดูในพื้นที่สามารถแจ่งล่วงหน้าได้ ในการนั่งชมความสวยงามของหิ่งห้อยจะมีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและการดำรงอยู่ของหิ่งห้อยประกอบการเที่ยวชมด้วย

“หิ่งห้อย” (Firefly) ซึ่งจัดเป็นแมลงจำพวกด้วงที่ลำตัวอ่อนและปีกอ่อน โดยวงจรชีวิตของหิ่งห้อยมี ๔ ระยะด้วยกันคือ ระยะไข่ ระยะตัวอ่อน ระยะดักแด้ และตัวเต็มวัย เมื่อหิ่งห้อยตัวเต็มวัยผสมพันธุ์แล้วจะวางไข่บริเวณโคนต้นพืชหรือหญ้าบนบกหรือในน้ำ ขึ้นอยู่กับชนิดพันธุ์ของหิ่งห้อยต่างๆ ไปมีสีเหลือง ลักษณะกลมรี วางไข่เป็นฟองเดี่ยวหรือกลุ่มตั้งแต่ ๕-๑๓๐ ฟอง ระยะเวลาในการเจริญเติบโตจากระยะไข่ถึงระยะตัวเต็มวัยใช้เวลาตั้งแต่ ๓-๔ เดือน จนถึง ๑ ปี เมื่อตัวเต็มวัยหิ่งห้อยจะมีอวัยวะที่ทำให้เกิดแสง สามารถกระพริบแสงระยิบระยับ สร้างความสวยงามให้กับธรรมชาติในยามค่ำคืน และยังเป็นแมลงที่มีประโยชน์ในด้านชีวภาพและระบบนิเวศด้วย โดยหิ่งห้อยในระยะที่เป็นตัวหนอนจะกินหอยเล็กๆ เป็นอาหาร ซึ่งหอยเหล่านั้นหลายชนิดเป็นพาหะนำโรคสู่คนและสัตว์ได้ ทั้งนี้ความหลากหลายของหิ่งห้อยยังเป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์

ของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมได้ด้วย กล่าวคือ แหล่งที่มีหิ้งห้อยอาศัยอยู่แสดงว่าบริเวณนั้นมีสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ ปราศจากมลภาวะต่างๆ

การล่องเรือชมหิ้งห้อยในคลองร้อยสายเป็นโปรแกรมที่นักท่องเที่ยว หรือ กลุ่มผู้ที่เข้ามาประชุมสัมมนาในตัวเมืองสุราษฎร์ให้ความสนใจมาก เพราะเป็นโปรแกรมช่วงหลังจากเสร็จภารกิจช่วงกลางวันเรียบร้อยแล้ว และใช้เวลาในการชมอยู่ระหว่าง ๑ - ๒ ชั่วโมง เท่านั้น โดยค่าล่องเรืออยู่ที่ ๓๐๐ บาท ต่อลำ สามารถนั่งได้ ๕-๖ คน

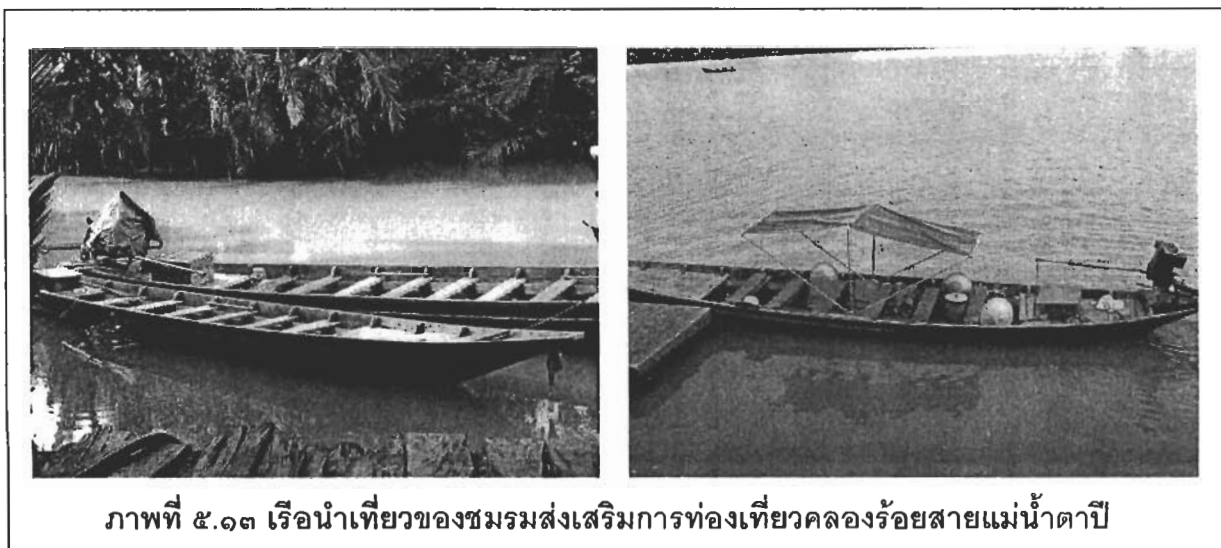
ภาพที่ ๕.๑๒ บริเวณลานการเรียนรู้ ของชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายในบาง

นอกจากนี้ยังได้แวะชม “ลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบาง” ของชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี โดยลานการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นที่จัดประชุมสร้างการเรียนรู้ของนักเรียนนักศึกษา ในด้านสิ่งแวดล้อมมีการจัดบอร์ดให้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวอีกด้วย

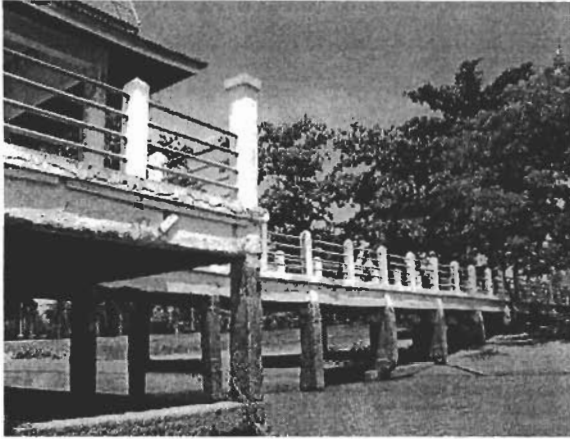
การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural tourism) โดยการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ไม่จะเป็นการชมวิถีชีวิตโดยการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในตำบลบางไผ่ไม่ได้โดยสามารถเช่าเรือหางยาวได้ที่ท่าเรือกลาง (ใกล้หอสมุดเฉลิมพระเกียรติ) ค่าโดยสารจะอยู่ประมาณชั่วโมงละ ๒๕๐-๓๐๐ บาท ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรือโดยสาร แต่สามารถนำนักท่องเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวได้ หรือติดต่อชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี เพื่อเข้าไปชมแหล่งท่องเที่ยวของคลองบางไผ่ โดยสามารถติดต่อสอบถามการขึ้นเรือได้ตามสะดวก โดยค่าล่องเรืออยู่ที่ ๓๐๐ บาท ต่อลำ สามารถนั่งได้ ๕-๖ คน ซึ่งจะมีเรือไว้คอยบริการหลายลำ

การล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลองนั้นจะเป็นการล่องเรือผ่านคลองบางไผ่ซึ่งเป็นหนึ่งในคลองเล็กๆ ที่แยกมาจากแม่น้ำตาปี อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติ วิถีชีวิต และกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน เช่น การทำสวนเกษตร การทำอู่ต่อเรือ การจับสัตว์น้ำ เป็นต้น เนื่องจากระดับพื้นที่ในคลอง บริเวณตรงข้ามกับตัวเมืองสุราษฎร์ธานี มีลักษณะเป็นพื้นที่ลุ่มต่ำกว่าระดับน้ำทะเล ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า “ตลาดบ้านดอน”

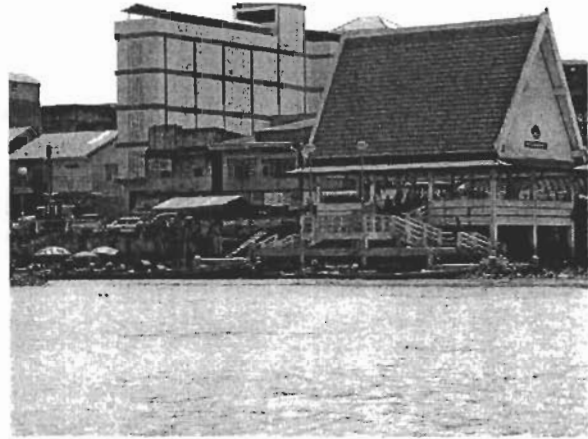

ภาพที่ ๕.๑๓ เรือนำเที่ยวของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี

ภาพที่ ๕.๑๔ ท่าเทียบเรือนำเที่ยว

ท่าเทียบเรือบริเวณเกาะลำพู

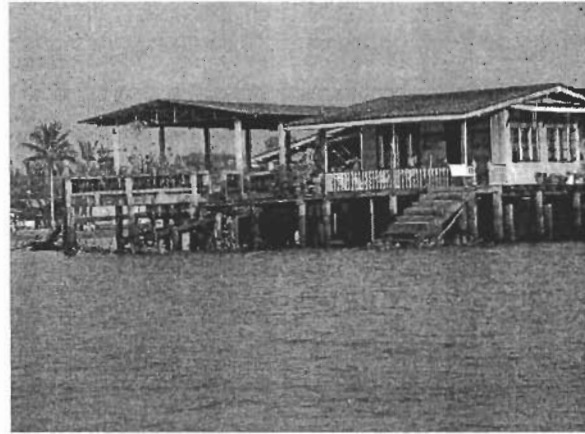
ท่าเทียบเรือกลาง

โดยการท่องเที่ยวจะเริ่มต้นเมื่อเรือออกจากท่า เรือจะมุ่งหน้าไปฝั่งตรงข้ามสุดคลองบาง
ไผ่ไม้ บรรยากาศร่มรื่นด้วยกลุ่มต้นไม้ที่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นตลอดลำคลอง สลับกับบ้านเรือน
ไทยท้องถิ่นทรงปั้นหย่าได้ถุนสูงแบบภาคใต้ หน้าบ้านเป็นทำนน้ำ หลังบ้านเป็นสวนมะพร้าว สวน
หมาก สวนผลไม้ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการทำสวนมะพร้าว ซึ่ง
ถือว่าเป็นแหล่งสวนมะพร้าวที่สร้างชื่อแห่งหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และอาศัยจุดเด่นของลิงที่
มีความชำนาญในการเก็บมะพร้าวจึงนำมาซึ่งรายได้ให้ทั้งเจ้าของสวนและเจ้าของลิง

ภาพที่ ๕.๑๕ บรรยากาศการนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง

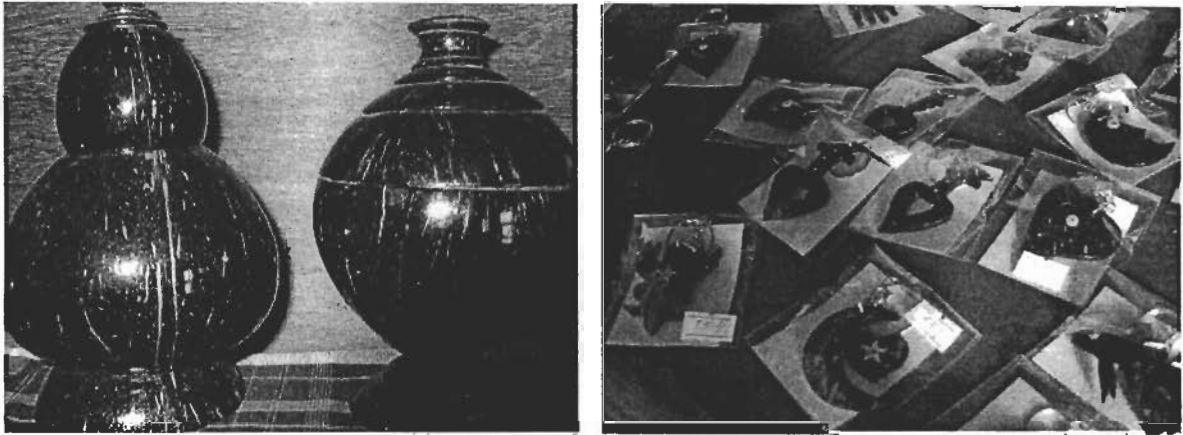

ภาพที่ ๕.๑๕ บรรยากาศการนั่งเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง (ต่อ)

หลังจากชมบรรยากาศริมฝั่งน้ำแล้ว จะแวะซื้อและชมการสาธิตการจักสานงานหัตถกรรม (มาจาก เสวียนหม้อ การเย็บจาก และผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว) ของกลุ่มแม่บ้าน บ้านเกาะเสนอ ซึ่งตั้งอยู่บ้านเลขที่ ๗๗ หมู่ ๑ ตำบลวัดประดู่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีแกนนำคือ คุณ ป้าฉวีวรรณ กิมหยก โดยทางกลุ่มแม่บ้านจะมีน้ำหวานเย็นๆ ไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกชมสินค้าต่างๆ ได้ เช่น ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ผักตบชวา การเขียนผ้าบาติก เป็นต้น

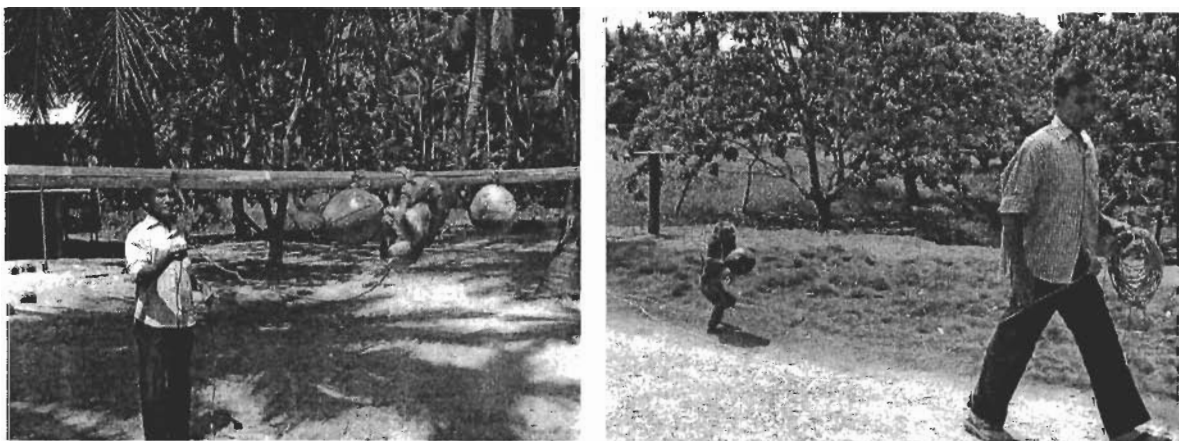
ภาพที่ ๕.๑๖ ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว

นอกจากนี้บ้านของคุณป้าจวีวรรณ เป็น ๑ ใน ๕ ของบ้านพักโฮมสเตย์ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๘ - ๑๐ คน และปัจจุบันคุณป้าจวีวรรณร่วมกับคุณพานูได้ยังโปรแกรมเสริมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวต่างชาติคือ โปรแกรมการฝึกทำอาหารไทย โดยถ้านักท่องเที่ยวต้องการโปรแกรมเหล่านี้จะต้องแจ้งล่วงหน้า

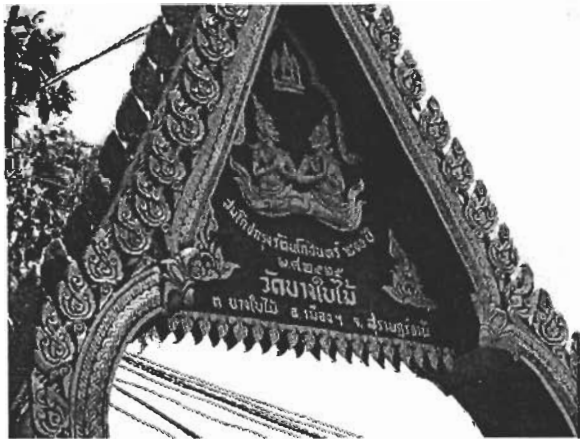
และหลังจากแวะชมและเลือกซื้อสินค้าแล้วสามารถแวะชมการฝึกเลี้ยงเพื่อใช้ในการเกษตรที่ศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรม ของคุณลุงสมปอง ชูมาก โดยลุงสมปอง ยังฝึกให้มีการใช้ความสามารถต่างๆ ของลิงอีกด้วย เช่น การแสดงละครลิง การโชว์การสวัสดี ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม ในส่วนของการชมการแสดงนักท่องเที่ยวจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มอีกคนละ ๕๐ บาท

ภาพที่ ๕.๑๗ การใช้ความสามารถของลิง

ต่อจากการล่องเรือต่อมาอีกไม่นานถึงสามแยกมีคลองเล็กๆ แยกออกไปด้านหน้าเห็นต้นจากมีลักษณะลำต้นโค้งเข้าหากันระหว่างสองฝั่งคลองคล้ายอุโมงค์ยาวตลอดลำคลองสวยงามมาก เมื่อมาถึง "วัดบางใบไม้" นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นฝั่งไปนมัสการ "หลวงพ่อบ้างสุก" ซึ่งปั้นจากขี้วุ้นก้นบาตรของอดีตเจ้าอาวาสวัดบางใบไม้ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพสักการะเป็นอย่างสูง ปัจจุบันทางวัดได้หล่อทองแดงครอบองค์เดิมไว้เพราะเกรงว่าจะเสียหาย

ภาพที่ ๕.๑๘ วัดบางใบไม้

นอกจากนี้บริเวณใกล้วัดบางไผ่ไม่สามารถเดินไปชมสวนกล้วยไม้ และสามารถซื้อต้นกล้วย
กล้วยไม้ หรือดอกกล้วยไม้ได้ที่สวนของคุณลุงอารมณ์ วงศ์วิเชียร

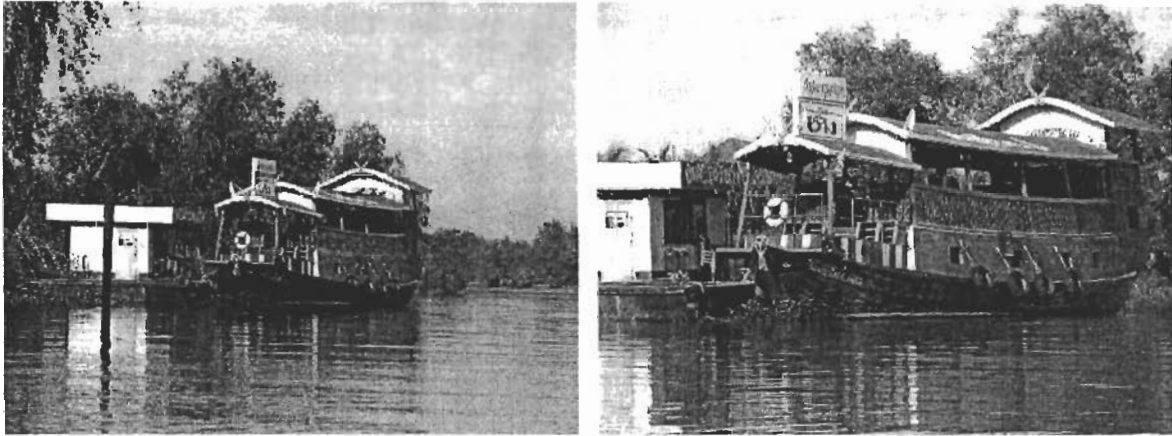
ภาพที่ ๕.๑๙ บริเวณสวนกล้วยไม้

หลังจากนั้นก็กลับมานั่งเรือเพื่อแวะชมลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบางของ
ชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี เพื่อชมการสาธิต ฝึก และชิมขนมจาก ชิมผลไม้ตามฤดู
การสดๆ จากสวน และหลังจากนั้นก็ล่องเรือสู่น้ำตาปี โดยขณะล่องเรือกำลังจะออกสู่น้ำตา
ปีจะพบว่าทางซ้ายมือมีเกาะขนาดใหญ่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ซึ่งมีชื่อเรียกว่าชุมชนบ้านบังหลา ซึ่ง
เป็นชุมชนชาวประมง และเมื่อเรือแล่นสู่น้ำตาปีซึ่งทางด้านซ้ายคือตัวเมืองสุราษฎร์ธานี และ
ด้านขวาคือ ลำคลองที่ล่องเรือผ่านมา จะพบว่าด้านหน้าเป็นที่ตั้งของเกาะกลางแม่น้ำตาปี ชื่อว่า
"เกาะลำพู" เป็นสวนสาธารณะที่ชาวสุราษฎร์ธานีจัดสร้างขึ้นเพื่อพักผ่อนและทำกิจกรรมต่างๆ มี
สะพานเชื่อมมาจากตัวเมือง สามารถขับรถข้ามมาได้ และจากจุดนี้อยู่ห่างจากท่าเรือประมาณ
๒๐๐ เมตร

นอกจากรูปแบบการท่องเที่ยวข้างต้นแล้วแล้ว ยังมีบริการล่องเรือนำชมธรรมชาติริมแม่น้ำตาปีของบรรดาร้านอาหารริมฝั่งแม่น้ำตาปี ซึ่งส่วนใหญ่จะให้บริการในวันศุกร์-เสาร์-อาทิตย์ โดยค่าบริการจะรวมอยู่ในค่าอาหาร จะใช้ระยะเวลาประมาณ ๑.๓๐ - ๒.๓๐ ชั่วโมง

ภาพที่ ๕.๒๐ เรือของร้านอาหารสำหรับการล่องแม่น้ำตาปี

รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism)

การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Home stay) การสัมผัสวิถีชีวิตกับการพักแบบโฮมสเตย์ที่บ้านพักริมฝั่งแม่น้ำตาปี ซึ่งปัจจุบันมีบ้านพักแบบโฮมสเตย์ในเครือข่ายของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จำนวน ๕ หลัง ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้กว่า ๕๐ คน โปรแกรมการได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านบางนั้งนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสเข้าไปในสวนผลไม้ และได้ลิ้มรสผลไม้สดจากสวน และการได้ร่วมกันตักบาตรในตอนเช้า ซึ่งพระจะพายเรือมาบิณฑบาตที่ท่าหน้า และในช่วงกลางคืนก็สามารถออกมานอกชานบ้านเพื่อสูดอากาศ และนั่งมองดวงดาว โดยเฉพาะในคืนเดือนหงาย

ภาพที่ ๕.๒๑ การสัมผัสวิถีชีวิตกับการพักแบบโฮมสเตย์

บริเวณบ้านพักโฮมสเตย์

ภายในบ้านพักโฮมสเตย์

กิจกรรมต่างๆ เพื่อการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในบาง

นอกจากนี้หากนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่มขนาดใหญ่ ในส่วนของบริเวณลานการเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในบางของชมรมท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปีก็สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่ส่วนใหญ่จะให้กับกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น การมาเช่าคายของกลุ่มเยาวชน หรือ

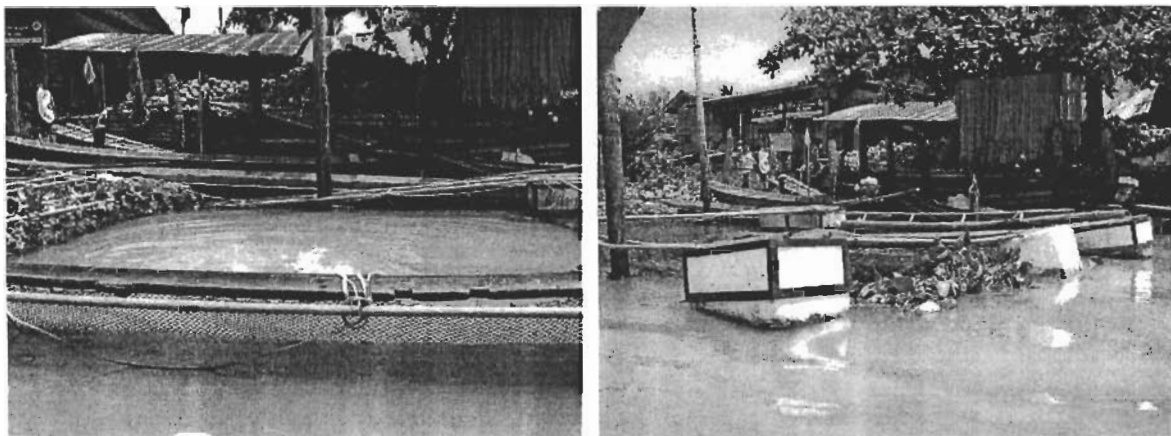
กลุ่มนักเรียนนักศึกษา โดยจะมีค่าใช้จ่าย จำแนกเป็น กิจกรรมการล่องเรือ (ค่าเช่าเรือ ๓๐๐ บาท ต่อ ลำ สามารถนั่งได้ไม่เกิน ๖ คน) ค่าที่พัก ๑๐๐ บาท ต่อ คน และค่าอาหาร ๕๐ บาท ต่อมื้อ โดยกิจกรรมต่างๆ ช่วงกลางวันก็จะเหมือนกับโปรแกรมการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง

โดยการมีการติดต่อเข้ามาเป็นหมู่คณะใหญ่ ทางชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี ก็จะมีกิจกรรมเสริมยามค่ำคืน เช่น การทำขนมจาก การเล่นดนตรีพื้นบ้าน และการแสดงหนังตะลุง โดยคุณเทพสิน ผ่องแก้ว ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สุราษฎร์ธานี นอกจากนี้หากมีความต้องการกิจกรรมเพิ่มเติมสามารถแจ้งได้โดยตรงกับประธานชมรมฯ

การท่องเที่ยวแบบมุ่งเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จะมีโปรแกรมการท่องเที่ยวย่อยๆ ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกตามความพึงพอใจ โดยนักท่องเที่ยวสามารถระบุความต้องการ เช่น การรับประทานอาหารกลางวันหรืออาหารเย็น การให้อาหารปลา หรือการฝึกทำอาหารไทย (ซึ่งจัดไว้สำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นพิเศษ) โดยโปรแกรมท่องเที่ยวเหล่านี้นักท่องเที่ยวต้องแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย ๑ วัน แต่สำหรับการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลองนักท่องเที่ยวสามารถติดต่อได้โดยไม่จำเป็นต้องแจ้งล่วงหน้า เพราะทางชมรมมีสมาชิกไว้สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยวหลายลำ

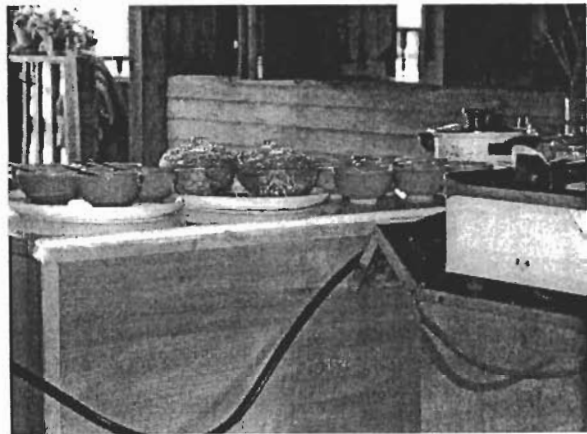
ในส่วนของโปรแกรมการให้อาหารปลาซึ่งเป็นปลาที่ชาวบ้านริมฝั่งคลองเลี้ยงไว้ในกระชัง ซึ่งเป็นโปรแกรมหนึ่งที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติได้มาก

ภาพที่ ๕.๒๒ บริเวณกระชังเลี้ยงปลา

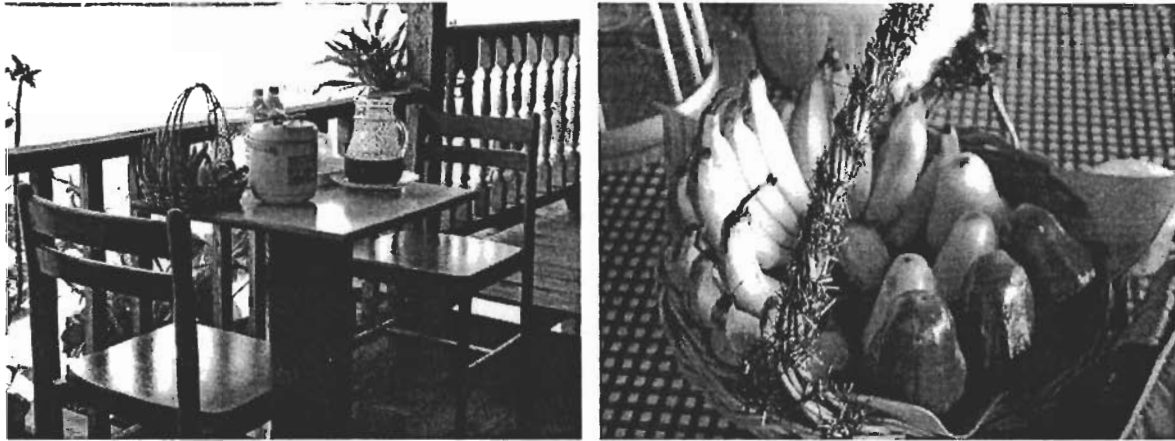
และการฝึกทำอาหารไทยและรับประทานอาหารที่ทำได้ฝีมือตนเอง ซึ่งจัดไว้เป็นพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นพิเศษ ซึ่งส่วนใหญ่จะติดต่อผ่านมาจากบริษัททัวร์จากอำเภอเกาะสมุย และทางบริษัทก็จะติดต่อผ่านมาจากชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี โดยรายการอาหารที่เป็นที่นิยมคือ ต้มยำกุ้ง แกงเขียวหวานเนื้อ และไก่ผัดเม็ดมะม่วง แต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายประมาณหัวละ ๑,๐๐๐ - ๒,๐๐๐ บาท ซึ่งราคานี้จะรวมค่าใช้จ่ายทั้งหมดตลอดการเดินทางจากเกาะสมุยจนกลับถึงที่พัก

ภาพที่ ๕.๒๓ โปรแกรมฝึกทำอาหารไทย

สำหรับนักท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ต้องการรับประทานอาหารกลางวันหรืออาหารเย็นหรือโปรแกรมชมคลองร้อยสาย อิมอร้อยกับอาหารพื้นบ้าน ส่วนใหญ่รายการอาหารจะเป็นอาหารพื้นบ้าน ซึ่งจะเลือกให้วัสดุ เครื่องปรุง ต่างๆ จากแหล่งแม่น้ำลำคลอง ซึ่งนักท่องเที่ยวได้เห็นขณะนั่งเรือ โดยจะประกอบไปด้วยอาหารคาว อาหารหวาน พร้อมทั้งผลไม้ตามฤดูกาล มีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ ๕๐ บาท ต่อมือต่อคน ในส่วนของการรับประทานอาหารเย็นส่วนใหญ่หลังรับประทานอาหารจะมีโปรแกรมนั่งเรือชมหิ่งห้อยและชมบรรยากาศยามค่ำคืนร่วมด้วย

ภาพที่ ๕.๒๔ รูปแบบการจัดโปรแกรมการรับประทานอาหารมื้อกลางวันหรือเย็น

๓ ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ในปัจจุบันนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจของตำบลดีขึ้น จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = ๓.๔๗, S.D. = ๐.๘๒$) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นอาชีพซึ่งถือได้ว่าได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้หลักให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลได้ แต่ถือได้ว่าเป็นแหล่งอาชีพเสริมให้กับประชาชนบางกลุ่มในตำบลบางไผ่และตำบลใกล้เคียง

“มีนักท่องเที่ยวประมาณ เดือนละประมาณ ๕๐ คน รายได้
ประมาณ ๓,๐๐๐ บาท”

(เจ้าของศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรม
สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังได้สร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้า OTOP แม้ว่าจะมีได้มากนัก เช่น กลุ่มที่แม่บ้านซึ่งผลิตผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ผักตบชวา การเขียนผ้าบาติก เป็นต้น แต่เป็นส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริม และประชาสัมพันธ์สินค้าของตำบลให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการสั่งสินค้า OTOP เพื่อไปจำหน่ายมีปริมาณมากขึ้น แต่ก็มีผู้ประกอบการซึ่งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มแรกๆ ที่ได้เริ่มการท่องเที่ยวขึ้นได้ยึดถืออาชีพการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักได้แต่ก็ยังไม่แน่ใจในความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

“การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่นี้สามารถอยู่ได้
เนื่องจากกลุ่มผู้ให้บริการในปัจจุบันมีเพียงไม่กี่กลุ่มปัญหาการแย่งลูกค้าจึง
ยังไม่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวสามารถ
ดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ต่อไปหากมีการแข่งขันกันหลายกลุ่มก็ไม่แน่ใจว่ารายได้
จะลดลงหรือไม่”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

และมีผู้ประกอบการบางส่วนอยู่ในช่วงที่เริ่มทำอาชีพนี้ได้ไม่นานนัก ซึ่งต้องการใช้เวลาในการ
พิจารณาความอยู่รอดถ้าหากจะยึดอาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพหลักโดยพยายามที่จะพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ของตนเองให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากขึ้น

“ในอนาคต จะย้ายบ้านไว้ข้างหลัง และจะทำให้ลานบ้านเป็น
สถานที่โชว์ และจะปลูกต้นไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงนก”

(เจ้าของศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรม
สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙)

“โครงการในอนาคตจะจัดสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะไม่
รวมกับที่บ้าน”

(เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๒ สัมภาษณ์วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๙)

สาเหตุที่ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวหรือแม้กระทั่งประชาชนทั่วไป มีความเห็นว่าการ
ท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ไม่น่าสามารถส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้เนื่องด้วยความ
สมบูรณ์ของทรัพยากรของพื้นที่บางไผ่ที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองไหลผ่าน
จำนวน ๖ สาย เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อีกทั้งยังมีกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวทาง
ศาสนาและศิลปวัฒนธรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจอีกมาก จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพบว่า
ประชาชนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่
ในระดับสูง ($\bar{X} = ๓.๕๘, S.D. = ๐.๘๗$) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ประกอบการ
ท่องเที่ยว และองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐก็ได้เล็งเห็นศักยภาพ
ทางการท่องเที่ยวของตำบลจึงได้จัดทำแผนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบล อีกทั้งได้
กำหนดวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ในแผนพัฒนาพัฒนา ๓ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙-
๒๕๕๑) ด้วย

แต่เนื่องด้วยลักษณะที่ตั้งของตำบลบางไผ่ ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวของ
ตำบลไม่สามารถขยายตัวและทำรายได้ให้กับตำบลบางไผ่ได้มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะ
สถานที่ตั้งของตำบลบางไผ่ที่ตั้งอยู่ใกล้กับตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้กิจกรรมการ
ท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำ และการชมหิ่งห้อย เนื่องจากส่วนมาก
นักท่องเที่ยวจะใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ ๒-๓ ชั่วโมงเท่านั้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก
อาศัยในตำบลน้อยมาก ประกอบกับกิจกรรมหรือสินค้าส่วนใหญ่ก็ได้มีแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยว
จับจ่ายได้มากนัก ทำให้รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวมิได้เป็นรายได้ที่สูงมากนักเมื่อเทียบกับ
แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัด อีกทั้งการจับจ่ายของนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม
นักท่องเที่ยวชาวไทย หรือกลุ่มที่เข้ามาประชุมสัมมนาของภาครัฐและภาคเอกชน กลุ่มครอบครัว
และกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ซึ่งพักอาศัยในตัวเมืองสุราษฎร์ธานี จึงมีการจับจ่ายไม่มากนัก

“นักท่องเที่ยวไม่เยอะมากนัก ปีนี้มาแค่ ๑ กลุ่มเท่านั้น”

(เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๓ สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๙)

“รายได้ยังไม่แน่นอน ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้หรอก”

(การสนทนากลุ่มผู้จัดจำหน่ายสินค้า OTOP

เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๙)

“ปัญหาของการจัดโฮมสเตย์ เนื่องจากใกล้ตัวเมือง ทำให้กลุ่มที่จะเข้าพักเป็นกลุ่มที่สนใจจริงๆ เท่านั้น”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี

สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

โดยสรุปแล้วผลทางด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ยังไม่ยังไม่ทำรายได้ให้กับประชาชนในตำบลมากนัก จะมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทั้งนี้เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการของเอกชน ภาครัฐยังไม่ได้เข้ามาจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ แต่มีแนวโน้มว่าในอนาคตภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น โดยภาพรวมจะส่งผลทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หรือได้มีการฟื้นฟูกิจกรรมบางอย่างซึ่งเกือบสูญหายไปแล้ว เช่น มีการปรับปรุงพื้นที่บริเวณวัดบางไผ่ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบางไผ่ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยตรงแต่การท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยกระตุ้นในการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่บริเวณวัด จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลด้านวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๓๓, S.D. = ๐.๗๒$)

1. การพัฒนาหรือปรับปรุงที่เป็นโครงการใหญ่ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ ซึ่งมีวิสัยทัศน์การพัฒนาคณะการบริหารส่วนตำบลบางไผ่ (พ.ศ. ๒๕๔๙ – ๒๕๕๓) “บ้านเมืองน่าอยู่ ชุมชนเข้มแข็งแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ” โดยมีการส่งเสริมให้

ชาวบ้านร่วมมือกันปรับปรุงสภาพบ้านเรือนโดยเฉพาะบริเวณริมฝั่งลำคลองให้มีความน่าอยู่มากขึ้น และเพื่อยึดถือการดำรงชีวิตในอดีตที่มีความผูกพันกับสายน้ำซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการดำรงชีวิตดั้งเดิมของคนไทยในอดีต และการท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยรักษาการดำรงซึ่งวิถีชีวิตบางอย่างของชาวบางไผ่ไม่มีให้สูญหายไปกับการพัฒนาทางวัตถุในปัจจุบัน เช่น การนำวัสดุซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติมาผลิตเป็นเครื่องใช้ เช่น เสวียนหม้อ หมากจาก (ที่ตักน้ำ) หมวกใบลาน และพัดจากทางหมาก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดสู่เยาวชนบางส่วนของตำบลที่เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้เยาวชนเหล่านี้ไม่ลืมรากเหง้าของตนในขณะที่กระแสของโลกกำลังพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่วิเคราะหนโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๙)

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่สังคมเสื่อมลง เช่น ปัญหา ยาเสพติด อาชญากรรม และปัญหาอื่นๆ ประชาชนจะมองว่าเป็นผลของกระแสโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยวมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไม่มากนัก ซึ่งสอดคล้องกับผลจากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลด้านสังคมจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๑๔, S.D. = ๐.๖๕$) โดยส่วนใหญ่เห็นว่าแม้ว่าตำบลบางไผ่จะไม่ได้มีการท่องเที่ยวเข้ามา สังคมก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลา และส่วนใหญ่สภาพสังคมของตำบลบางไผ่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งราชการได้สร้างถนนข้ามแม่น้ำตาปี ทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น ทำให้สภาพสังคมบางไผ่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

*“การท่องเที่ยวหรือ ไม่เที่ยวหรือคนเดียวนี้เด็กมันตามเพื่อนที่โรงเรียน
ไม่ก็ตามอย่างทีวี พ่อแม่พูดมันยังไม่ฟังเลย”*

(ประชาชนหญิง อายุ ๔๒ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙)

*“รู้สึกตั้งแต่มีสะพานอะไรๆ ก็เปลี่ยนไป มันเปลี่ยนตั้งแต่ตอนนั้น
ไม่ใช่หลังจากที่การท่องเที่ยวเข้ามาในตำบล”*

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี

สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือการประกอบอาชีพ ซึ่งปัจจุบันคนในตำบลบางไผ่จะออกไปประกอบอาชีพภายนอกตำบล ซึ่งสามารถสังเกตได้จากช่วงเวลากลางวันบาง

บ้านจะมีเด็กและผู้สูงอายุอยู่ดูแลบ้านเท่านั้น และการยึดอาชีพทำสวนโดยเฉพาะสวนมะพร้าวเป็นอาชีพหลักก็มีจำนวนน้อยลง แม้ว่าสภาพพื้นที่ของตำบลบางไผ่ไม่มีความเหมาะสมในการทำสวนมะพร้าว ซึ่งมะพร้าวของตำบลบางไผ่เป็นมะพร้าวที่มีคุณภาพดี เป็นที่นิยมของผู้บริโภค และสามารถทำรายได้ให้กับชาวสวนได้ค่อนข้างสูงทั้งนี้เนื่องจากคนรุ่นใหม่มักจะไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งราคาที่ดินของตำบลก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงทำให้เป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ของตำบลมักนิยมเข้าไปประกอบอาชีพอื่นๆ นอกตำบล

ด้านสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของผลกระทบจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ดูเหมือนว่าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าด้านอื่น จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.94, S.D. = 0.76$) แต่ก็ไม้อาจจะกล่าวได้อย่างเต็มที่นักว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้สิ่งแวดล้อมในตำบลบางไผ่เสื่อมโทรมลง เพราะการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่จะทำให้แต่ละหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม โดยบางโครงการเป็นโครงการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง หรือบางโครงการเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามย่อมส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เนื่องจากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่คือธรรมชาติ และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

หน่วยงานต่างๆ ได้จัดให้มีโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแม่น้ำตาปี ไม่ว่าจะเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ได้บรรจุโครงการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนและประชาชนในตำบลบางไผ่ในแผนพัฒนา ๓ ปี

2. ในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้จัดทำโครงการ "รักษ์แม่ตาปี" ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตระหนักให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของแม่น้ำตาปี สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้สึกรัก ห่วงแหน สนใจ ดูแล รักษา และอนุรักษ์น้ำ และเพื่อกำหนดแนวทางในการฟื้นฟูพัฒนาลุ่มน้ำตาปี ให้ยังคงเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่คอยหล่อเลี้ยงเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันระหว่างคนกับน้ำในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้อย่างสมบูรณ์ โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่ได้งบประมาณ

สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี (จากสัมภาษณ์คุณอรุณ เจ้าหน้าที่โครงการ รักษาปี เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙) ซึ่งโครงการดังกล่าวมียุทธศาสตร์การพัฒนา ๓ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างองค์ความรู้ความเข้าใจ จิตสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของแม่น้ำ

- ๑.๑ การประชาสัมพันธ์ รณรงค์ส่งเสริมให้มีการรับรู้ในคุณค่าของชุมชน
- ๑.๒ ส่งเสริมให้แม่น้ำเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ที่สำคัญของชุมชน
- ๑.๓ สนับสนุนการจัดกิจกรรม ประเพณี วิถีชีวิต ของชุมชนเกี่ยวกับสายน้ำ
- ๑.๔ สนับสนุนการศึกษาวิจัย เพื่อนำองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการแบบบูรณาการ

- ๒.๑ การจัดตั้งโครงสร้างการบริหารจัดการแม่น้ำ
- ๒.๒ กำหนดระเบียบข้อบังคับการใช้ประโยชน์และการกำหนดเขตพื้นที่ สาธารณะริมฝั่งแม่น้ำ
- ๒.๓ ส่งเสริมการสร้างกระบวนการอนุรักษ์พัฒนาแม่น้ำตาปี

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศน์

- ๓.๑ ควบคุมมลพิษด้านต่างๆ จากแหล่งกำเนิด
- ๓.๒ ควบคุมโครงการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติของป่าต้นน้ำ และริมฝั่งแม่น้ำทั้งจากภาครัฐและเอกชน
- ๓.๓ ส่งเสริมสนับสนุนและฟื้นฟูระบบนิเวศน์ในลำน้ำและริมฝั่งแม่น้ำตาปี ให้คืนความสมดุลและมีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำตาปี ในโครงการรักษ์แม่ตาปี มีดังนี้

๑. การดูแลรักษาระบบนิเวศ จากการทำสภาพริมฝั่งแม่น้ำตาปี ถูกทำลายไปอย่างมาก เพราะคนบางกลุ่มขาดจิตสำนึก โดยเฉพาะกลุ่มนายทุน สร้างโรงงาน อุตสาหกรรมใกล้แม่น้ำ ปล่องของเสียลงแม่น้ำ ทำให้ทรัพยากรในแม่น้ำถูกทำลายและส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ใช้ประโยชน์ จากแม่น้ำตาปี รวมถึงขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลต่างๆ จากชุมชนเมืองและสารเคมีจากการ

เกษตรกรรม ส่วนส่งผลกระทบต่อแม่น้ำตาปี จึงควรจัดการกับปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจังและมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานที่ชัดเจนและต่อเนื่อง

๒. การบริหารจัดการและการมีส่วนร่วม การจัดการกับปัญหาจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายและดำเนินงานไปพร้อมๆ กันแบบบูรณาการโดยเฉพาะองค์ภาครัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๓. สร้างความรู้ ความเข้าใจ จิตสำนึกและความตระหนัก การให้ความรู้ ความเข้าใจกับประชาชนเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะเยาวชนและนักเรียนในโรงเรียนรวมถึงการสร้างองค์ความรู้ ในชุมชนให้เกิดจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของแม่น้ำ เช่น การจัดอบรม การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การประชาสัมพันธ์ และการกำหนด บทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน

3. นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกันระหว่างชมรมคลองร้อยสาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สุราษฎร์ธานี สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑๔ และภาคประชาสังคมในจังหวัดได้ร่วมกันจัดงาน"คืนชีวิตให้สายน้ำตาปี คืนบ้านให้หิ่งห้อย" เป็นต้น (การปลูกต้นลำพูเพิ่มเติม) ซึ่งได้จัดไปตั้งแต่วันที่ ๔-๕ ธันวาคม ๒๕๔๖ และในส่วนของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕

สุราษฎร์ธานี ได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งน้ำโดยจะเน้นในส่วนของเยาวชนซึ่งถือได้ว่าเป็นกำลังที่สำคัญในอนาคต และยังมี "โครงการหลังบ้านเหมือนหน้าบ้าน" ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านโดยเฉพาะที่อยู่ริมลำคลองได้ปรับปรุงและพัฒนาบ้านเรือนของตน ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ (จากการสัมภาษณ์คุณเทพสิน ผ่องแก้ว เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๗)

และในช่วง ปี ๒๕๔๖ ศูนย์ประสานความร่วมมือเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดสุราษฎร์ธานี (COCES) ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก (Global Environment Facility: GEF) และโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program: UNDP) ได้รับความร่วมมือจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑๔ ชมรมการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย ผู้นำชุมชน สถานศึกษา คณะครู อาจารย์ และกลุ่มเยาวชน ตลอดจนกลุ่มองค์กรเอกชน ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อพลิกฟื้นคืนความสมบูรณ์ให้สายน้ำตาปีอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดทำธนาคารขยะรีไซเคิลในโรงเรียน การล่องเรือเก็บขยะ กิจกรรมรณรงค์คืนบ้านให้หิ่งห้อย การอบรมเยาวชนเรื่องการแก้ไขขยะมูลฝอย กิจกรรมมือน้อยรักษ์คลองร้อยสาย เนื่องในวันสิ่งแวดล้อมโลก ค่ายเยาวชนรักษ์คลองร้อยสาย กิจกรรมลานเรียนรู้ ฯลฯ ซึ่งเป็นโครงการที่จุดประกายเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้

เขาวนเป็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ และมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาล้างแ่งลุ่มน้ำในท้องถิ่น เพื่อช่วยกันฟื้นฟูคุณภาพน้ำและสภาพภูมิทัศน์โดยรอบของแม่น้ำตาปี โครงการการเขาวนรักษาล้างแ่งลุ่มน้ำ เป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่จะสร้างอาสาสมัครเขาวน เพื่อร่วมเฝ้าระวังสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น โดยจะมีการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้จากพื้นที่ การเก็บบันทึกข้อมูลภาคสนาม การลงมือทดลองปฏิบัติ และรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลสู่ชุมชน ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำไปขยายผลต่อในสถานศึกษา และมีข้อมูลเบื้องต้นที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ (จากการสัมภาษณ์คุณพานู ชำนาญเมือง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวลุ่มน้ำตาปี เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

โดยภาพรวมแล้วการท่องเที่ยวในตำบลบางไม้จะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการอนุรักษ์แหล่งน้ำ รักษาสภาพแวดล้อมภายในชุมชนและในครอบครัวของตนเอง นอกจากนี้โครงการต่างๆ จะออกมาในรูปของการส่งเสริมให้ตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ในส่วนของผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว พบว่าแม้การท่องเที่ยวจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของตำบลบางไม้บ้าง เช่น ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างโรงแรมขึ้นริมฝั่งแม่น้ำตาปี แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่ได้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนแต่ในอนาคตถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามาควบคุมอาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ชัดเจนขึ้น

ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลต่อเนื่องจากการพัฒนาทางวัตถุ เช่น การก่อสร้างเกาะลำพู เพื่อใช้เป็นสวนสาธารณะ โดยในอดีตบริเวณที่ตั้งของเกาะลำพูเคยเป็นพื้นที่ดินเลนน้ำท่วมถึงเกือบตลอดทั้งปี เป็นป่ารก และรอบเกาะมีต้นลำพูขนาดใหญ่เรียงรายโดยรอบราว ๓๐๐-๔๐๐ ต้น จนมีชื่อติดปากว่า เกาะลำพู และมีหิ่งห้อยบินในตอนกลางคืนจำนวนมากเห็นแสงระยิบระยับเต็มเกาะไปหมด แต่ปัจจุบันเหลือต้นลำพูไม่ถึงสิบต้น ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากการดูแลทรายน้อยๆ เกาะขึ้นมากมบนเกาะทั้งหมดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ประกอบกับต้นลำพูกับทรายไม่ถูกกันอยู่แล้ว เพราะทรายทำให้รากต้นลำพูร้อน เมื่อต้นลำพูทนไม่ได้ก็ล้มตายเกือบหมด (ประชาชนชาย อายุ ๕๕ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

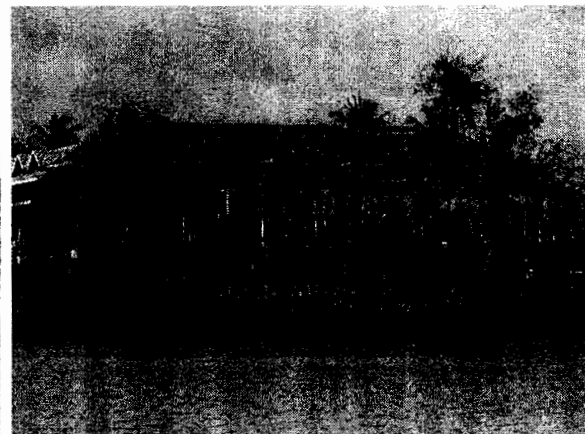
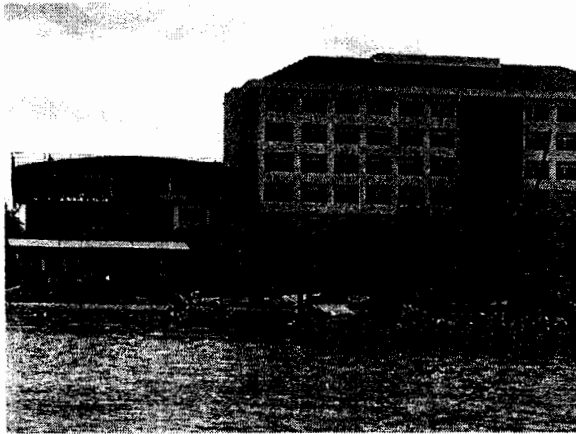
นอกจากนี้ในอดีตบริเวณริมฝั่งแม่น้ำตาปีมีได้มีร้านอาหารและบ้านเรือนมากเท่ากับในปัจจุบัน บริเวณส่วนใหญ่เต็มไปด้วยต้นลำพู ต้นสมอ ซึ่งเป็นป่าสมบูรณ์ ทำให้มีหิ่งห้อยอาศัยอยู่จำนวนมาก เพราะหิ่งห้อยไม่ชอบที่สว่าง ดังนั้นเมื่อมีการพัฒนาสาธารณูปโภค ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า

หรือถนนหนทาง ทำให้พื้นที่ที่เป็นป่าถูกแทนที่ด้วยบ้านเรือนและร้านอาหารทำให้ปริมาณหิ่งห้อยลดจำนวนลงอย่างมาก ซึ่งการลดลงของหิ่งห้อยยังสะท้อนถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในแม่น้ำตาปี เนื่องจากวงจรชีวิตของหิ่งห้อยจะฝึกตัวในน้ำสะอาด และจะต้องมีต้นลำพูให้เพียงพอ

“สะพานข้ามแม่น้ำสร้างเมื่อปี ๑๐ ปีมาแล้ว ทำให้ราคาที่ดินริมน้ำ
ราคาแพง มีการสร้างโรงแรมริมน้ำ”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

ภาพที่ ๕.๒๕ ผลของการพัฒนาริมแม่น้ำตาปี

นอกจากนี้ผลกระทบที่เกิดกับสิ่งแวดล้อมบริเวณตำบลบางไผ่มีนั้นเกิดจากของเสียภายในครัวเรือนทั้งจากการทิ้งขยะมูลฝอย และของเสียจากต้นไม้มิรมฝังน้ำ นอกจากนี้ยังเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติเนื่องการที่กระแสน้ำบริเวณลำคลองของตำบลบางไผ่เป็นน้ำนิ่งทำให้การหมุนเวียนของเสียเป็นไปอย่างช้าๆ ทำให้ลำคลองบางในบางช่วงจะมีขยะมูลฝอยและของเสียต่างๆ กระจายอยู่ทั่วลำคลอง

๔ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ พบว่าหลักในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ดำเนินไปอย่างมีทิศทาง ประสบความสำเร็จ และมีความยั่งยืน จะต้องประกอบด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประชาชนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มิได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวของตำบลโดยตรง แต่ได้ถือว่าการที่ตนเองรักษาความสะอาดของแม่น้ำลำคลอง การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำก็ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแล้ว ในส่วนของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวหรือการเข้าไปประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้น ประชาชนส่วนใหญ่จะมองว่าการท่องเที่ยวไม่ได้ก่อให้เกิดรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีพ และในปัจจุบันตนก็มีอาชีพที่มั่นคง และพอเลี้ยงชีพได้อยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพหรือมีอาชีพเสริมเพิ่มเติม และปัจจุบันสภาพครอบครัวของชาวบ้านในตำบลบางไผ่กลายเป็นครัวเรือนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกเพียง ๓-๔ คน เท่านั้น และส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากประชากรวัยทำงานต้องย้ายที่ทำกิน หรือต้องเข้าไปประกอบอาชีพต่างพื้นที่

“ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่จะมีสมาชิกในครอบครัวน้อย ทำให้ไม่มีเวลาพอที่จะให้ความร่วมมือ หรือทำกิจกรรมเพิ่มเติม”

(ผู้นำชุมชนหมู่ที่ ๒ สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“แค่ป่าทำสวนอย่างเดียวก็ไม่มีแรงแล้ว จะเอาแรงที่ไหนไปทำอย่างอื่นอีก ... ลูกๆ ก็ไม่อยู่ ไม่ไหวหรอก”

(ประชาชนหญิง อายุ ๔๒ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙)

อีกทั้งยังเห็นว่ากลุ่มที่ทำอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวก็มีอยู่แล้วไม่ควรไปแย่งอาชีพกันทำ เพราะหากมีผู้ประกอบการจำนวนมากก็จะมีรายได้ลดลง ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของประชาชนอยู่ในระดับต่ำกว่าการมีส่วนร่วมด้านอื่นๆ ($\bar{X} = 2.05, S.D. = 0.06$)

“ก็เห็นพี่เล็กทำอยู่นะ ก็น่าสนใจ อยากเหมือนกันนะ แต่ไม่รู้จะพอกินรีเปล่าเห็นเค้าก็ได้แขกไม่เยอะเท่าไรหรอก”

(ประชาชนชาย อายุ ๒๕ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

จากการสำรวจข้อมูลจากประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลบางไผ่ต่อการจัดการการท่องเที่ยว โดยถามว่า “หากมีการขอความร่วมมือ ท่านจะเข้าร่วมในการท่องเที่ยวของตำบลหรือไม่ อย่างไร”

ตารางที่ ๕.๑ ความถี่ และร้อยละ ของการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

การมีส่วนร่วม	ความถี่	ร้อยละ
เข้าไปมีส่วนร่วม	๒๐๕	๖๑.๓๘
ไม่เข้าไปมีส่วนร่วม	๑๒๙	๓๘.๖๒
รวม	๓๓๔	๑๐๐.๐๐

ตารางที่ ๕.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

$n = ๒๐๕$

การมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมด้านการวางแผน	๒.๙๓	๐.๙๕	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ	๓.๑๒	๑.๐๑	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมด้านการประสานงาน	๒.๘๙	๑.๑๒	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์	๒.๕๐	๑.๐๖	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมด้านการประเมิน	๒.๗๐	๑.๑๖	ปานกลาง

ผลจากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลบางไผ่ ผลการศึกษาจะสอดคล้องกันการศึกษาเชิงคุณภาพ คือ ประชาชนยังไม่ค่อยมีความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่มากนัก แม้ว่าประชาชนทราบถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ ทั้งนี้เพราะประชาชนได้เห็นซึ่งความสวยงามและความแตกต่างที่หลากหลายของชุมชนซึ่งต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แต่ประชาชนยังไม่มีความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ในส่วนของประเด็นที่ประชาชนคิดว่าสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้มากที่สุดคือ การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ ($\bar{X} = ๓.๑๒$, S.D. = ๑.๐๑) และถ้าพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการไม่ทิ้งขยะหรือของเสียลงในลำคลองมากที่สุด (ภาคผนวก) ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ประชาชนซึ่งพบว่าหากมีการขอความร่วมมือที่พอจะทำได้ก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือ

“ถ้าเค้ามาขอความร่วมมืออะไรก็ได้เนะ เต็มที่อยู่แล้วคนตำบล
เดียวกัน แต่ให้ลงมือทำเองไม่ไหวหรอก แค่นี้พอแล้วลุงแก่แล้ว”
(ประชาชนชาย อายุ ๕๕ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

แต่ในส่วนผู้ประกอบการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เช่น ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นผู้ประกอบรายแรกๆ กล่าวว่า ปัจจุบันชาวบ้านยังไม่เห็นถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวว่าจะสามารถสร้างรายได้ให้กับตนเองได้ อีกทั้งรายได้จากการทำสวนเป็นเป็นได้ที่มากพอสมควรจึงไม่ค่อยที่จะมีชาวบ้านให้ความสนใจที่จะเข้ามาประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเท่าไรนัก

“ชาวบ้านมีอาชีพอยู่ หากจะมีการชักชวนให้ชาวบ้านทำกิจกรรม
เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชาวบ้านจะไม่มีเวลาว่างทำ”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“ต้องให้ชุมชนเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับก่อนแล้วชาวบ้านจะให้
ความร่วมมือ ชาวบ้านมองว่ารายได้หลักของตัวเองมาจากการทำสวน และ
การเข้ามาทำจากการท่องเที่ยวไม่ได้ทำรายได้ให้กับชาวบ้าน”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“ชาวบ้านมองว่าการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจ ชาวบ้านจะไม่ค่อยให้ความ
ร่วมมือ”

(ผู้ประกอบการด้านเรือนำเที่ยว สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม
๒๕๔๙)

การมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ

องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ซึ่งเป็นองค์กรซึ่งใกล้ชิดท้องถิ่นมากที่สุดได้เข้ามามี
ส่วนร่วม ซึ่งได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนา ๓ ปี โดยจะเน้นโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแม่
น้ำตาปี เช่น โครงการอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ให้กับเยาวชนและประชาชนในตำบลบางไผ่ และโครงการส่งเสริมให้มีการจัดงานประเพณี
วัฒนธรรมท้องถิ่น (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนองค์การบริหารส่วน
ตำบลบางไผ่ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๙) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทาง
หนึ่ง

ในส่วนของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในอดีตส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโครงการ
หรือกิจกรรมที่องค์กรหรือกลุ่มประชาชนดำเนินงานอยู่ตามการร้องขอของแต่ละหน่วยงาน ทั้งนี้
เนื่องด้วยไม่ได้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการในเรื่องเหล่านี้ อีกทั้งยังไม่มียงบประมาณใดๆ เข้ามา
สนับสนุน

“ยินดีให้ความร่วมมือถ้าได้รับการร้องขอ และมีงบประมาณ”

(กำนันตำบลบางไผ่ สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“ไปขอให้กำนันช่วยแกก็ช่วยนะ แต่ไม่ค่อยได้อะไร เพราะแกไม่มีอำนาจ”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี

สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

แต่ในปัจจุบันเริ่มมีการวางแผนการพัฒนาโดยการจัดสร้างลานกิจกรรม (บริเวณหมู่ ๓) เพื่อจะจัดแสดงกิจกรรมต่างๆ เช่น ชนไก่ กัดปลา สาธิตการทำขนมจาก มีการจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน เช่น กะลามะพร้าว เพื่อรวบรวมกิจกรรมซึ่งสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนในตำบล ทั้งนี้เนื่องการปัจจุบันการท่องเที่ยวเริ่มมีการขยายตัวมากขึ้น

“พวกเราคุยๆ กันว่าจะสร้างลานกิจกรรมที่หมู่ ๓ .ให้นักท่องเที่ยวดู”

(กำนันตำบลบางไผ่ สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๔๙)

ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่โดยตรง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานที่ได้ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวของตำบลเป็นอย่างดีโดยเฉพาะในส่วนของการประชาสัมพันธ์ เช่น การสนับสนุนงบประมาณในการผลิตเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวของตำบล อีกทั้งสำนักงานการท่องเที่ยวได้พยายามเน้นการส่งเสริมทางตลาดให้ตำบลบางไผ่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยการจัดให้โปรแกรมการล่องคลองร้อยสายเป็นโปรแกรมหนึ่งของการท่องเที่ยวในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพยายามให้สื่อแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์วิทยุ เข้ามาทำรายการเป็นเผยแพร่การท่องเที่ยวให้กว้างขวางขึ้น (จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๙)

นอกจากนี้ยังดำเนินการด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวที่อำเภอคีรีวงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และตำบลลิเล็ด จังหวัดสุราษฎร์ธานี และปัจจุบันสำนักงานการท่องเที่ยวเขต ๕ ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของตำบลซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวของตำบล อีกทั้งจัดให้มี “โครงการหลังบ้านเหมือนหน้าบ้าน” เพื่อการจัดระเบียบบ้านเรือนให้สวยงาม เพื่อดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

“เราจะช่วยเรื่องการตลาด และการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น คีรีวงค์ ลีเล็ด”
(เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕
สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๙)

แต่ยังมีผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางกลุ่มมองการสนับสนุนของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่าไม่มีความจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคใต้ เขต ๕ เคยมีการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้ประกอบการเหล่านั้นขาดความเชื่อมั่นในการเข้ามามีส่วนร่วมของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ภาคใต้ เขต ๕ โดยมองกลับไปว่าเป็นการเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อของบประมาณ

“ตอนปี ๔๑ ททท. จัดงานใหญ่เลยนะ ตอนนั้นก็เห็นดีด้วยนะ แต่อยู่
ไปสักพักก็หายกันหมด”

(ผู้ประกอบการร้านอาหารในตำบลบางใบไม้
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“ททท. เหนอ ถ้ามีเงินก็มาทำ ถ้าไม่มีเงินก็หาย”

(ประชาชนชาย อายุ ๕๕ ปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ก็จะมาทำกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง เช่น “โครงการนักสืบสายน้ำ” ซึ่งเป็นโครงการของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑๔ สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชมรมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี และโครงการ “คืนชีวิตให้สายน้ำตาปี คืนบ้านให้หนึ่งห้วย” ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับความร่วมและสนับสนุนจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ ๑๔ โดยชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย และภาคประชาสังคม ของตำบลบางใบไม้เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งงานดังกล่าวมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การเสวนาทิศทางการพัฒนาเมือง กิจกรรมปลูกต้นลำพู การล่องเรือชม

คลองร้อยสายและเก็บขยะ การแสดงดนตรีในสวน การจำหน่ายอาหารพื้นบ้านของเล่นพื้นเมือง การประกวดวาดภาพต้นลำพูกับหิ่งห้อย การบริการรดผ้าเท้าจากนักเรียน การแสดงหนังตะลุง เป็นต้น (จากการสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ (ททท.) เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙)

การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนและภาคธุรกิจการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ ถือได้ว่าเป็นภาคส่วนที่สำคัญที่สุดในการเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ แม้องค์การที่ริเริ่มการท่องเที่ยวในตำบลบางไผ่จะเป็นองค์การภาครัฐ (สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕) ก็ตาม แต่การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ยังคงสามารถดำเนินการอยู่ได้จนถึงปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการของภาคเอกชน โดยเฉพาะ “ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี” ซึ่งมีคุณพูนุ ชำนาญเมือง เป็นประธาน โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อช่วงเดือนสิงหาคม ๒๕๔๕ โดยชมรมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อจัดการการท่องเที่ยวในคลองร้อยสาย เป็นวัตถุประสงค์หลัก ในช่วงแรกมีกลุ่มเรือเข้าร่วมประมาณ ๑๐ ลำ แต่ปัจจุบันเหลืออยู่ประมาณ ๕-๖ ลำ ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าของเรือติดภารกิจหลัก ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมได้อย่างเต็มที่ จึงขอถอนตัวออกจากชมรมฯ

ปัจจุบันทางชมรมฯ สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ ประมาณ ๓๐ - ๕๐ คน และหากมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกลุ่มใหญ่มากกว่าจำนวนดังกล่าวก็จะมีบริการจ้างเหมาเรือภายนอกชมรมซึ่งมีปัญหาในส่วนของค่าจ้างเรือเพราะจะมีราคาสูงกว่าปกติ ทั้งนี้เพราะเจ้าของเรือในตำบลส่วนใหญ่คิดว่าทางชมรมได้รับค่าบริการจำนวนมากจากนักท่องเที่ยว

“บางครั้งต้องเช่าเรือ ถ้ามีกลุ่มใหญ่ๆ บางครั้งก็ต้องจ่ายให้เรือมากกว่ารายได้ที่ได้รับ”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี

สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๙)

นอกจากนี้ดูเหมือนว่าชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปีจะเป็นศูนย์กลางของการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ในส่วนของภาคเอกชนด้วยกัน ทั้งนี้เพราะได้มีความพยายามเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่กับการท่องเที่ยวแหล่งอื่นๆ ของจังหวัด เช่น การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างการท่องเที่ยวฟาร์มสเตย์ที่ตำบลท่าทอง ของ

คุณสมชาย แต่มีปัญหายุ่งยากที่ระยะทางที่ไกลกันมาก ถ้าเดินทางโดยทางเรือจะต้องใช้เวลา ๓-๔ ชั่วโมง เพราะต้องนั่งเรืออ้อมทะเล ปัจจุบันได้ใช้รูปแบบของการแนะนำอย่างไม่เป็นทางการ โดยเน้นการบอกถึงความน่าสนใจ และสวยงาม ของแหล่งเที่ยวนั้น และให้เบอร์โทรศัพท์ในการติดต่อ

“ใช้เวลา นาน นักท่องเที่ยวจะเบื่อ แต่หากนักท่องเที่ยวจะไปฟาร์ม
หอยก็จะจัดทริปไป ส่วนใหญ่เน้นการแลกเปลี่ยนโทรศัพท์”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

1. นอกจากนี้มีบริษัทนำเที่ยวจาก อำเภอเกาะสมุย ได้เข้ามาร่วมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยเข้ามาร่วมกันจัดทำแผนพับแนะนำการท่องเที่ยว และวางขายโปรแกรมนำเที่ยวดังกล่าวจากเกาะสมุย โดยโปรแกรมมีรูปแบบ เป็นดังนี้ คือ ช่วงเช้าประมาณ ๗ โมงจะออกจากเกาะสมุย โดยมารับประทานอาหารกลางวันที่ตำบลบางใบไม้ โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกที่จะรับประทานอาหารที่ร้านอาหารริมแม่น้ำตาปี หรือจะรับประทานอาหารพื้นเมือง ณ กลุ่มแม่บ้านบ้านเกาะเสนอ ซึ่งมีโปรแกรมการฝึกทำอาหารไทยและรับประทานอาหารที่ทำได้ฝีมือตนเอง หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเรียบร้อยแล้วก็จะลงมานั่งเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งคลอง และจะขึ้นจากเรือประมาณบ่ายสอง หลังจากนั้นก็จะกลับมานั่งรถสามล้อชมตัวเมืองสุราษฎร์ธานี ในช่วงเย็นจะแวะชมวัดท่าทอง และถ้าขมั้นเป็นที่สุดท้าย และนั่งเรือกลับเกาะสมุย โดยโปรแกรมห้างคือ โปรแกรมนำเที่ยว ๑ วัน โดยบริษัทนำเที่ยวจะจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นส่วนใหญ่ โดยมีราคาประมาณ ๓,๐๐๐ - ๕,๐๐๐ บาทต่อคน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเลือกโปรแกรมหรือปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการ (จากการสัมภาษณ์เจ้าของบริษัทนิเวศวิเวททัวร์ เกาะสมุย เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๙)

ส่วนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับโรงแรมที่พักในตัวเมือง จะเน้นการให้ทางโรงแรมช่วยเหลือในการแนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้าพัก โดยเฉพาะโปรแกรมการนั่งเรือชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน ทั้งนี้เพราะเป็นโปรแกรมที่นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในโรงแรมสามารถใช้เวลาช่วงค่ำซึ่งเสร็จจากภารกิจอื่นๆ มาพักผ่อนอีกรูปแบบหนึ่งได้ ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ใช้เวลาเพียง ๑-๒ ชั่วโมงเท่านั้น และปัจจุบันโรงแรมภายในจังหวัดสุราษฎร์ธานีก็มักถูกจัดให้เป็นสถานที่การจัดอบรม สัมมนา ทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาคทำให้การนำเสนอโปรแกรมการท่องเที่ยวของ

ตำบลบางไผ่ไม่เริ่มเป็นที่นิยมของผู้เข้ารับการอบรม สัมมนา ซึ่งพักในโรงแรมภายในตัวอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีมากขึ้น

“มีพีที่โรงแรมวังใต้ เค้าช่วยแนะนำนักท่องเที่ยวให้ ก็จะได้
นักท่องเที่ยวเรื่อยๆ ส่วนใหญ่มาดูหิ้งห้อย”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๘)

“ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดนะมาจากทั่วประเทศ
เชียงใหม่ก็มี นราธิวาสก็มี แต่คนในสุราษฎร์ฯ บางคนยังไม่รู้จักเลย”

(ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๘)

นอกจากนี้เครือข่ายที่สำคัญของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี คือร้านค้าจำหน่ายสินค้า OTOP ของกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ ที่บ้านคุณป้าฉวีวรรณ โดยในนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวโดยการล่องเรือ ซึ่งติดต่อผ่านชมรมจะมีโอกาสที่จะได้แวะชมและซื้อสินค้า OTOP และสามารถที่จะสัมผัสวิถีชีวิตกับบ้านพักโฮมสเตย์ และแม้ว่าจะไม่ได้มีโอกาสซื้อสินค้าหรือพักที่บ้านพักแต่สิ่งนักท่องเที่ยวทุกคนจะได้รับกลับไปก็คือการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีที่ดีและอบอุ่นจากกลุ่มแม่บ้าน

การมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการสื่อสารทางเดียวส่วนใหญ่จะเป็นฝ่ายคอยตั้งรับ และรับฟังข้อเสนอแนะต่างๆ จากพี่พานู (ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี) เพียงฝ่ายเดียว ไม่ค่อยได้แสดงความคิดเห็นหรือคำแนะนำ ทั้งนี้เนื่องจากทางกลุ่มจะรู้สึกว่พี่พานูคือ ผู้ที่มีความรู้ด้านการท่องเที่ยวดีที่สุด และเป็นคนเริ่มต้นการท่องเที่ยวดังกล่าว และส่วนใหญ่เครือข่ายต่างๆ ที่เข้ามา ก็จะเป็นการชักนำมาจากพี่พานูทั้งสิ้น ไม่ที่จะเป็นการขอความร่วมมือจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานเพื่อช่วยเหลือในการสอนและช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มีรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจทางนักท่องเที่ยว หรือ สำนักงานท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำการจัดที่พัก และประเมินการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ ทั้งที่ทางกลุ่มมีศักยภาพเพียงพอในการจะทำเสนอกิจกรรมหรือรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ แต่อาจเนื่องจากความไม่เคยชินในการที่จะเป็นผู้ริเริ่มทำกิจกรรมใดๆ หรือมีความเกรงอกเกรงใจผู้ซึ่งริเริ่มทำกิจกรรมดังกล่าวมาก่อน

“ได้แขกจากน้องเล็กมัน (ชื่อเล่นพี่พานู)”

(คุณป้าฉวีวรรณ สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ

สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙)

“มีอะไร ก็ถามน้องเล็กมันรู้เรื่องหมด ป้าไม่ค่อยรู้หรอก น้องเล็กมัน
บอก”

(คุณป้าฉวีวรรณ สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ

สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๔๙)

2. กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ ปัจจุบันมีบ้านพักแบบโฮมสเตย์ซึ่งมีจำนวน ๕ หลัง และทั้งหมดเป็นเครือข่ายของชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้กว่า ๕๐ คน บ้านพักทุกหลังจะถูกชักชวนให้เข้ามาทำโดยพี่พานู โดยส่วนใหญ่พี่พานูจะพิจารณาว่าบ้านหลังใดสามารถพอที่จะปรับปรุงให้เป็นที่พักเพื่อรับนักท่องเที่ยวได้บ้าง หลังจากนั้นก็จะเชิญเจ้าหน้าที่ของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สุราษฎร์ธานี มาให้คำแนะนำในการจัดการที่พักและการต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการประเมินที่พักแบบโฮมสเตย์จากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งทุกหลังจะได้รับนักท่องเที่ยวซึ่งติดต่อผ่านชมรมฯ ทั้งสิ้น แม้ว่าปัจจุบันยังไม่มีนักท่องเที่ยวมากเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีสหกรณ์การเกษตรอำเภอเมือง สุราษฎร์ธานีได้จัดให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ และจัดให้มีการศึกษาดูงานในสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ด้วย (จากการสัมภาษณ์เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๑ เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๔๙)

ในส่วนของศูนย์ฝึกหัดเพื่อการเกษตร ของคุณลุงสมปองนั้น เริ่มหันเข้ามาในธุรกิจการท่องเที่ยวได้ประมาณ ๓ ปี โดยการแนะนำของกำนันชาวลิต กำนันตำบลบางไผ่ ซึ่งพี่พานูเป็นผู้แนะนำให้กำนันชี้แจงให้ชาวบ้านในตำบลทราบถึงการจัดการท่องเที่ยวของตำบล

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมการแสดงของลิงที่ศูนย์ฝึกหัดเพื่อการเกษตรทุกกลุ่มจะติดต่อผ่านชมรมฯ ในส่วนของการพัฒนารูปแบบกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯ ลุงสมปองมักจะเสนอความคิดต่างๆ กับพี่พานู แล้วช่วยกันพัฒนารูปแบบให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น ที่ศูนย์ฝึกหัดกำลังจะพัฒนาพื้นที่ด้านหน้าแม่น้ำซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งตัวบ้าน โดยจะปรับปรุงบริเวณดังกล่าวเป็นลานแสดงของลิงและจะจัดการปลูกต้นไม้ เลี้ยงปลา และเลี้ยงนก เพิ่มเติม เพื่อให้มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

๕. แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

จากการจัดการสนทนากลุ่มกับกลุ่มการสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙ กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ (ททท.) เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙ กลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙ และกลุ่มผู้จัดจำหน่ายสินค้า OTOP วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๔๙ รวมจำนวน ๔ กลุ่ม สามารถสรุปแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ได้ดังนี้

ตำบลบางไผ่ ถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย โดยประกอบทั้งทรัพยากรจากธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งมีความเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์มายาวนาน อีกทั้งยังมีประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิตที่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ประกอบกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนักซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่น่าสนใจไว้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ผลการศึกษาความคิดเห็นของประชาชน องค์การภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งได้สรุปร่วมกันถึงแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไปนั้น สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ประการแรกคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี จะต้องร่วมกันให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยดึงให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และทำให้คนในพื้นที่รู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง โดยให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

ในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน และบริการการท่องเที่ยวซึ่งถือได้ว่าเป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว การจัดการจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และจะต้องมีการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงไปยังชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้การท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประการสองที่ต้องดำเนินการ คือ การระบุแหล่งท่องเที่ยวของตำบลให้มีความชัดเจน ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้เป็นผู้ให้ข้อมูล และร่วมกันค้นหาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันควรอนุรักษ์และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม เพราะหากมิได้มีการระบุถึงแหล่งท่องเที่ยวอาจจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นถูกทำลายไปจนหมดสภาพ ทั้งจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์และจากความตั้งใจของผู้ที่มีได้หวังดี เพราะบางครั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวของตำบลอาจมีเฉพาะกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรงเท่านั้นที่เห็นความสำคัญของแหล่งธรรมชาติที่นั้นๆ แต่ผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นซึ่งเห็นจนเป็นความเคยชิน และอาจมองข้ามความสำคัญไป

อีกทั้งควรมีการดำเนินการขึ้นทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นและประกาศให้ทราบโดยทั่วไป โดยองค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกกฎระเบียบ รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญและร่วมกันอนุรักษ์ ตลอดจนเผื่อระวังมิให้แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นถูกทำลายไป หรือจะสร้างในรูปเครือข่ายองค์กรในพื้นที่ไว้คอยดูแลให้แหล่งท่องเที่ยวอันควรอนุรักษ์คงสภาพเดิม และควรต้องให้มีการรายงานเข้าสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการรวบรวมข้อมูลเป็นประจำและดำเนินการขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นทันที

ประการที่สามคือแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในปัจจุบันความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์ยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจมากนัก ทั้งในกลุ่มภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนของภาครัฐ โดยเฉพาะในส่วนของหน่วยงานส่วนท้องถิ่นซึ่งอยู่ในพื้นที่เป็นหน่วยงานที่จะต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน ในการสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยจะต้องมีวิธีการที่จะแทรกความรู้เพื่อให้เกิดการตัดสินใจจัดทำโครงการที่ถูกต้องเหมาะสม มิใช่มุ่งแต่เฉพาะการตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือสร้างกระแสความนิยมรวมไปถึงการแสวงหาชื่อเสียง แต่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างรุนแรง

ในกลุ่มผู้ประกอบการต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยตรง และอาจจะเป็กลุ่มที่ก่อให้เกิดปัญหาได้ แต่กลุ่มผู้ประกอบการมีความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ก็อาจทำเป็นกลุ่มซึ่งจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

ทรัพยากรได้เช่นกัน ดังนั้นควรที่จะสร้างความเข้าใจ เพื่อให้กลุ่มผู้ประกอบการสามารถวางแผนการประกอบกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ และบ่อยครั้งที่ผู้ประกอบการทำให้เกิดความเสื่อมโทรมกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งด้วยความไม่เข้าใจ ไม่ทราบว่าผลจะเป็นไปเช่นนั้น หรือให้ความสำคัญในการประเมินความเสี่ยงน้อยเกินไป รวมทั้งอาจเป็นเพราะเล็งเห็นถึงการตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือสร้างกระแสความนิยมเพียงอย่างเดียว

กลุ่มประชาชนทั่วไปซึ่งหมายถึงความถึงชุมชนในท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญมาก การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมให้ความเห็นและมีความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้ประชาชนหรือชุมชนตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรนั้นๆ มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันต้องร่วมสร้างให้ประชาชนและชุมชนทราบถึงการสงวนรักษาและการใช้ประโยชน์โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม รู้จักการตัดสินใจที่ถูกต้อง รู้จักรักและหวงแหนดูแล และบูรณะในส่วนที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้นด้วย

ประการสุดท้ายคือการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามหลักการ และต้องเป็นความสวยงามตามธรรมชาติ โดย "ความสวยงาม" ไม่ใช่ตกแต่ง และต้องขจัดสิ่งที่ลดความสวยงาม เช่น ป้ายโฆษณาที่ปิดบังภูมิทัศน์ สิ่งแปลกปลอมทุกประเภททั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่อาจทำให้ลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวอันควรอนุรักษ์ และโดดเด่นนั้นด้อยลง รวมทั้งขจัดสิ่งรกรุงรัง ขยะ และสิ่งปฏิกูลต่างๆ ด้วย

เนื่องจากเป็นทรัพยากรอันควรอนุรักษ์ โดยหลักการการอนุรักษ์ต้องไม่ให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ใดๆ ให้ผิดธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเอาพรรณพืช พันธุ์สัตว์จากที่อื่นเข้าไปเสริมซึ่งล้วนเป็นการผิดหลักการ ในบางครั้งพบว่ามีสิ่งแปลกปลอมอยู่ในแหล่งธรรมชาติ หากไม่อยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนานจนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งธรรมชาตินั้นๆ เช่น ว่ามีต้นไม้หลายชนิดซึ่งเป็นไม้ต่างถิ่นแต่เข้ามาในเมืองไทยนานแล้วจนถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพืชในท้องถิ่นนั้น ถือว่าเป็นส่วนของสภาพธรรมชาติได้ แต่ถ้าเพิ่งเอาเข้ามาได้ไม่นานนัก สมควรที่จะต้องกำจัดสิ่งแปลกปลอมนั้นออกไป ทั้งทรัพยากรประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น

บทที่ ๖

สรุปผลวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลจากการท่องเที่ยวในมุมมองของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชน และเพื่อหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป โดยใช้วิธีการศึกษาหลากหลายวิธีและการผสมผสาน โดยเน้นการให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ๒ ชุด คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์ประชาชน และแนวคำถามซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการ และองค์การภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

สรุปผลการศึกษา

ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

ด้านเศรษฐกิจ

การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจของตำบลดีขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้เป็นอาชีพซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้หลักให้กับประชาชนส่วนใหญ่ของตำบลได้ แต่ถือได้ว่าเป็นแหล่งอาชีพเสริมให้กับประชาชนบางกลุ่มในตำบลบางไผ่และตำบลใกล้เคียง เพราะมิได้มีรายได้มากเท่าใดนัก แต่ก็มีผู้ประกอบการซึ่งเป็นกลุ่มผู้ประกอบการกลุ่มแรกๆ ที่ได้ริเริ่มการท่องเที่ยวขึ้นได้ยึดถืออาชีพการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักได้แต่ก็ยังไม่แน่ใจในความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

ทั้งนี้เนื่องด้วยลักษณะที่ตั้งของตำบลบางไผ่ ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวของตำบลไม่สามารถขยายตัวและทำรายได้ให้กับตำบลบางไผ่ได้มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะ

ที่ตั้งของตำบลบางไผ่ซึ่งที่ตั้งอยู่ใกล้กับตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการล่องเรือชมวิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำ และการชมหิ่งห้อย เนื่องจากส่วนมากนักท่องเที่ยวจะใช้เวลาในการท่องเที่ยวประมาณ ๒-๓ ชั่วโมงเท่านั้น มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักอาศัยในตำบลน้อยมาก ประกอบกับกิจกรรมหรือสินค้าส่วนใหญ่ก็ไม่ได้มีแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวจับจ่ายได้มากนัก ทำให้รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวมิได้เป็นรายได้ที่สูงมากนักเมื่อเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัด อีกทั้งการจับจ่ายของนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย หรือกลุ่มที่เข้ามาประชุมสัมมนาของภาครัฐและภาคเอกชน กลุ่มครอบครัว และกลุ่มนักเรียนนักศึกษา ซึ่งพักอาศัยในตัวเมืองสุราษฎร์ธานี จึงมีการจับจ่ายไม่มากนัก

ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น โดยภาพรวมจะส่งผลทำให้สภาพสังคมและวัฒนธรรมมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยผลจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หรือได้มีการฟื้นฟูกิจกรรมบางอย่างซึ่งเกือบสูญหายไปแล้ว การพัฒนาหรือปรับปรุงโดยส่วนใหญ่เป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ และการท่องเที่ยวยังมีส่วนช่วยรักษาการดำรงซึ่งวิถีชีวิตบางอย่างของชาวบางไผ่มิให้สูญหายไปกับการพัฒนาทางวัตถุในปัจจุบัน เช่น การนำวัสดุซึ่งเป็นวัสดุธรรมชาติมาผลิตเป็นเครื่องใช้ เช่น เสวียนหม้อ หมากจาก (ที่ตักน้ำ) หมวกใบลาน และพัดจากทางหมาก เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะได้รับการถ่ายทอดสู่เยาวชนบางส่วนของตำบลที่เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ทำให้เยาวชนเหล่านี้ไม่ลืมรากเหง้าของตนในขณะที่กระแสของโลกกำลังพัฒนาและขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่สังคมเสื่อมลง เช่น ปัญหา ยาเสพติด อาชญากรรม และปัญหาอื่นๆ ประชาชนจะมองว่าเป็นผลของกระแสโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยวมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไม่มากนัก โดยส่วนใหญ่เห็นว่าแม้ว่าตำบลบางไผ่จะไม่ได้มีการท่องเที่ยวเข้ามา สังคมก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามวันเวลา และส่วนใหญ่สภาพสังคมของตำบลบางไผ่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งราชการได้สร้างถนนข้ามแม่น้ำตาปี ทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับสังคมภายนอกได้สะดวกขึ้น ทำให้สภาพสังคมบางไผ่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือการประกอบอาชีพ ซึ่งปัจจุบันคนในตำบลบางไผ่จะออกไปประกอบอาชีพภายนอกตำบล ซึ่งสามารถสังเกตได้จากช่วงเวลากลางวันบางบ้านจะมีเด็กและผู้สูงอายุอยู่ดูแลบ้านเท่านั้น และการยึดอาชีพทำสวนโดยเฉพาะสวนมะพร้าวเป็นอาชีพหลักก็มีจำนวนน้อยลง แม้ว่าสภาพพื้นที่ของตำบลบางไผ่จะมีความเหมาะสมในการทำสวนมะพร้าว ซึ่งมะพร้าวของตำบลบางไผ่เป็นมะพร้าวที่มีคุณภาพดี เป็นที่นิยมของผู้บริโภค และสามารถทำรายได้ให้กับชาวสวนได้ค่อนข้างสูงทั้งนี้เนื่องจากคนรุ่นใหม่มักจะไม่นิยมประกอบอาชีพเกษตรกรรม อีกทั้งราคาที่ดินของตำบลก็มีราคาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงทำให้เป็นการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ของตำบลมักนิยมเข้าไปประกอบอาชีพอื่นๆ นอกตำบล

ด้านสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของผลกระทบจากการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ดูเหมือนว่าจะส่งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าด้านอื่น แต่ก็ไม่อาจจะกล่าวได้อย่างเต็มที่นักว่าการท่องเที่ยวส่งผลให้สิ่งแวดล้อมในตำบลบางไผ่เสื่อมโทรมลงเพียงอย่างเดียว เพราะการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ทำให้แต่ละหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนประชาชนเริ่มเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม โดยบางหน่วยงานจัดทำโครงการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง หรือบางโครงการอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามย่อมส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่เนื่องจากผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่คือ ธรรมชาติ และความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของประชาชน องค์กรภาครัฐและเอกชน

การจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ แม้ว่าจะมีกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมและให้การสนับสนุน เช่น ชมรมคลองร้อยสาย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ผู้นำชุมชน ตลอดจนชาวบ้านบางส่วน โดยจะเน้นโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแม่น้ำตาปีมากกว่าการจัดการการท่องเที่ยว

ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่โดยตรง ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานที่ได้ให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวของตำบลเป็นอย่างดีโดยเฉพาะในส่วนของ การประชาสัมพันธ์ และดำเนินการด้านการ

ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

นอกจากนี้ดูเหมือนว่าชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปีจะเป็นศูนย์กลางของการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ไม่ในส่วนของภาคเอกชนด้วยกัน และการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ แต่ก็ยังประสบกับปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมและขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากหน่วยงานดังที่กล่าวมา โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งยังไม่ค่อยให้ความสนใจกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องขึ้นอยู่กับงบประมาณที่ได้รับและในส่วนของประชาชนก็ยังไม่เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการท่องเที่ยวมากนัก ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจของตำบลบางไผ่ ประชาชนมีรายได้ที่พอเพียงไม่คิดว่าตนจะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งการประกอบอาชีพ ตลอดจนจำนวนทรัพยากรมนุษย์ในบางครัวเรือนไม่เอื้ออำนวยกับการเข้าไปดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

จากการศึกษาสามารถสรุปแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไปนั้น สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ประการแรกคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยเฉพาะหน่วยงานในพื้นที่จะต้องร่วมกันให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยดึงให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และทำให้คนในพื้นที่รู้สึกถึงความสำคัญของตนเอง

ประการสองที่ต้องดำเนินการ คือ การระบุแหล่งท่องเที่ยวของตำบลให้มีความชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญ ตลอดจนส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้เป็นผู้ให้ข้อมูล และร่วมกันค้นหาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันควรอนุรักษ์และฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม และควรมีการดำเนินการขึ้นทะเบียนแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นและประกาศให้ทราบโดยทั่วไป โดยองค์การบริหารส่วนตำบล

ประการที่สามคือแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งในกลุ่มภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการ ตลอดจนประชาชนทั่วไป ดังนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการสุดท้ายคือการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ถูกต้องตามหลักการ และต้องเป็นความสวยงามตามธรรมชาติ เนื่องจากเป็นทรัพยากรอันควรอนุรักษ์ โดยหลักการการอนุรักษ์ต้องไม่ให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ใดๆ ให้ผิดธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง ผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การภาครัฐ และเอกชนในจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ประชาชนและชุมชนซึ่งถือว่าเป็นเจ้าของท้องถิ่น เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากที่สุด ทั้งนี้หากประชาชนและชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมแล้ว อาจทำให้ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเท่าที่ควร ยิ่งไปกว่านั้นยังอาจทำให้ชุมชนได้รับความเสียหายจากการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

๒. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของตำบลบางไผ่ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานจากส่วนกลาง หรือส่วนท้องถิ่น ควรจัดให้มีโครงการเพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และทำนุบำรุงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน โดยซึ่งควรเป็นโครงการระยะยาว ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้เห็นถึงประโยชน์ ตลอดจนเป็นการแสดงความจริงใจ และจริงจังในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านี้ และเมื่อประชาชนในพื้นที่เห็นการกระทำดังกล่าวก็จะเกิดความเชื่อมั่น และตระหนักถึงความสำคัญ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้น ซึ่งหากประชาชนในพื้นที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้โครงการเหล่านั้นมีความยั่งยืน

๓. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยว เขต ๕ องค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ หรือแม้กระทั่งองค์การบริหารส่วนจังหวัด

สุราษฎร์ธานี ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ โดยควรเน้นการเข้าเป็นเป็นหน่วยงาน สนับสนุน ส่งเสริม และคอยให้ความช่วยเหลือ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันนี้องค์เอกชนเป็นหน่วยงานที่ได้ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอยู่และถือได้ว่าเป็นความสำเร็จแล้วในระดับหนึ่ง หากแต่บางครั้งขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของงบประมาณ ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีความศักยภาพมากขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยว และเพื่อให้การท่องเที่ยวของตำบลมีความยั่งยืนตลอดไป

๔. หากหน่วยงานภาครัฐต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ ในส่วนของ การวางแผน ดำเนินงาน รวมถึงการร่วมรับผลประโยชน์ ควรที่จะทำความเข้าใจ และแสดงความจริงใจให้ผู้ประกอบการที่ได้ดำเนินการอยู่ เข้าใจ และเห็นถึงความจริงใจในการเข้ามามีส่วนร่วม ว่ามิได้เข้ามาเนื่องด้วยผลประโยชน์ส่วนตน แต่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้ให้ยั่งยืนตลอดไป ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันแต่ละภาคส่วนยังขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๕. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้รับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร ควรรวมกลุ่มและพยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม ในการให้บริการการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ ความพึงพอใจสูงสุด ตลอดจนพัฒนา และปรับปรุงทรัพยากรการท่องเที่ยวทุกประเภทให้อยู่ให้สภาพเดิม คงความสวยงามตามหลักการอนุรักษ์ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในการบำรุงรักษา ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

๖. ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว ควรพยายามที่จะพัฒนานุเคราะห์ที่ปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว ให้ความรู้ การฝึกอบรม การฝึกงานเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ และอาจให้ความร่วมมือด้านการวิจัยกับหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาขอความร่วมมือ และควรที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการช่วยกันแก้ไขปัญหาและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

๗. สถาบันการศึกษา และนักวิชาการ ในพื้นที่ ควรเป็นที่ปรึกษาในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างถูกวิธีและอย่างยั่งยืน ให้กับผู้ประกอบการ ตลอดจนให้ความร่วมมือกับองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ ในการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยความจริงใจ และควรเป็นหน่วยงานหลักในการเข้าไปมีส่วนร่วมประเมินผล และแก้ไขปัญหาหรือผลกระทบต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริการในธุรกิจท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนให้ความร่วมมือต่อการพัฒนานุเคราะห์ที่ให้บริการในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทุกสาขา ให้ความรู้ด้านการฝึกอบรม และร่วมทำการศึกษาค้นคว้าต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริการให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๓). แผนพัฒนาแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ. วารสารธุรกิจท่องเที่ยว. ๑๓(๑๒) หน้า ๑๐-๑๑.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔ก). จำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.tat.or.th/stat/web/static_index.php.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๕๔ข). ประวัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.tat.or.th/thai/tatinfo_profil.php
- การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (๒๕๕๔). (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.homestay.com>.
- โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (๒๕๕๔ก, สิงหาคม). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. บทความประจำเดือน เมษายน ๒๕๕๔. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.stou.ac.th>.
- โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (๒๕๕๔ข, สิงหาคม). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. บทความประจำเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๔ (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.stou.ac.th>.
- โครงการสานสัมพันธ์เครือข่ายชุมชน เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (๒๕๕๔ค, สิงหาคม). การจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน. บทความประจำเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๔. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.stou.ac.th>.
- คณะทำงานวาระประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.). (๒๕๕๔). รายงานเลือก ข้อเสนอภาคประชาชนไทย ต่อการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: http://www.thaico.net/b_thaiact/tspaper_jul๕๕.doc
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (๒๕๒๗). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (๒๕๒๘). การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. วารสารเศรษฐศาสตร์
ปริทัศน์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทิดชาย ชวยบำรุง. (๒๕๔๘, เมษายน). ธนาคารข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง
พื้นที่อย่างยั่งยืน. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.trf.or.th>
- ชัชวาล เอื้อสุวรรณ. (๒๕๔๔). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการ
ท่องเที่ยว: ศึกษาเฉพาะกรณี สวนรุกขชาติน้ำตกธารทอง อำเภอสังขละบุรี จังหวัดหนองคาย.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ดรรชนี เอมพันธ์. (๒๕๔๔). เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการจัดการการวางแผนการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทวิวงศ์ ศรีบุรี. (๒๕๓๙). สิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจและการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไทย. (๒๕๔๗). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก:
http://www.homestaythai.org/curriculum/b๑_๐๒๐.php.
- นิคม จารุมณี. (๒๕๓๖). การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ:
โอเดียนสโตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๓๘). "อุตสาหกรรมท่องเที่ยวกับผลกระทบทางวัฒนธรรม". ผ้าขาวม้า
ผ้าสั้น กางเกงใน ฯลฯ ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลงและเรื่องสรรพสาระ. กรุงเทพฯ:
มติชน .
- บัญญัติ แก้วส่อง. (๒๕๓๑). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนของมหาวิทยาลัย.
ขอนแก่น: กองแผนงาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (๒๕๔๒). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (๒๕๔๒). อภิธานศัพท์ การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.
เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุบผา คุ้มมานนท์. (มปป.). เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว. อยุธยา:
คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา.
- ปรีชา แดงโรจน์. (๒๕๔๔). อุตสาหกรรมท่องเที่ยว สู่ศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพฯ: ไพบัวเอนด์โพร
พรินติ้ง จำกัด.

- พจนารถ กริ่งไกร. (๒๕๔๕). การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พินดา วิมานรัตน์. (๒๕๔๔). การมีส่วนร่วมของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗. (๒๕๔๘). (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: http://law.tu.ac.th/law_center/law_document/book๔/b๔-๑๑.html
- พิมานา บูรณพิณฑุ. (๒๕๓๕). การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในกิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาในชุมชนบ้านปวง กิ่งอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภคนนท์ เอี่ยมเศรษฐี. (๒๕๔๔). รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาสวนหินผางาม ตำบลปวนพุก กิ่งอำเภอหนองหิน จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา สถาบันราชภัฏเลย.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (๒๕๓๙). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. อนุสารการท่องเที่ยว อ.ส.ท., ๔๑ (๑๐), หน้า ๒๗.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร. (๒๕๔๔). บ้านพักชุมชน Home stay. อนุสารการท่องเที่ยว อ.ส.ท., ๓๙ (๖-๙), หน้า ๑๓.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. (๒๕๔๑). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มิตรรา สามารถ. (๒๕๔๓). การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: บริษัท แอล. ที. เพรส จำกัด.
- ยรรยง กางการ. (๒๕๔๔). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูพาน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (๒๕๔๔). การท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบทแบบยั่งยืน. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวชนบท ณ ห้องประชุมใหญ่ อาคารสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กรุงเทพมหานคร วันที่ ๒๖ - ๒๘ กันยายน ๒๕๔๔.(สำเนา)

- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (๒๕๔๕). เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง *ความรู้เฉพาะด้าน: อบรมกับการท่องเที่ยว*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก:
<http://www.stou.ac.th/tourism/Acheive/April/Topic๑.htm>
- จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. (๒๕๔๕, พฤษภาคม). เอกสารประกอบการบรรยาย *หลักการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก:
<http://www.stou.ac.th/tourism/Acheive/April/Topic๑.htm>
- รุ่งทิพ ว่องปฏิบัติกร และ สุกิจ วงศ์นภดลเดชา. (๒๕๔๗, สิงหาคม). *ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.tat.or.th>.
- วิหุยา ทองรอด. (๒๕๔๗, กรกฎาคม). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก:
<http://research.bu.ac.th/extra/article๐๐๖.html>.
- ศรีสมพร สมบุญธรรม. (๒๕๓๖, เมษายน). *การพัฒนากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. จุลสารการท่องเที่ยง*, ๒.
- ศุภวรรณ โปธินาค. (๒๕๔๕). *ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชนเกาะล้าน*. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (๒๕๓๗). *การกำหนดแนวทางการควบคุมพัฒนา การท่องเที่ยวเกาะเต่าและเกาะยวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๐). *การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สันติ ชูตินธรา. (๒๕๓๐, ตุลาคม). *ความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) เพดานการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องให้ความสำคัญในปัจจุบัน*. *จุลสารการท่องเที่ยง* ๖(๔). หน้า ๔-๗
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๘ก, ตุลาคม). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th>.
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๘ข, ตุลาคม). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <http://www.nesdb.go.th>.
- สุมาลี วงษ์วิฑิต และ ระพีพรรณ ทองห่อ. (๒๕๔๗). *การท่องเที่ยวทางน้ำ : การพัฒนาเศรษฐกิจการค้าการบริการภายใต้ข้อตกลง GATS: รายงานการ*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- อดิน รพีพัฒน์. (๒๕๒๗). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของสังคมในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อนงค์ พัฒนจักร. (๒๕๓๕). *การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต-สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิชัย พันธเสน. (๒๕๓๙). *ปฏิรูปภาคราชการเพื่ออนาคตของไทย*. การสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๓๙. งานวิจัยภายใต้โครงการปรับภาคราชการเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ภาคการประชุมที่ ๑ จัดโดย มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ๑๓-๑๕ ธันวาคม ๒๕๓๙ โรงแรมแอมบาสเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- อร สีแพร. (๒๕๔๔). *การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. *จตุรัสการท่องเที่ยว*. ๒๐(๓), หน้า ๔ - ๑๐.

ภาษาอังกฤษ

- Adhikary, M. (๑๙๙๕). "Management of Ecotourism" *Ecotourism : Concept, Design, and Strategy*. Bangkok Srinakharinwirot.
- Adriana, M. (๑๙๙๗). *Tourism Development in Mountain Centers in the Andes of Patagonia*. Mtn Forum On-Line Library Document. Doctor Thesis.
- Cohen, J. M. and Uphoff, N. T. (๑๙๘๐). *World Development "Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Though Specificity*. n.p..
- Collier, Alan and Harraway, Sue. (๑๙๙๗). *The New Zealand Tourism Industry*. Auckland: Longman.
- Corson Walter H. (๑๙๙๐). *The Global Ecology Ecology Handbook*. Boston: Beacon Press.
- Erwin, William. (๑๙๗๖). *Participation Management: Concept Theory and Implementation*. Atlanta, Ga: Georgia State University.
- Graburn, Nelson H. H. (๑๙๗๖). *Ethnic and tourist arts : cultural expressions from the fourth world*. California: University of California Press.

- Hay, D.G.. (୧୯୫୧). *Social Participation of Individuals in Four Rural Community of the Northeast Rural Sociology*. n.p.
- Mc Intosh, Robert W. and Chales R. Goeldner. (୧୯୯୫). *Tourism: Principles, Philosophies*. New York: John Willy & Sons Inc.
- Middleton, Victor TC. (୧୯୯୫). *Marketing in Travel and Tourism*. ୩rd ed. Oxford: Heinemann Professional Publishing.
- United Nations. (୧୯୯୯). *Popular Participation in Decision Making for Development*. New York: United Nations Publication.
- United Nations Development Program. (୧୯୯୫). *Public Sector Management, Governance, and Sustainable Development*. New York.
- United Nations Environment Program. (୧୯୯୬). *Regional Seas*. GESAM: The state of the marine environment, UNEP Regional Program Activity.
- White, Alastair T. (୧୯୯୩). *Why Community Participation ? A Discussion of the Arguments Go, Community Participation: Current Issue and Lesson Learned*. United Nations Children's Fund.

บุคลากรกรม

การสนทนากลุ่ม

การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยว วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๔๙
ประกอบด้วย

1. คุณพานู ชำนาญเมือง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
2. คุณคุณสมปอง ชูมาก เจ้าของศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรม
3. คุณฉวีวรรณ กิมหยก สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ
4. คุณปรีดา คงชุม เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๑
5. คุณกายสิทธิ์ โพธิ์แก้ว เจ้าของธุรกิจนำเที่ยวอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี
6. คุณวิเชียร ทองปรีชา ผู้ประกอบการด้านเรือนำเที่ยว

การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ (ททท.) วันที่ ๑๕
มกราคม ๒๕๔๙ ประกอบด้วย

1. คุณพานู ชำนาญเมือง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
2. คุณเทพสิน ผ่องแก้ว เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕
3. คุณฉวีวรรณ กิมหยก สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ

การสนทนากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวกับองค์การภาครัฐ วันที่ ๑๕
มกราคม ๒๕๔๙ ประกอบด้วย

1. คุณชาวลิต.ชูเสนห์ กำนันตำบลบางใบไม้
2. คุณพานู ชำนาญเมือง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี
3. สุทธิพร คงชุม เจ้าของโฮมสเตย์

การสนทนากลุ่มผู้จัดจำหน่ายสินค้า OTOP วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๙
ประกอบด้วย

1. คุณฉวีวรรณ กิมหยก ผู้นำกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ
2. คุณปรีดา คงชุม สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ
3. คุณขวัญจิต ช่างชาวนา สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ

การสัมภาษณ์

กลุ่มผู้ประกอบการ

1. คุณสมปอง ชูมาก เจ้าของศูนย์สาธิตการฝึกเลี้ยงเพื่อการเกษตรกรรม สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๙
2. คุณพานู ชำนาญเมือง ประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายแม่น้ำตาปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๐, ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ และวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙
3. คุณปรีดา คงชุม เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๑ สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙
4. คุณดำริ วุฒิ เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๒ สัมภาษณ์วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๕๙
5. คุณขวัญจิต ช่างชาวนา เจ้าของโฮมสเตย์คนที่ ๓ สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙
6. คุณพร ผู้ประกอบการร้านอาหารในตำบลบางไผ่ (ครัวเจ็พ) สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘
7. คุณฉวีวรรณ กิมหยก สมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกาะเสนอ สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙
8. คุณไสว ชูทอง ผู้ประกอบการด้านเรือนำเที่ยว สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙
9. คุณพลภา ด้วงกิจการุจน์ เจ้าของบริษัทนิริเวอร์ทัวร์ เกาะสมุย สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙

กลุ่มประชาชน

1. คุณบุญพงษ์ สาสะมัต ประชาชนหญิง อายุ ๔๒ ปี (หมู่ ๓) สัมภาษณ์วันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๕๙
2. คุณอานนท์ พุ่มพฤกษ์ ประชาชนชาย อายุ ๒๕ ปี (หมู่ ๕) สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘
3. คุณวินัย ชนะภาชน์ ประชาชนชาย อายุ ๕๕ ปี (หมู่ ๑) สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘

กลุ่มผู้นำชุมชน/เจ้าหน้าที่ภาครัฐ

1. คุณมณีวัลย์ อินแก้ว ผู้นำกลุ่มสตรีชุมชนหมู่ที่ ๒ สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๘
2. คุณเขาวลิต.ชูเสนห์ กำนันตำบลบางไผ่ สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘
3. คุณเทพสิน ผ่องแก้ว เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต ๕ สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๙
4. คุณอรุณ เจ้าหน้าที่โครงการรักษ์ตาปี สัมภาษณ์วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๙
5. เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนองค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๙

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

แนวคำถาม : สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม
การศึกษาผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. ชื่อ-สกุล

๑. ....
๒. ....
๓. ....
๔. ....
๕. ....

2. อาชีพ / สถานที่ทำงาน / การเป็นสมาชิกกลุ่ม / ตำแหน่ง

๑. ....
๒. ....
๓. ....
๔. ....
๕. ....

3. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง/สมาชิกกลุ่ม.....ปี

๑. ....
๒. ....
๓. ....
๔. ....
๕. ....

ส่วนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

1. ท่าน/หน่วยงานของท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่าน/หน่วยงานของท่านมีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

3. **ในอนาคต** ท่าน/หน่วยงานของท่านจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่าน/หน่วยงานของท่านจะเข้าไปมีส่วนในการวางแผนทางในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่าน/หน่วยงานของท่านจะเข้าไปมีส่วนในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่าน/หน่วยงานของท่านเข้าไปมีส่วนในการประสานงานเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่าน/หน่วยงานของท่านจะได้รับผลประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางใบไม้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่าน/หน่วยงานของท่านมีส่วนในติดตามผลการจัดการแหล่งตำบลบางใบไม้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๓ ความคิดเห็นด้านอื่นๆ

ท่านมีทัศนคติด้านบวกต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างไร

.....

.....

.....

ท่านมีทัศนคติด้านลบต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ให้อยู่ในรูปแบบใด

.....

.....

.....

.....

ความคิดเห็นต่อศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

ความคิดเห็นอื่นๆ ต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

.....

.....

.....

.....

♣ ♣ ♣ ขอขอบคุณอย่างสูงที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการตอบคำถามครั้งนี้ ♣ ♣ ♣

แบบสอบถาม

การศึกษาผลจากการท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลประกอบการวิจัยเรื่อง ผลจากการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่ง
ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาเชิงวิชาการ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านให้คำตอบในตอบแบบสอบถาม
อย่างตรงไปตรงมาตามข้อเท็จจริง ทั้งนี้ หวังว่าจะได้รับความกรุณาจากท่านเป็นอย่างดี

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง [ ] หน้าข้อความที่ท่านเลือกตอบ และเติมข้อความให้
สมบูรณ์

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

[ ] ๑. ชาย [ ] ๒. หญิง

2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี

3. สถานภาพสมรส

[ ] ๑. โสด [ ] ๒. สมรส [ ] ๓. หม้าย

[ ] ๔. หย่า [ ] ๕. แยก [ ] ๖. อื่นๆ

(ระบุ).....

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

[ ] ๑. ไม่ได้รับการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา [ ] ๒. ประถมศึกษา

[ ] ๓. มัธยมศึกษาตอนต้น [ ] ๔. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

[ ] ๕. อนุปริญญา/ปวส. [ ] ๖.ปริญญาตรี

[ ] ๗. สูงกว่าปริญญาตรี [ ] ๘. อื่นๆ (ระบุ).....

5. อาชีพ

[ ] ๑. รับจ้าง [ ] ๒. เกษตรกรรม [ ] ๓. ค้าขาย

[ ] ๔. ธุรกิจส่วนตัว [ ] ๕. รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ [ ] ๖. อื่นๆ

(ระบุ).....

6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

7. รายได้ต่อเดือนประมาณ.....บาท

รายได้ของครัวเรือนต่อเดือนโดยประมาณ.....บาท

8. ภูมิถิ่นกำเนิด

๑. เป็นคนในตำบลบางไผ่ตั้งแต่กำเนิด (ข้ามไปตอบข้อ ๑๑)
๒. เป็นคนในชุมชนบ้านบึงหลาตั้งแต่กำเนิด (ข้ามไปตอบข้อ ๑๑)
๓. เป็นคนในชุมชนฝั่งบางไผ่ตั้งแต่กำเนิด (ข้ามไปตอบข้อ ๑๑)
๔. เป็นคนในตำบลวัดประดู่ตั้งแต่กำเนิด (ข้ามไปตอบข้อ ๑๑)
๕. ย้ายมาจากตำบลอื่นๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
๖. ย้ายมาจากอำเภออื่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๗. ย้ายมาจากจังหวัดอื่น
๘. อื่นๆ

(ระบุ).....

9. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในตำบลบางไผ่/บึงหลา/ชุมชนฝั่งบางไผ่/วัดประดู่ เป็นเวลานาน.....ปี

10. ท่านทราบหรือไม่ว่าตำบลบางไผ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

๑. ไม่ทราบ (ข้ามไปตอบส่วนที่ ๒)
๒. ทราบ ระบุว่าทราบได้อย่างไร (ตอบได้มากกว่า ๑ คำตอบ)
๑. เป็นผู้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
๒. คนในครอบครัวประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
๓. เคยเห็นนักท่องเที่ยวเข้ามาในบริเวณตำบล
๔. เคยได้ยินคนในชุมชนพูดคุยกัน
๕. เคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของตำบล
๖. ผู้นำท้องถิ่นแจ้งให้ทราบ
๗. อื่น (ระบุ).....

11. ท่านทราบหรือไม่ว่าการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ตำบลบางไผ่เมื่อใด

๑. ไม่ทราบ ๒. ทราบ (ระบุ) ปีพ.ศ.....

12. ท่านทราบหรือไม่ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่มีรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใด

๑. ไม่ทราบ
๒. ทราบ (ตอบได้มากกว่า ๑ คำตอบ)
๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ๒. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
๓. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา ๔. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
๕. การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ ๖. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและ
- ศาสนา

๗. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา ๘. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
๙. การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว ๑๐. การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรม

และประเพณี

ส่วนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

1. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่หรือไม่ อย่างไร
  - ๑. ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง (ข้ามไปตอบข้อที่ ๗)
  - ๒. มีส่วนเกี่ยวข้อง
    - ๑. ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ตอบข้อ ๒)
    - ๒. คนในครอบครัวประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (ตอบข้อ ๒)
    - ๓. เป็นผู้นำชุมชนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบล (ข้ามไปตอบข้อที่ ๗)
    - ๔. เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริม/สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบล (ข้ามไปตอบข้อที่ ๗)
    - ๕. อื่นๆ (ระบุ).....
2. ท่าน/คนในครอบครัว ประกอบธุรกิจด้านใด (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)
  - ๑. บริการด้านที่พัก
  - ๒. บริการด้านพาหนะ
  - ๓. บริการด้านอาหารเครื่องดื่ม
  - ๔. บริการนำเที่ยว และมัคคุเทศก์
  - ๕. ขายของที่ระลึก/สินค้าพื้นเมือง
  - ๖. มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (เช่น การสร้างบ้านเรือน, วิถีชีวิต
  - ๗. บริการด้านอื่นๆ (ระบุ).....
3. ท่าน/คนในครอบครัว ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็น
  - ๑. อาชีพหลัก
  - ๒. อาชีพรอง
4. ระยะเวลาที่ท่าน/คนในครอบครัว ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว.....ปี.....เดือน
5. ท่าน/คนในครอบครัว มีรายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวประมาณ.....บาท/เดือน
6. ท่าน/คนในครอบครัว พอใจธุรกิจการท่องเที่ยวในปัจจุบันหรือไม่
  - ๑. พอใจ เหตุผล.....
  - ๒. ไม่พอใจ เหตุผล.....
7. ในอนาคตหากมีการขอความร่วมมือ ท่านจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่ หรือไม่ อย่างไร
  - ๑. ไม่มีส่วนร่วม (ข้ามไปตอบส่วนที่ ๓)
  - ๒. มีส่วนร่วม อย่างไร (ระบุ)
    - ๑. ....
    - ๒. ....
    - ๓. ....

คำอธิบาย โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านพิจารณาแล้วว่าท่านจะเข้าไปมีส่วนร่วมหากมีการขอความร่วมมือ

และโปรดตอบคำถามให้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

๕ = เสมอ (ทุกครั้ง)

๔ = บ่อยๆ (เกือบทุกครั้ง)

๓ = ปานกลาง (เฉพาะครั้งที่จำเป็น)

๒ = นานๆ ครั้ง

๑ = ไม่เข้าร่วม

๐ = ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
๘. การร่วมคิดวางแผนทางการจัดการการท่องเที่ยวของตำบล บางใบไม้						
๘.๑ ร่วมกำหนดพื้นที่เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบล						
๘.๒ ร่วมแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลพื้นที่ท่องเที่ยว ในตำบล						
๘.๓ ร่วมจัดตั้งกลุ่ม/ชมรมเพื่อช่วยดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวของ ตำบล						
๘.๔ ร่วมให้คำแนะนำและความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวของ ตำบล						
๘.๕ ร่วมออกกฎระเบียบให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ/ห้ามปฏิบัติ เพื่อช่วยรักษาสภาพแวดล้อมของตำบล						
๘.๖ ร่วมกำหนดมาตรการการจัดการกับนักท่องเที่ยวที่ฝ่าฝืน กฎระเบียบของชุมชน						
๘.๗ ร่วมออกกฎระเบียบให้ผู้ที่อยู่ในตำบลช่วยกันรักษา สภาพแวดล้อมของตำบล						
๘.๘ ร่วมกำหนดมาตรการการจัดการกับคนในตำบลที่ฝ่าฝืน กฎระเบียบของชุมชน						
๘.๙ ร่วมส่งเสริม/ร่วมมือในการสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้จาก การท่องเที่ยว						
๙. การร่วมดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของตำบล บางใบไม้						
๙.๑ ร่วมปรับปรุง/พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในตำบล						
๙.๒ ร่วมปรับปรุง/พัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ ชุมชน						
๙.๓ ร่วมรณรงค์/สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าชายเลน (ป่าจาก)เพื่อทดแทนป่าที่เสื่อมโทรม						

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
๙.๔ ร่วมรณรงค์การไม่ทิ้งขยะ/ของเสียลงแม่น้ำลำคลอง						
๙.๕ ร่วมนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในกิจการการท่องเที่ยวเพื่อลดปริมาณขยะที่กำจัดยาก						
๙.๖ ร่วมประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของตำบลให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างขวางมากขึ้น						
๙.๗ ร่วมจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในตำบล						
๙.๘ ร่วมคิดโปรแกรมการท่องเที่ยวของตำบล						
๙.๙ ร่วมวางระเบียบเรื่อนำเที่ยวเพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้ อย่างมีระเบียบ						
๑๐. การร่วมประสานงานในการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบาง ใบไม้						
๑๐.๑ ร่วมให้คำแนะนำ/ชี้แจงการจัดการการท่องเที่ยวของตำบลให้ คนในตำบลรับรู้กันอย่างทั่วถึง						
๑๐.๒ ร่วมประสานงานกับองค์กรภาครัฐในการจัดการการท่องเที่ยว ของตำบล						
๑๐.๓ ร่วมประสานงานกับองค์กรภาคเอกชนในการจัดการ การท่องเที่ยวของตำบล						
๑๐.๔ ร่วมประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการ การท่องเที่ยวของตำบล						
๑๑. การร่วมรับประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวของตำบล บางใบไม้						
๑๑.๑ การดำเนินธุรกิจบริการแก่นักท่องเที่ยว						
- จัดตั้งบริษัท/กลุ่มเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว						
- เข้ารับการอบรมมัคคุเทศน์ที่ถูกต้อง						
- จัดตั้งกลุ่มมัคคุเทศน์ในท้องถิ่น						
- ดำเนินธุรกิจบริการให้แก่นักท่องเที่ยวแทนอาชีพหลัก						

การมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
๑๑.๒ การบริการด้านพาหนะแก่นักท่องเที่ยว						
- จัดตั้งธุรกิจในการให้บริการด้านพาหนะแก่นักท่องเที่ยว						
- จัดหายานพาหนะเพื่อรับ-ส่งนักท่องเที่ยว						
- จัดหายานพาหนะเพื่อให้ นักท่องเที่ยวเช่าในการเข้ามา ท่องเที่ยวในตำบล						
- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจในการให้บริการ ด้านพาหนะ						
๑๑.๓ การบริการด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว						
- ให้บริการห้องพัก						
- ให้บริการบ้านแบบ Home Stay						
- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจในการให้บริการด้านที่พัก						
๑๑.๔ การจัดบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม						
- ให้บริการเรื่องอาหารและเครื่องดื่ม						
- ร่วมจัดตั้งกลุ่มผู้ประกอบการด้านอาหารและเครื่องดื่ม						
- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจในการให้บริการด้านอาหาร และเครื่องดื่ม						
๑๑.๕ การบริการด้านการขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง						
- ให้บริการด้านการขายของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง						
- ร่วมจัดตั้งกลุ่มผู้ประกอบการด้านการขายของที่ระลึกหรือ สินค้าพื้นเมือง						
- จัดหาแหล่งเงินทุนเพื่อดำเนินธุรกิจในการให้บริการด้านการ ขายของที่ระลึกหรือสินค้าพื้นเมือง						
๑๒. การร่วมติดตามประเมินผลการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของ ตำบลบางใบไม้						
๑๒.๑ ร่วมสำรวจและบันทึกการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ที่เกิดจากการท่องเที่ยว						
๑๒.๒ ร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด ไว้						
๑๒.๓ ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวของ ตำบล						

ส่วนที่ ๓ ทิศนคติต่อการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

คำอธิบาย โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านคิดว่าตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

๕ = เห็นด้วยมากที่สุด

๔ = เห็นด้วยมาก

๓ = ปานกลาง

๒ = ไม่เห็นด้วย

๑ = ไม่เห็นด้วยมากที่สุด

๐ = ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ

ทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
๑. การท่องเที่ยวทำให้ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น						
๒. การท่องเที่ยวทำให้คนในครอบครัวของท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น						
๓. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลมีรายได้มากขึ้น						
๔. ท่านสามารถสร้างอาชีพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวของตำบลได้						
๕. การท่องเที่ยวทำให้ท่านเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนมากขึ้น						
๖. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลมีงานทำมากขึ้น						
๗. การท่องเที่ยวทำให้ตำบลมีการพัฒนา/เจริญขึ้น						
๘. การท่องเที่ยวทำให้ตำบลสะอาดมากขึ้น						
๙. การท่องเที่ยวทำให้มีการฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมของตำบลขึ้น						
๑๐. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลรู้สึกรักและหวงแหนสภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น						
๑๑. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในตำบล						
๑๒. การท่องเที่ยวก่อให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มขึ้น						
๑๓. การท่องเที่ยวทำให้แม่น้ำลำคลองสกปรกขึ้น						
๑๔. การท่องเที่ยวทำให้สิ่งห้อยมีจำนวนน้อยลง						
๑๕. การท่องเที่ยวทำให้จับสัตว์น้ำได้น้อยลง						
๑๖. การท่องเที่ยวทำให้บริเวณป่าชายเลน(ป่าจาก) มีจำนวนน้อยลง						
๑๗. การท่องเที่ยวทำให้สภาพแวดล้อมของตำบลมีการเปลี่ยนแปลง						
๑๘. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลมีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น						
๑๙. การท่องเที่ยวเป็นตัวนำนักท่องเที่ยวเข้ามาทำลายวัฒนธรรม ท้องถิ่น						
๒๐. การท่องเที่ยวทำให้ตำบลบางไผ่เป็นที่รู้จักของคนจากท้องถิ่น อื่นมากขึ้น						
๒๑. การท่องเที่ยวทำให้มีคนจากถิ่นอื่นเข้ามาทำงานในตำบลมากขึ้น						
๒๒. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลมีพฤติกรรมการบริโภคที่ เปลี่ยนแปลงไป (ฟุ่มเฟือยมากขึ้น)						

ทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
๒๓. การท่องเที่ยวทำให้ท่านมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศมากขึ้น						
๒๔. การท่องเที่ยวทำให้คนในตำบลมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศมากขึ้น						

ส่วนที่ ๔ ศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลบางไผ่

คำอธิบาย โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ท่านคิดว่าตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

๕ = มากที่สุด

๔ = มาก

๓ = ปานกลาง

๒ = น้อย

๑ = น้อยที่สุด

๐ = ไม่แน่ใจ/ไม่ทราบ

ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว						
๑. มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่บริสุทธิ์และสวยงาม						
๒. มีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์						
๓. มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยว						
๔. มีพื้นที่ที่สามารถขยายให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีก						
ด้านการตลาดการท่องเที่ยว						
๑. มีข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว						
๒. มีการแจ้งค่าใช้จ่ายให้แก่นักท่องเที่ยวรับทราบก่อนจะตัดสินใจเข้ามาท่องเที่ยว						
๓. มีกิจกรรมที่น่าสนใจที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว						
๔. มีหน่วยงานของภาคเอกชนในการให้บริการนำเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว						
๕. มีองค์กรของภาครัฐในการให้บริการนำเที่ยว และบริการอื่นๆ แก่นักท่องเที่ยว						
๖. มีกิจกรรมที่หลากหลายให้แก่นักท่องเที่ยว						
๗. มีการกำหนดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว ตามความเหมาะสมในแต่ละฤดูกาล						

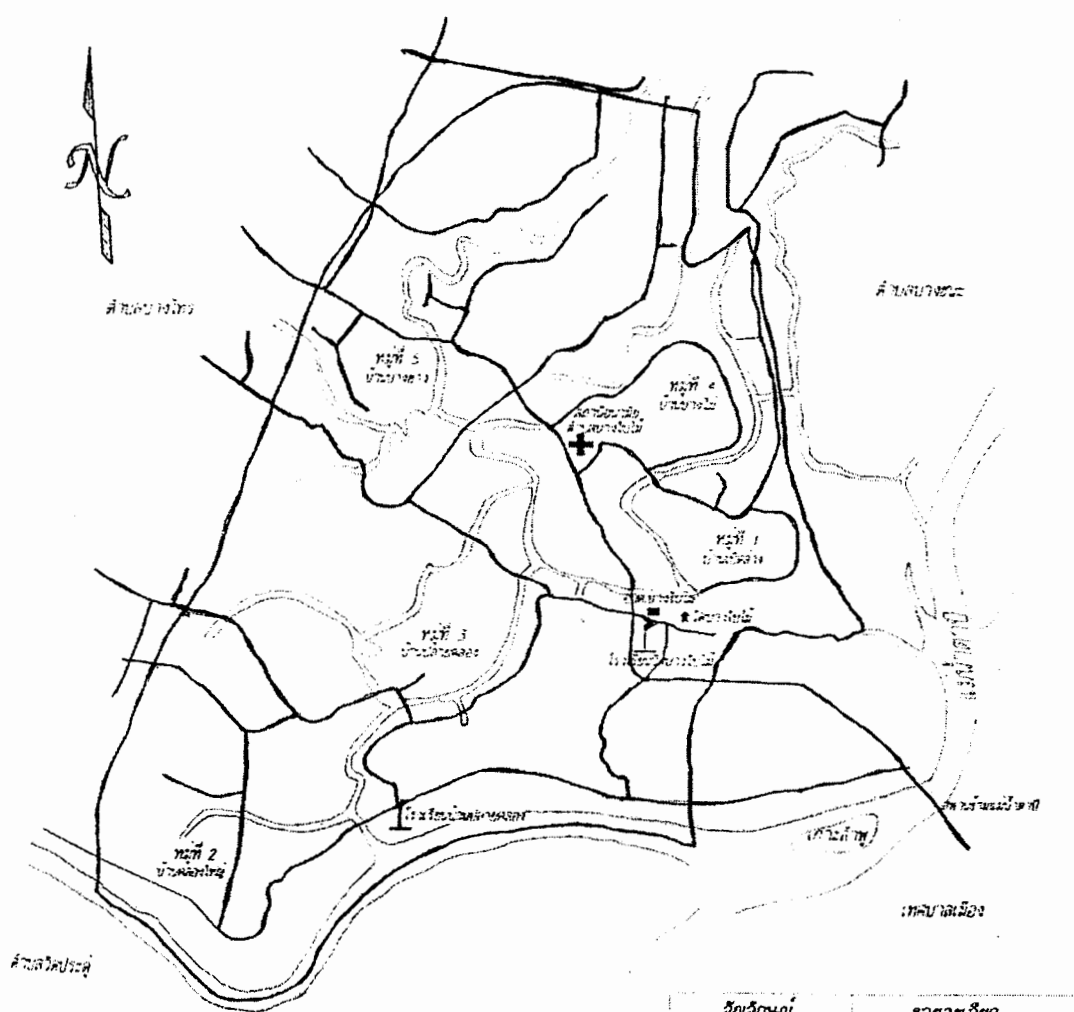
ศักยภาพ	ระดับความคิดเห็น					
	๕	๔	๓	๒	๑	๐
ด้านการบริการการท่องเที่ยว						
๑. มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่ดีแก่นักท่องเที่ยว						
๒. มีระบบสาธารณูปโภคเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว						
๓. มีการจัดเตรียมล่ามหรือผู้ที่มีความสามารถในการสื่อสารให้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ						
๔. มีการจัดระบบสาธารณูปโภค(เช่น ห้องน้ำ สถานที่พักผ่อน)เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว						
๕. มีสถานที่จัดจำหน่ายสินค้าที่ระลึก สินค้าพื้นเมือง และสินค้า OTOP จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว						
ด้านการมีส่วนร่วม						
๑. สมาชิกในตำบลให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว						
๒. การท่องเที่ยวของตำบลจะพัฒนาขึ้นหากได้รับการเอาใจใส่จากคนในชุมชน						
๓. คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบล						
๔. คนในชุมชนยอมรับการท่องเที่ยวของตำบล						

◆◆◆ ขอขอบคุณอย่างสูงที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ภาคผนวก ข

แผนที่

แผนที่เขตตำบลบางใบไม้
อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

สัญลักษณ์	รายละเอียด
	เขตตำบลบางใบไม้
	เขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี
	เขตภาคใต้
	โรงเรียนบ้านบางใบไม้
	ศูนย์สุขภาพ
	ถนน

